

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
СТУДЕНТСЬКЕ НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ ДОРОБКИ
СТУДЕНТІВ-ДОСЛІДНИКІВ

ЖИТОМИР-2001

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
СТУДЕНТСЬКЕ НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО

*До 25- річчя факультету підготовки вчителів початкових класів
Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка*

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ ДОРОБКИ
СТУДЕНТІВ-ДОСЛІДНИКІВ

ЖИТОМИР-2001

УДК 378.937

Друкується за рішенням вченої ради Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка, протокол № 12 від 29 червня 2001 року.

РЕЦЕНЗЕНТИ: зав. кафедрою педагогіки ЖДПУ імені Івана Франка, доктор педагогічних наук, професор Дубасенюк О.А.

зав. кафедрою педагогіки та психології Житомирського ОППО
Заброцький М.М.

Науково-педагогічні доробки студентів-дослідників: Збірник студентських наукових робіт/ за ред. Сидорчук Н.Г. – Житомир: Поліграфічний центр ЖДПУ. – 82 с.

У збірнику представлено результати педагогічного пошуку студентів П курсу факультету підготовки вчителів початкових класів як результат їх дослідницької діяльності у межах роботи проблемної групи, яка протягом 2000/2001 навчального року працювала над вивченням проблеми “Громадянське становлення вчителя початкової школи”, а також студентські роботи, які виконувалися як індивідуальні завдання на семінарських та лабораторних заняттях курсу “педагогіка” і відображають актуальні проблеми навчання та виховання підростаючого покоління, оновлення системи освіти.

ВСТУП

Утворення незалежної української держави зумовило необхідність реформування системи освіти. Основні шляхи оновлення освіти у переддень нового тисячоліття визначені положеннями Закону України “Про освіту”, Концепції педагогічної освіти, цільової комплексної програми “Вчитель” і передбачають:

- відтворення інтелектуального потенціалу народу ;
- забезпечення можливості до інтеграції в суспільство;
- професійну адаптацію фахівця в умовах трансформації суспільного устрою;
- формування його професійної мобільності та конкурентоспроможності.

Успішне розв’язання цих завдань вимагає від особистості вибору стратегії неперервної освіти протягом всього життя на основі саморозвитку, самовдосконалення, самоосвіти.

Одним із шляхів формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя є залучення студентів педагогічних навчальних закладів до науково-дослідної роботи.

Наукові дослідження – це джерело педагогічного пошуку, що сприяє збагаченню теорії та практики педагогіки і забезпечує глибоке розуміння суті педагогічних явищ, інноваційне розв’язання неординарних педагогічних завдань.

За навчальними планами і програмами психолого-педагогічних та фахових дисциплін кожен студент має опанувати як теоретичними знаннями, так і набути уявлення про шляхи, якими ці знання були набуті, тобто засвоїти процес наукового пізнання. Під таким кутом зору повинні проводитися лекційні, семінарські та практичні заняття. Це дає можливість запобігти догматичному накопиченню інформації у процесі навчання й сприяти формуванню творчого наукового мислення студентів.

На факультеті підготовки вчителів початкових класів Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка під час вивчення предметів педагогічного циклу студенти активно залучаються до наукової роботи.

Залучення майбутніх учителів до наукової роботи здійснюється на основі впровадження технологічного підходу, що дає можливість реалізувати дослідницьку діяльність студентів на трьох рівнях: адаптивному, активного формування, трансформування.

Етап становлення, *адаптивний*, реалізується на першому курсі і передбачає ознайомлення студентів з особливостями та основними проблемами студентської наукової роботи, з окремими прийомами, методами, видами наукового дослідження, основними поняттями наукового апарату (проблема, тема, предмет дослідження тощо), правилами добору необхідної інформації та підготовки доповідей, рефератів, рецензій тощо. Поступово студенти включаються у самостійну дослідницьку роботу, що активізує різнобічні форми наукового пошуку, серед яких найбільш поширеною є опрацювання літератури

констатуючого характеру (робота з каталогом та картотекою, складання планів, програм дослідження, добір матеріалу за певною темою, аналіз статей тощо).

Написання рефератів не лише сприяє розвитку навичок самостійної роботи як основного засобу наукового пошуку майбутніх учителів, а також стає першим кроком до її реалізації на старших курсах, зокрема дає можливість підготувати матеріал для написання курсової та дипломної робіт.

На етапі **активного формування** (II курс), коли в основному закінчується період адаптації до вузівської системи навчання, студенти повніше ознайомлюються з фаховими напрямками роботи кафедри педагогіки, беруть участь у гуртках наукової творчості студентської молоді, проблемних групах, за допомогою викладача обирають галузь наукового дослідження, а також, що особливо відповідально, конкретну тему для самостійної пошукової роботи. Її завершенням є підготовка наукової статті, реферату, виступи на засіданнях секцій наукового студентського товариства.

На етапі **трансформування** (III – IV курси) наукові знання студентів значно поглиблюються. Проходження безвідривної педагогічної практики на третьому курсі та її результати, відображені у письмовому звіті про неї, дають можливість порівняти теоретичні положення (відомі з лекційних курсів, семінарських і практичних занять, попередньої самостійної наукової роботи) і реальний навчально-виховний процес, проаналізувати діяльність учителя і учнів. Цей матеріал стає основою проведення констатуючого експерименту з наступним співставленням його результатів і формулюванням висновків. Основною формою звіту на третьому курсі є написання курсових робіт з психолого-педагогічних дисциплін. Вони, як правило, носять реферативний (теоретичний) характер. Утім в окремих випадках зміст курсової роботи може включати й елементи власних педагогічних спостережень.

На четвертому курсі рівень підготовленості студентів дає можливість проводити досить вагомі самостійні дослідження. Сприятливі умови для цього створює активна педагогічна практика. Перед її початком студентам рекомендується продумати зміст експериментального дослідження, визначити його мету і методику, окреслити етапи пошукової роботи, розрахованої на незначну кількість учнів певної вікової групи початкових класів та обмежений час експериментальної роботи (два-три місяці).

Провідним видом наукової творчості на четвертому курсі є написання курсової роботи з фахових дисциплін, які, як самостійна дослідна робота, узагальнюють досвід науково-пізнавальної діяльності студентів, поглиблюють і закріплюють набуті знання та уміння.

На п'ятому курсі, який наближує студентів до кваліфікаційної межі професійної підготовки, вони мають можливість виконувати і захищати на державному екзамені з педагогіки та фахових методик дипломну роботу, що є підсумком всієї науково-дослідної роботи. Вона має бути глибоким і повним самостійним дослідженням, яке відповідає вимогам до таких науково-методичних праць. Стає зрозумілим необхідність вибору теми наукового дослідження, результатом якого є дипломна робота, вже на адаптивному етапі, бо воно потребує тривалої роботи, проведення експериментальної перевірки

висунених теоретичних положень у період проходження педагогічної практики в школі. Дотримання цих умов забезпечує розв'язання поставлених дослідницьких завдань.

Дипломна робота досить часто настільки захоплює студентів, що стає пріоритетним напрямом їх професійних інтересів і після закінчення вузу. Саме у цій галузі майбутні вчителі досягають найбільш вагомих результатів діяльності освітянина.

Серед різних форм наукової творчості студентів як одну з найважливіших можна назвати роботу в наукових гуртках. Науковий гурток являє собою добровільну організацію студентів, робота якої спрямована на формування у майбутніх спеціалістів інтересу до наукової роботи, прищеплення відповідних умінь та навичок в дослідницькій творчій праці. Науковий гурток дозволяє залучити до активної творчої роботи велику кількість студентів, об'єднаних єдиною метою та єдиним інтересом. Досвід діяльності кращих студентських гуртків університету дає можливість стверджувати, що зацікавленість, послідовність у вирішенні поставлених завдань з актуальної тематики дозволяє їх учасникам досягти значних творчих успіхів. В свою чергу керівництво науковим гуртком дає викладачеві можливість виявити і розвивати здібності студентів.

В плані формування якостей педагога-дослідника науковий гурток реалізує такі потенційні можливості:

1. Основна діяльність наукового студентського гуртка проявляється в самостійному пошукові студента. І це принципово важливо, бо наукова робота, на основі якої діє дослідницький гурток, стимулює самостійне засвоєння і критичну переробку знань, придбання власного досвіду дослідницької роботи.

2. В наукову творчість студент включається на основі певною мірою вираженого пізнавального інтересу у відповідності зі своїми індивідуальними можливостями. Так як він займається тією діяльністю, яка йому цікава, то, як правило, досягає позитивних результатів.

3. Правильно організована діяльність гуртка дає його членам постійну можливість офіційно стверджуватися в позиції дослідника в ході виступів на засіданні гуртка. Це сприяє подальшому розвитку дослідницької активності кожного студента.

4. На гурток слід дивитися як на колектив, що впливає на формування особистості дослідника. Активність роботи в колективі значно вища, ніж в ході самостійної роботи. Збільшується м'язова і психічна енергія студента, він стає сильнішим, краще запам'ятовує.

5. Гурток – база виникнення колективних дослідницьких інтересів. Тоді, в разі зіткнення проблем, над якими працюють гуртківці, виникає неофіційне змагання сильних студентів між собою, активних дослідників з пасивними. Під впливом активних членів гуртка усвідомлюють і формують пізнавальні інтереси всі його учасники, тобто загальні колективні інтереси стимулюють індивідуальні.

Науковий студентський гурток є надзвичайно важливим фактором формування якостей дослідника: організованості, конкретності та охайності, вміння планувати свою роботу тощо.

Такий підхід до організації наукової роботи студентів реалізується і у роботі проблемних груп, лише з тією різницею, що проблематика, за якою вони працюють є єдиною для всіх студентів.

У представленому збірнику подані наукові статті студентів другого курсу факультету підготовки вчителів початкових класів Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка як результат їх наукового пошуку на етапі активного формування науково-дослідних умінь у межах роботи проблемної групи, яка протягом 2000/2001 навчального року вивчала проблему (працювала над проблемою) “Громадянське становлення вчителя початкової школи”. Разом з тим у збірник включені студентські роботи, які виконувалися, як індивідуальні завдання та були представлені у різних формах на семінарських та лабораторних заняттях з курсу “Педагогіка” і відображають актуальні проблеми навчання та виховання підростаючого покоління, оновлення системи освіти.

Сучасні тенденції становлення та розвитку проблеми громадянського виховання особистості

Сидорчук Н.Г.

кандидат педагогічних наук,
ст. викладач кафедри педагогіки

Розбудова Української держави ставить на порядок денний надзвичайно важливе й невідкладне завдання – виховання справжнього громадянина й патріота рідної землі. Особливо це стосується підростаючого покоління, якому в недалекому майбутньому відстоювати та примножувати здобутки нашої незалежності.

Відтак актуальним є наукове розроблення і практичне забезпечення, по суті, нової системи громадянського виховання, мета якого – сформувати в учнів комплекс громадянських якостей, глибоке розуміння ними належності до українського народу, своєї Батьківщини – України, внутрішню потребу й готовність відстоювати та захищати її інтереси, реалізувати свій особистісний потенціал на благо зміцнення Української держави.

На всіх етапах становлення буття українського народу високо цінувалися громадянський дух наших співвітчизників, їх невгасиме прагнення жити вільно та незалежно. Проте протягом свого історичного розвитку Україна більше часу була поневолена сусідами, ніж вільною, а тому громадянство не набуло належного розвитку.

Із проголошенням самостійності і незалежності Україна стала на шлях розбудови громадянського суспільства, кожен член якого має одержати вільний розвиток особистості. З одного боку, молода держава повинна створити всі умови для виховання свідомих громадян, а, з іншого, заможну, духовну й матеріально багату, процвітаючу Українську державу збудують лише її палкі патріоти, об'єднані національною ідеєю – ідеєю незалежності й державності.

З огляду на важливість проблеми науковцями і педагогами-практиками розробляються концептуальні та прикладні засади громадянського виховання, визначається його суть, цілі і завдання, обґрунтовуються принципи, засоби та методи формування у дітей, підлітків, молоді високих громадянських якостей.

Теоретичною і методологічною основою реалізації визначених завдань став прийнятий в Українській державі ряд документів, серед яких Конституція України, закони “Про освіту”, “Про громадянство України”, Державна національна програма “Освіта”(Україна ХХІ століття), Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності.

Аналіз наукових праць О.Вишневецького, П.Ігнатенка, Н.Кесаревої, Л.Крицької, В.Поплужного дають підстави зробити висновок про те, що громадянське виховання на сучасному етапі розвитку педагогічної науки розглядають у широкому та вузькому тлумаченні.

У широкому розумінні **громадянське виховання** – *всеохоплюючий феномен*, який репрезентує всі бажані якості громадянина – моральність,

патріотизм, демократизм, родинність, правосвідомість тощо. К.Д.Ушинський назвав би його “українським вихованням”.

Виховання свідомого громадянина за таких умов означає сформувати у учня комплекс особистісних якостей та рис характеру, що є основою специфічного способу мислення та спонукальною силою повсякденних дій, вчинків, поведінки.

Це - патріотична свідомість, громадянська відповідальність і мужність, суспільна ініціативність й активність, готовність трудитися для розвитку Батьківщини, захищати її, підносити міжнародний авторитет.

Це – повага до Конституції, законів Української держави, прийнятих у ній правових норм, сформована потреба в їх дотриманні, висока правосвідомість.

Це – досконале знання державної мови, постійна турбота про піднесення її престижу й функціонування в усіх сферах суспільного життя й побуту.

Це – повага до батьків, свого родоводу, до традицій та історії рідного народу, усвідомлення своєї належності до нього, як його представника, спадкоємця й наступника.

Це – дисциплінованість, працьовитість, завзятість, творчість, почуття дбайливого господаря своєї землі, піклування про її природу, екологію.

Це – фізична досконалість, моральна чистота, висока художньо-естетична вихованість.

Це – гуманність, шанобливе ставлення до культури, традицій, звичаїв інших народностей, що населяють Україну, висока культура міжнаціонального спілкування.

У вузькому – **громадянське виховання** – формування громадянськості як *інтегративною якості особистості*, яка дає можливість людині відчувати себе юридично, соціально, морально й політично дієздатною.

До основних елементів громадянськості належать моральна й правова культура, яка виражається в почутті власної гідності, внутрішньої свободи особистості, дисциплінованості, в повазі й довірі до інших громадян і до державної влади, здатної виконувати свої обов'язки, в гармонійному поєднанні патріотичних, національних та інтернаціональних почуттів.

Наявність двох різнопланових підходів до тлумачення поняття “громадянське виховання” має свої об'єктивні причини. Очевидно, що в основі наших суспільних процесів сьогодні лежать дві головні ідеї: ідея української державності (національна ідея) – з одного боку, та побудова громадянського суспільства (ідея демократії) – з іншого. Певною мірою це незалежні одна від одної ідеї. Національна ідея спонукає до єдності і підпорядкування особи національним інтересам, в той час як ідея демократії, поклавши в центр уваги окрему людину (її права, свободи тощо), діє у напрямі протилежному – до роз'єднання, а, отже, і до послаблення державного організму.

Головним же залишається те, що носієм цих двох ідей – національної та ідеї демократії – повинна стати одна людина, яка у своїй свідомості здатна їх узгодити. Але, оскільки ці ідеї мають різну природу, поєднати їх механічно – на одній площині немає потреби.

О.Вишневський пропонує репрезентувати визначені ідеї на конкретному ціннісному рівні, бо саме цінності складають зміст виховання, і, таким чином, чітко ідентифікувати їх.

Цінності національні, патріотичні практично не залежать від соціального устрою в державі. Він може бути тоталітарним чи демократичним, подобатися людині чи ні, але батьківщина для неї завжди буде Батьківщиною. Вершиною в ієрархії національних цінностей є національна ідея, яку визначають всі громадяни, що свідомо обрали своє громадянство. Різниця між цими двома групами цінностей ілюструється досить чітко шляхом їх зіставлення (див. табл.1).

Таблиця № 1

Цінності національного виховання	Цінності громадянського виховання
Українська ідея	Демократичний устрій суспільства
Державна незалежність України	Свобода
Самопожертва в боротьбі за свободу нації	Прагнення до соціальної гармонії
Патріотизм, готовність до захисту Батьківщини	Відстоювання соціальної і міжетнічної справедливості
Єдність поколінь на основі віри в національну ідею	Культура соціальних і політичних стосунків
Почуття національної гідності	Пошана до закону
Історична пам'ять	Рівність можливостей
Громадська національно-патріотична активність	Пріоритет ідеї громадянськості над ідеєю держави
Пошана до державних та національних символів, до державного Гімну	Рівність громадян перед Законом
Любов до рідної культури, мови, національних свят та традицій	Самовідповідальність людини
Пошана до Конституції України	Права людини – на життя, власну гідність, безпеку, приватну власність, рівність можливостей тощо
Підтримка владних чинників у відстоюванні незалежності України та розбудові атрибутів державності	Суверенітет особи
Орієнтація власних зусиль на розбудову Української держави і розвиток народного господарства	Право на свободу думки, совість вибору конфесії, участі у політичному житті, проведенні зборів, самовираження тощо
Протидія антиукраїнській ідеології тощо	Суверенітет особи
	Готовність до захисту індивідуальних прав і свобод
	Обов'язки, що випливають з прав і свобод інших людей
	Пошана до національно-культурних вартостей інших народів
	Повага до демократичних виборів і демократично обраної влади
	Толерантне ставлення до чужих поглядів, якщо вони не суперечать абсолютним і національним вартостям
	Пошана до праці як до головного джерела суспільного добробуту
	Соціальний захист людини та ін.

Представлені вище міркування підводять нас до низки суттєвих висновків:

1. Поняття “громадянин” і “громадянський” на сучасному етапі вказують на ставлення людини до своєї Батьківщини . Проте в сьогоднішній ситуації цей термін, будучи поширеними на інші цінності , втрачає наукову чіткість. З появою поняття “виховання на цінностях демократії” мусимо або звузити значення терміну “громадянський” і ним позначати в педагогіці цей новий аспект нашого виховання, або визначитися з новим для цього випадку терміном, наприклад, “цивільне виховання”.

2. Громадянське (цивільне) виховання є аспектом “всеохоплюючого феномену” нашого сучасного українського виховання (за К.Д.Ушинським), поруч з моральним, національно-патріотичним, родинним вихованням та вихованням людини для життя особистого (виховання характеру). Сюди ж віднесено і виховання природосвідомості (валео-екологічне виховання), що, однак, виходить за сферу чисто соціального життя.

3. Введення дитини у систему цінностей демократії сьогодні дійсно на часі. Воно – це виховання – може бути означене як допомога дитині у становленні її позитивного ставлення до засад громадянського суспільства і формування моделі власної поведінки в ньому.

4. Для сучасної педагогіки і для виховної практики громадянське (цивільне) виховання є новим. Воно протиставляється поняттю “класове виховання” і є фактично їх антиподом. І, власне, найперше в цьому його значущість. А відтак лише в цьому разі мають сенс рекомендації Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності щодо *переорієнтації* діяльності наукових структур, створення експериментальних центрів, розробки нових методичних посібників, запровадження всеобучу батьків тощо.

5. В ієрархії цінностей і в структурі змісту сучасного українського виховання не слід ставити аспект громадянського (цивільного) виховання на перші місця, бо вони – ці місця – зайняті вищим – мораллю і Батьківщиною. Спроба ж ототожнити патріотичне виховання і виховання на цінностях демократії не тільки науково некоректна, але й дуже шкідлива для практики нашого сучасного виховання. Такі намагання ведуть до пониження ваги виховання патріотичного і суперечать, як вже мовилось, нашому традиційному виховному ідеалові – служіння Україні, що репрезентує вершину системи цінностей.

Культура мовлення вчителя початкових класів

Усатий В.Д.

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри мови
з методикою викладання в поч. класах

Проголошення суверенності України поставило перед молодією державою ряд невідкладних завдань, вирішення яких виступає як важлива умова її національного відродження і подальшого розвитку.

Однією з проблем, що вимагає постійної уваги, є проблема вдосконалення системи народної освіти. Провідною ідеєю Державної національної програми "Освіта"(Україна XXI століття) є створення життєздатної системи безперервного навчання та виховання для досягнення високих освітніх рівнів, "формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації" (1,6).

Школа має забезпечувати всебічний розвиток дитини, її здібностей і обдарувань, "формування громадянина України, здатного до свідомого суспільного вибору"(1,22).

У цьому особлива роль належить початковій освіті, яка "забезпечує загальний розвиток дитини" (1,12), є першою і дуже важливою сходинкою на її шляху до загальної середньої освіти. Найголовнішою фігурою у вирішенні завдань початкової школи є вчитель. Працюючи з учнями свого класу протягом усього періоду, коли здійснюється їх початкова освіта, він формує у них знання і навички, без яких неможливий інтелектуальний і моральний розвиток. В їх числі такі, як уміння читати і писати, вироблення загальних уявлень про навколишній світ, засвоєння норм загальнолюдської моралі, основ гігієни, вироблення перших трудових навичок тощо.

Отже, система знань і навичок, яку має сформував вчитель, - досить широка і вимагає від нього широти інтересів, культури, глибоких і різнобічних знань, - високої ерудиції в цілому.

Проте найважливішим засобом, головним професійним "інструментом" діяльності вчителя є слово, мовлення. Саме рівень його мовного розвитку забезпечує чіткість, дохідливість, виразність слова вчителя під час опрацювання матеріалу з таких взаємо віддалених предметів, як, наприклад, математика і читання, або таких, як рідна мова і образотворче мистецтво, природознавство і трудове навчання.

Від рівня культури мовлення вчителя значною мірою залежить не тільки мовленнєвий розвиток учнів його класу, а й їхня успішність у цілому, бо чим досконаліше мовлення школярів, тим краще вони виражають свої думки і сприймають думки інших. У цьому плані не можна не погодитися з думкою відомого українського психолога І.О.Синиці про те, що, шукаючи ефективних засобів навчання, ми іноді забуваємо, що основним з них було і залишається мовлення, якими б технічними засобами ми не користувалися. А одну з основних причин недостатнього усвідомлення учнями навчального матеріалу він вбачав у невідповідності рівнів їхнього мовлення і мовлення вчителів чи мови підручника і підкреслював: "Яке в людини мовлення, таке й мислення" (2).

Концепція початкового навчання рідної мови (див. М.С.Вашуленко. Про перебудову початкового курсу української мови. // Поч. шк. - 1988.-№11; Варзацька Л.О. У пошуках концепції початкового навчання рідної мови. // Поч. шк. - 1990.- № 9) передбачає зміщення акцентів програми у бік мовлення, організації мовленнєвої діяльності школярів під час розгляду і засвоєння мовних явищ (3).

Слову, мовленню у процесі пізнання надавали великого значення

Я.А.Коменський, К.Д. Ушинський, В.О.Сухомлинський, ряд інших вітчизняних та зарубіжних педагогів і психологів: Айдарова Л.І., Рубінштейн С.Л., Щербина В.Р., Леонтьєв О.О., Стельмахович М.Г., Чернявська І.С., Добрович А. Б., Зязюн І.А., Нечай Л.Д., Вашуленко М.С., Грипас Н.Я., Плющ М.Я., Хорошковська О.Н., Кутенко Л.О., Мельничайко О.І., Варзацька Л.О., Скрипченко Н.Ф., Гудзик І.П..

Питанням розвитку мовлення учнів надавали великого значення відомі науковці, літературознавці, педагоги і методисти, що жили на Житомирщині. Варто назвати Лесю Українку, М. Рильського, І. Огієнка, І. Кудрицького, Бориса Тена (Хомичевського) та багатьох інших.

Проте, як показує практика роботи у школі та вузі, для поліпшення рівня підготовки вчителів початкових класів необхідне далі вдосконалення їхньої мовленнєвої культури.

Навчальними планами факультетів підготовки вчителів початкових класів передбачено вивчення цілого ряду предметів, метою яких є підготовка майбутнього вчителя до професійної діяльності в початкових класах середньої школи. Дійсно, широкий спектр предметів, які вивчаються у початковій ланці загальноосвітньої школи, вимагає від учителя такої самої широти у його професійній підготовці: він має навчити учнів рідної мови, літератури, дати їм найосновніші наукові уявлення про природу взагалі, про землю, її тваринний і рослинний світ, море, ріки, сонце, місяць, зорі, погоду, ознайомити їх з певними народознавчими відомостями, виконувати програму з музики, образотворчого мистецтва, формувати посильні трудові навички, моральні переконання і т. ін.

Кожен з названих предметів вимагає від учителя початкових класів відповідних фактичних знань та знань і вмінь методичного характеру про те, як, яким чином, у якій системі дій, в якому обсязі він має формувати передбачені програмою знання, уміння й навички. Саме на це і спрямована професійна підготовка вчителя-класовода.

Але при цьому мовленнєвий його розвиток як засіб підготовки до викладання всієї системи навчальних предметів початкової школи розглядається лише побічно, в загальному руслі тем і проблем кожної з конкретних методик, які вивчаються на факультеті.

Безперечно, цього не досить, про що, як уже згадувалося вище, свідчить практика школи і вузу.

Тема мовленнєвої культури майбутніх учителів в останні кілька років стала предметом окремих спеціальних досліджень.

Одні розглядають проблему формування культури професійного мовлення майбутніх учителів, використовуючи системний підхід до справи (4,174). Дослідження, спираючись на роботи Болдирева М.І., Гоноболіна Ф.Н., Огороднікова І.Т., Сластьоніна В.О., Щербакова А.І, а також на філософський аналіз культури у дослідженнях М.С.Когана, О.І. Арнольдова, Є.А. Балера, Ю.Р. Вишневського, Є.С. Маркаряна, А.К.Ільдова, роботи, присвячені питанням мовленнєвої діяльності - В.Н.Ананьєва, О.О.Бодальова, Л.С.Виготського, О.О. Леонтьєва, Л.В.Мінаєвої, О.О. Потєбні, розглядає

систему роботи по формуванню у майбутніх учителів умінь і навичок граматично правильного, доцільного, точного, доречного мовлення (4,70).

Як зазначав ОІ.Синиця, мовлення може бути бездоганим щодо граматики, орфоепії (вимови, наголошування слів, ритміки, мелодики) і одночасно безпорядним, незв'язаним, неекономним, нудним і навіть нестерпним (2,21).

У загальнопедагогічному плані проблема мовлення майбутніх учителів досліджується Савенковою Л.О. (5). Автор розробляє теоретичну модель підготовки майбутніх педагогів до професійного спілкування в закладах вищої освіти.

Проте поняття мовленнєвої культури ширше від професійного спілкування, і, отже, тему не можна вважати вичерпаною.

Розроблено способи керівництва інтегруванням мовленнєвої та зображувальної діяльності студентів, зроблено спробу визначити педагогічні умови їхньої ефективної реалізації в навчально-виховному процесі у дослідженні Н.В. Лесняк. Автор здійснює системний підхід до організації комунікативно спрямованої діяльності студентів, проте дослідження обмежено розглядом роботи в основному на заняттях з образотворчого мистецтва (6).

Робота з розвитку мовлення майбутніх учителів початкової школи може бути ефективною за умови, якщо вона не обмежується опануванням лексичного багатства, орфографічних, орфоепічних та граматичних морфолого-синтаксичних закономірностей мови, а містить у собі формування здатності підпорядковувати характер, структуру і лексику мовлення характеру, специфіці і змісту відповідних навчальних предметів і виховних заходів, тобто передбачає вироблення здатності будувати мовлення, досконало організувати його відповідно до поставленої освітньої мети, з орієнтацією на слухачів - молодших школярів віком від 6 до 9 років.

Теоретичною основою дослідження стали психолого-педагогічні положення про навчання та розвиток особистості (Я.А. Коменський, К.Д. Ушинський, Р. Берне, В.О.Сухомлинський), формування і збагачення їх сприймання та мовлення (Л.С. Виготський, В.А.Кан-Калик, П.П. Блонський, Г.С. Костюк, І.О. Синиця, Б.Ф. Баєв), взаємозв'язок слова та образу (Г.О. Винокур, В.В.Виноградов, М.І. Жинкін та ін.).

Забезпечення належної якості навчально-виховного процесу в початковій школі залежить насамперед від фахової і методичної підготовки вчителя, зокрема від його знання рідної мови та рівня володіння усним і писемним мовленням.

Культура мовлення вчителя початкових класів є комплексною лінгводидактичною проблемою і охоплює оволодіння:

- технікою мовлення, в т.ч. диханням, дикцією; вмінням керувати силою і висотою голосу, знанням орфоепічних норм мови;
- засобами логіко-емоційної виразності читання і мовлення, в т.ч. всіма різновидами пауз і їх тривалістю, логічними наголосами, мелодичними змінами тону, а також темпу мовлення;

- умінням підготуватися до мовленнєвої дії відповідно до характеру мовлення, матеріалу, що опрацьовується з учнями, з урахуванням їхніх психологічних особливостей і можливостей сприймання.

Виходячи з характеру мовленнєвої діяльності вчителя початкових класів на уроках і в позакласній роботі, його мовлення можна оцінювати за двома найважливішими критеріями:

- адекватністю навчально-виховним завданням, що вирішує вчитель;
- здатністю вчителя планувати мовлення і керувати ним у класі.

Обидва ці критерії носять комплексний характер і в сукупності своїх елементів характеризують мовлення досить повно і всебічно.

Система лінгвістичних дисциплін, яка вивчається на факультеті підготовки вчителів початкових класів, а також фахових дисциплін і відповідних методик у своїй єдності забезпечує належний мовленнєвий розвиток студентів за умови, що в процесі вивчення предметів лінгвістичного циклу увага викладачів і студентів зосереджується на:

- формуванні нормативної вимови студентів і подоланні діалектних впливів під час вивчення фонетики і орфоєпії;

- збагаченні, уточненні й активізації лексичного запасу майбутніх учителів початкових класів;

- глибокому оволодінні граматичними нормами мови і вдосконаленні граматичного ладу мовлення студентів у процесі опрацювання морфології і синтаксису рідної мови;

теоретичному і практичному засвоєнні найважливіших текстологічних понять, що виступає узагальнюючо-підсумковим етапом роботи над розвитком мовлення майбутніх учителів початкових класів;

- створенні і використанні на заняттях з лінгвістичних дисциплін, особливо на заняттях з розвитку мовлення, таких ситуацій, які передбачають використання студентами найрізноманітнішої лексики, у т.ч. пов'язаної з математичними, природничими, музичними поняттями тощо;

- максимальному розвитку пізнавальної активності студентів, їхньої здатності до творчості, створення власних текстів, словесному відображенні ситуацій, що вимагають опису, розповіді, роздуму;

- формуванні у студентів здатності сприймати цілісність образного світу художнього твору, уявляти його конкретні деталі й картини, розуміти узагальнюючу суть образів, деталей, ситуацій, прирощене значення слова, перехід слова в образ та ін., як необхідної умови для створення мовленнєвих ситуацій, адекватних характеру і особливостям художніх творів, які вивчаються у початкових класах. Добір і послідовність виконання вправ у процесі вивчення лінгвістичних дисциплін мають забезпечити:

- усвідомлене пояснення мовних явищ;

- уміння студентів самостійно відкривати певні мовні і мовленнєві закономірності;

- виконання системи дій, які сприяють теоретичному усвідомленню певних закономірностей і практичному оволодінню умінням використовувати відповідні мовні структури і засоби у власному мовленні. Необхідно

підкреслити особливу важливість формування теоретичних відомостей з лінгвістики тексту у взаємозв'язку з практичним виконанням завдань, що вимагають спочатку виявлення певних закономірностей у готовому тексті, а потім виконання творчих завдань на побудову текстів, де відповідні закономірності використовуються у самостійно складених описах, створених ситуаціях тощо.

Поєднання навчальних і самостійних робіт на заняттях з лінгвістичних дисциплін сприяє більш глибокому засвоєнню теоретичного матеріалу, веде до єдності знань і вмінь, формує мовленнєву структуру, є фактором розвитку особистості студентів, подолання залишків діалектних впливів у їх мовленні.

Викладач, який працює над розвитком культури мовлення майбутніх учителів, повинен мати перед собою перспективу, певну концепцію, яка допомагає орієнтуватися у потоці видань, що становлять науково-методичний супровід мовних дисциплін у системі підготовки майбутніх учителів початкових класів. Орієнтиром при цьому має бути забезпечення органічного взаємозв'язку розвитку мовлення і професійного становлення вчителя початкових класів, у професіограмі якого всебічному розвитку культури мовлення належить особлива роль.

Список використаної літератури

1. Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття). - К: "Райдуга", 1999.
2. Синиця І.О. З чого починається педагогічна майстерність, - К.: Радянська школа, 1972. – С.18,19.
3. Вашуленко М.С. Комунікативний підхід до засвоєння мови у 2 класі. // Поч.шк.-1991.- № 8.- С.21.
4. Крєтова О.І. Формування культури професійного мовлення майбутніх учителів на основі системного підходу: Дисертація на здобуття звання кандидата педагогічних наук: 13.00.01 / Черкаський державний університет ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 1997.
5. Савенкова Л.О. Теоретико-методичні основи підготовки майбутніх педагогів до професійного спілкування. Автореферат дис. на здобуття наукового звання доктора пед. наук.: 13.00.01 - К., 1998. - С. 32.
6. Лєсяк Н.В. Міжпредметні зв'язки у формуванні мовленнєвих умінь майбутніх учителів початкових класів. Дис. на здоб. наук. звання канд. пед. наук. – Рівне, 1997. - 189 с.

Проблема морального виховання як складова громадянського виховання молодших школярів

Мартинюк Інна

Проблема виховання моральних цінностей у школярів – одна з основних проблем етики, психології, педагогіки.

Моральним вихованням визначний педагог В.О.Сухомлинський називав цілісний процес розвитку особистості, спрямований на формування "громадянських поглядів, почуттів, поведінки, єдності слова і діла" (Л.Бондар Виховання моральних цінностей у школярів// Початкова школа. - №12. – 2000. –С.45).

В.О.Сухомлинський цілий ряд праць присвятив проблемі моральної культури підростаючого покоління. Він виділяє такі найвищі норми моральності:

1. Ви живете серед людей. Знайте, що існує межа між тим, що вам хочеться, і тим, що можна. Робіть так, щоб людям, які вас оточують, було добре.

2. Ви користуєтесь благами, які створили для вас інші люди. Платіть їм за це добром.

3. Всі блага і радості життя створюються працею і лише працею. Навчання – це перша праця, а праця – це корінь моральності.

4. Будьте добрими і чуйними до людей. Допомагайте слабким і безпомічним. Не чиніть людям зла. Допомагайте в біді товаришу. Поважайте батьків. (Сухомлинський В.А. Серце отдаю детям. Рождение гражданина. Письма к сыну. - К., 1985. - С.371-374).

Учні молодших класів ще не чітко розуміють і усвідомлюють значення норм і правил поведінки людини у суспільстві, вважають не обов'язковим їх дотримання у реальній діяльності. Тому саме вчитель молодших класів повинен підвести дітей в процесі повсякденного життя до їх розуміння, пояснити важливість правил етики, на прикладах з життя показати людину з великою літери.

Добро і зло – головні поняття моралі, які має засвоїти молодший школяр. З ними діти знайомляться з раннього дитинства з казок, де завжди перемагає добро. Розрізняє зло і непримиримий до нього лише той, хто вміє робити добро за велінням власного серця. Чуйність, готовність прийти на допомогу – елементарні риси людяності, порядності. І хто, як не вчитель, повинен володіти ними, бути прикладом для їх наслідування.

Діти, особливо в початкових класах, вважають свого вчителя безперечним авторитетом, тому останній не має права на помилку. Він має бути привітним, добрим, великодушним у стосунках з дітьми, виховувати у собі лише позитивні властивості та якості особистості такі, як: доброта, чесність, справедливість, ввічливість, гарні манери, щедрість і щирість душі. Діти надзвичайно чуйні до щирих і великодушних людей, тому вони будуть прагнути наслідувати вчинки своєї вчительки. Але цього не досить. Вчитель повинен любити дітей і віддавати ледве не все життя школі. Лише така людина зможе привити любов до природи, до рідних, до Батьківщини.

Виховання громадянського обов'язку у дітей

Герман Наталя

Багато проблем у вихованні підростаючого покоління зустрічають нинішні педагоги. Основна мета громадського виховання - запобігти духовній катастрофі людства. А одним із головних завдань є виховання людини, здатної жити у світі, що безперервно змінюється. Така людини повинна вміти по-іншому мислити, володіти чітким внутрішнім голосом, об'єктивно ставитися до себе та інших.

Оскільки громадянське виховання набуває нині особливого значення, то виникає гостра проблема у визначенні основних засад, цілей напрямів, змісту форм і методів громадського виховання.

Громадянське виховання - процес формування громадянськості, як інтегрованої якості особистості, що дає людині, відчути себе морально, соціально дієздатною та захищеною. Основна мета, яка стоїть перед громадянським вихованням, сформуванню свідомого громадянина, патріота, тобто людину з особистісними якостями й рисами характеру, почуттями, вчинками, які спрямовані на саморозвиток. А кожна мета реалізується через завдання - це насамперед взаємозв'язок між ідеями індивідуальної свободи, прав людини та її громадською відповідальністю, формування національної свідомості, належності до рідного краю, формування поваги до таких цінностей, як свобода, рівність, справедливість.

Досягнення цілей громадянського виховання вимагає дотримання наукового підходу до організації цього процесу, тобто врахування об'єктивних закономірностей та принципів його перебігу. Особистість громадянина формується тоді, коли він бере реальну участь у діяльності, перевіряються на практиці певні громадянські цінності. Виховуючи громадянина слід враховувати принцип гуманізації і демократизації виховного процесу, самоактивності і саморегуляції, які дають можливість виховувати самостійність.

Найважливішим у становленні громадськості є принцип праці. У ході його застосування у дітей розвивається почуття відповідальності “за власну справу”, дотримання єдності “слова і діла”.

Важливе місце у громадянському вихованні посідає громадянська освіта - навчання спрямоване на формування знань про права і обов'язки людини. Громадянське виховання включає в себе почуття єдності й унікальності життя на землі, повагу до всіх народів, їх інтересів і цінностей.

Важливим елементом громадського виховання є також політична культура. Громадянська зрілість підростаючого покоління, насамперед, передбачає дбайливе ставлення до природи, тобто вміння спілкуватись з нею. Найважливішою складовою громадянської свідомості є увага, чуйність, щирість, совість, чесність, правдивість, працелюбство.

Батьківський авторитет належить до найважливіших виховних чинників щодо громадянського становлення дитини. Діти – це віддзеркалення батьків у всьому: вчинках, манерах, ставленні до оточуючого світу. Однією з найбільш важливих умов виховання людини як громадянина нині є розвиток індивідуальності та унікальності. Лише спираючись на повне вираження сутності людини, на її якості, можна досягти певних результатів у вихованні сильної особистості.

Для того, щоб виховати справжнього громадянина, потрібно ставити високі вимоги. Спрямовувати кожную дитину до вивчення рідного краю – голою буде душа учня без такого почуття, як би багато учень не знав.

Весь навчально-виховний процес у закладах освіти повинен бути насичений різними аспектами громадянського виховання. Ефективність громадянського виховання значною мірою залежить від використання у ході його здійснення цікавих організаційних форм і методів.

Громадянське становлення вчителів початкових класів

Павленко Тетяна

У нашій країні дуже актуальним стало питання громадянського виховання. На відміну від більшості розвинених країн світу, де громадянське виховання будується у контексті правової та політичної сфери існування суспільства, Україна через відсутність відповідної правової і юридичної баз багато в чому у ході розв'язання питань громадянського виховання базується на морально-етичних засадах. Це означає, що морально-етичні цінності виступають головними критеріями ефективності громадянського виховання.

Україна рухається в напрямі оновлення суспільства. Для побудови демократичного суспільства потрібні нові ідеї і поштовхи. Треба перевчити людей, які прагнуть демократії, але так само треба вчити демократії майбутнє покоління, яке не зазнало тоталітарного впливу.

Сучасні філософи і соціологи вважають, що морально-ціннісні орієнтації - один з найважливіших елементів структури особистості, оскільки в них сконцентроване суб'єктивне ставлення особистості до об'єктивних рівнів буття. Це, в свою чергу, зумовлює спрямованість її соціальної поведінки. Ціннісні орієнтації – це вибіркова, відносно стійка система спрямованості інтересів і потреб особистості, націлена на певний аспект соціальних цінностей. Вони істотно впливають на стиль мислення і життя індивіда, перебіг емоційних та мотиваційних інтересів особистості. Формування морально-ціннісних орієнтацій – необхідна передумова вироблення соціальних і моральних ідеалів, свідомого ставлення до суспільних та особистих обов'язків.

Теоретичним підґрунтям реалізації визначених завдань є Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, громадянського виховання, розроблена АПН України. Це великий за обсягом і за значенням документ, у якому визначено зміст громадянської освіти, окреслено коло її складових. У ньому зазначено, що громадянськість – це реальна можливість втілення в життя сукупності соціальних, політичних і громадянських прав особистості, її інтеграції в різнобічні структури суспільства.

Носієм моральних і культурних цінностей у великій мірі є вчитель. Він, як взірець для підростаючого покоління, має бути носієм найкращих рис особистості, всебічно розвинутою людиною, орієнтуватися у політичних, правових, міжнародних питаннях, має бути патріотом своєї країни і турбуватися про формування відповідного ставлення в учнів до країни, в якій вони живуть. Не останнє місце в громадянському становленні вчителя займає національна свідомість, культура міжетнічних стосунків. Розуміння рівних прав людей, визнання традицій інших народів піднесе його в очах громадськості. Людина, яка обрала професію педагога, повинна усвідомлювати відповідальність, яку взяла на себе.

Громадянина потрібно виховувати ще з дошкільного віку, але саме школа стає основним етапом становлення людини як громадянина. І від вчителя залежить, яким буде наступне покоління, чи будуть сьогоднішні малята завтра справжніми патріотами своєї Батьківщини. Вчитель не повинен замикатися у

вужькому колі особистого, а активно діяти, втілювати свої прогресивні ідеї в життя. Педагог повинен бути обізнаним, щоб постійно бути на крок попереду, щоб передбачити найкращий варіант вирішення проблем, що стосуються громадянської позиції серед учнів. Слід прагнути, щоб у особі вчителя учні бачили щирого друга і наставника, який разом з ними йде нелегкими дорогами до самовизначення і становлення їх – справжніх громадян нашої країни.

У здійсненні громадянського виховання велика роль належить школам, технікумам, університетам, засобам масової інформації, сім'ї. Але найкраще, коли існує співпраця різних інститутів громадянського виховання. Людина стане громадянином суспільства певної країни, коли дійсно цього захоче, коли усвідомить свою роль в її долі.

Тож громадянське становлення може бути загальною нормою нашого суспільства, а в шкільній практиці тим свіжим повітрям, що надихає на активну, творчу ініціативу, несе радість творення і робить наше життя кращим.

Деякі аспекти формування у студентів і молоді громадянських цінностей

Солоха Наталія

Важливе місце в формуванні громадянських цінностей посідає громадянська освіта – освіта, яка готує людину бути відповідальним громадянином, активно брати участь у політичному і громадському житті держави й бути здатною багато зробити для своєї країни. Головна її ідея в тому, що це освіта, яка спрямована на формування знань і навичок, необхідних в демократичній і правовій державі. Але ця, на перший погляд, проста ідея насправді виявляється насиченою дуже важливим і складним змістом. Громадянська освіта тісно пов'язана з формуванням соціально-політичної компетентності особистості в суспільній сфері.

Найперше завдання вчителя чи викладача, зацікавленого в удосконаленні громадянського виховання учнів або студентів, зводиться до осмислення тих цінностей, якими повинна володіти молода людина, щоб досягти статусу соціально зрілої особистості, громадянина. Таке осмислення має подвійне значення. По-перше, воно допомагає педагогу визначити істотні ознаки громадянської зрілості, способи її вивчення та критерії оцінювання і, по-друге, дає змогу визначити оптимальні варіанти адекватних педагогічних засобів її формування та розвитку.

Актуальність проблеми громадянських цінностей зумовлена об'єктивними проблемами і закономірностями суспільно-політичного розвитку нашої держави.

У радянський період розвитку педагогічної науки освітянам зовсім не бракувало творів, присвячених проблемам виховання в дітей, підлітків, юнацтва таких якостей, що входять до системи громадянських цінностей. Також у цей період проблема формування в молоді громадянських цінностей розв'язувалась на партійно-класових засадах, тобто поза зв'язком її з національним вихованням. Тому проблема громадянського виховання молоді як формування в неї цілісної системи цінностей, органічно пов'язаних з

національними культурами народів, не привертала до себе уваги дослідників. Не дивно, що до недавнього часу в розпорядженні вчителів, вихователів, викладачів вищої школи, не було жодного присвяченого цій проблемі твору, якщо не враховувати книжки В.О.Сухомлинського “Народження громадянина”.

Цінності, що становлять громадянську культуру, належать до всіх основних сфер особистості: мотиваційної, інтелектуальної, когнітивної, емоційно-вольової. Ознаками вияву кожного компонента є ідеально представлені результати розв’язання певних завдань громадського виховання. Так, потреба людини у знаннях проблем державного масштабу, інтерес до них є результатом розв’язання завдання щодо виховання в неї громадянської спрямованості, тобто формування та розвитку одного з компонентів громадянської культури.

Громадянська спрямованість – це націленість людини на проблеми державного і громадського життя. Вона проявляється у прагненні особи глибше пізнати свою Батьківщину, досягнути її політичні, економічні і наукові здобутки і проблеми, жити національними інтересами держави, громадянином якої вона є, постійно співвідносити її з особистими потребами, інтересами, а при наявності розбіжностей чи суперечностей компромісно долати їх. Громадянська спрямованість є виразником найвищих духовних потреб людини, її волі, прагнень, інтересів, захоплень.

Громадянська ерудиція проявляється в його обізнаності в таких галузях знань, як суспільствознавство, краєзнавство, а також правознавство, географія, історія України. Ефективним педагогічним засобом формування та розвитку цього компонента громадянської культури є вивчення відповідних навчальних предметів (Конституції України, основ держави і права), оволодіння якими забезпечує громадсько значущі знання.

Громадянська свідомість – це усвідомлення людиною своєї належності до певної державно-громадської спільності, конституційно закріплених за нею прав та обов’язків, помірковане ставлення до подій суспільно-політичного характеру (наприклад, до виборів, відзначення тих чи інших подій), а також шанобливе ставлення до державної мови, символіки тощо.

Громадянські почуття – це почуття любові до рідної землі, свого народу, його мови, мистецтва, культури, звичаїв, традицій; почуття відповідальності за долю держави, за її майбутнє; почуття обов’язку, в дотриманні правових та морально-етичних норм в усіх аспектах життєдіяльності людини. Вони становлять той емоційний фон, на якому визрівають і проявляються громадянська воля та рішучість людини.

Наведені вище характеристики свідчать про цілісну систему завдань громадянського виховання студентської молоді.

До питання про засоби формування громадянських цінностей

Вєтрова Оксана

Формування громадянських цінностей – одна найактуальніших проблем педагогічної науки та навчально-виховної практики. Її актуальність зумовлена

багатьма чинниками, але найдієвіший з них вбачається в тому, що Україна конституційно закріпила за собою статус демократичної, соціальної, правової держави, яка у своєму перспективному розвитку орієнтується на розбудову громадського суспільства.

Розбудова такого суспільства та забезпечення його подальшого розвитку можливі за умови досягнення всіма його членами високого рівня громадянської зрілості. Досягнення цього рівня потребує надійної науково обґрунтованої системи громадянського виховання молоді, передусім учнів і студентів.

З'ясуємо, що ж називають на сучасному етапі оновлення системи виховання громадянським вихованням.

Громадянським вихованням називають процес формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, що дає людині можливість відчувати себе морально, соціально, політично і юридично дієздатною та захищеною. Воно покликане виховувати особистість чутливою до свого оточення, залучати її до суспільного життя, в якому права людини є визначальними. Громадське виховання поєднує суспільну й приватну сфери.

Процес виховання свідомого громадянина буде успішним насамперед завдяки чітким уявленням педагогів про те, на чому нині ґрунтується взаємодія людини і держави, для життя в якій країні готуємо підростаюче покоління, від повторення яких помилок минулого його варто застерегти і що для цього потрібно зробити.

В умовах становлення засобом емоційного впливу на виховання патріотичних почуттів можуть стати уроки громадянськості. Завданням таких уроків є:

розвивати почуття ідентифікації кожної особистості з українським народом;

виховувати готовність громадян жити в Україні, зв'язати свою долю з її долею;

розвивати почуття любові до свого народу й України, відповідальності перед ними і вміння служити Батьківщині на шляху демократичного становлення;

формувати повагу до Конституції і переконання обов'язкового виконання норм законодавства;

акцентувати увагу на потребі оволодіти вміннями цивілізовано відстоювати свої права;

стимулювати розвиток гуманних якостей.

У системі громадянського виховання особливе місце посідає українська мова. Для етнічних українців вона є не тільки державною, а й рідною мовою, для представників національних меншин України – державною мовою.

У нас ніколи не було справжнього громадянського суспільства, хоч і були громадяни, профспілки, сім'я і навіть партія. Громадянське суспільство можливе лише в демократичній державі. Тоталітаризм і громадянське суспільство – речі несумісні. Ключові слова громадянського суспільства – права людини, власність, закон.

Існує пряма залежність між державою і людиною. Якісно нову державу, як захисника соціальних інтересів громадян можуть створити якісно нові громадяни.

Формування громадянськості у школярів

Манько Тетяна

Громадянська спрямованість навчально-виховному процесові надає громадянсько-орієнтовану комунікативну взаємодію вчителя з учнем. Щоб така взаємодія була ефективною, педагог має бути референтною особою для дітей. Це означає, що учні не тільки і не стільки одержують від нього інформацію, а й засвоюють її оцінку з позиції громадянськості. Якщо вчитель громадсько невизначений, пасивний, це негативно впливає на розвиток громадського світогляду учнів.

Звичайно, в молодших класах референтність учителя у справах громадянського виховання школярів зумовлена його інституційною роллю, а також емоційною привабливістю. Учні-початківці виступають переважно як об'єкт громадянського виховання, в якому вчитель здійснює бажані зміни. В підлітковому і юнацькому віці школярі виступаючи вже як суб'єкт громадянського виховання, співставляють громадянські орієнтації з подібними орієнтаціями вчителя. І якщо їх збіг зафіксовано, особа вчителя стає для них значущою, референтною.

Опитування дорослих, свідомих громадян показують, що громадський вплив учителя вони не тільки пам'ятають, а й реально відчують через багато років після втрати з ними безпосереднього контакту.

Комунікативний вплив учителя на громадянську сферу учнів здійснюється в основному шляхом використання таких механізмів: переконання, навіювання, наслідування.

Становлення громадянина відбувається під впливом таких чинників, як соціалізація виховання, самовиховання. Виховання як провідний чинник в цьому процесі здійснюється суспільством за участю різноманітних державних навчально-виховних закладів, позашкільних установ, громадських організацій, засобів масової інформації та інших інституцій. Саме суспільство ставить мету і визначає взірць у вихованні майбутнього громадянина.

Для сучасної української школи і педагогіки характерний новий підхід до змісту та структури виховного процесу, про що, зокрема, свідчить спеціальний розділ "Національне виховання" у Державній програмі "Освіта (Україна, XXI ст.), спрямований на громадянське виховання учнів. Зрозуміло, що досягнення повноцінності та завершеності у громадянському вихованні не покладається лише на вчителів, вихователів. У цьому вирішальну роль відіграють об'єктивні чинники – соціальні, економічні, правові, культурні та інші. Однак школа, не очікуючи, доки ці чинники належно спрацюють, може вже нині зробити вагомий внесок у формування громадськості школярів через реалізацію нового змісту навчально-виховного процесу.

У формуванні громадянськості надзвичайно зросла роль таких засобів масової інформації, як радіо і телебачення. Їх цінність полягає у тому, що вони

оперативно формують громадську думку навколо тих проблем і фактів, які мають суспільно-державне звучання.

У сучасній школі можна зустрітися з фактами, коли за загальними виховними заходами вчитель забуває про індивідуальні особливості учнів. Унаслідок цього ті засоби, які застосовуються для впливу на учнівський загал, не спонукають багатьох з них до активної громадянсько спрямованої діяльності. Тому не випадковим є те, що частина випускників ніколи не набуває відповідних громадянських якостей і усталених навичок суспільно корисної діяльності. Звичайно, поєднувати колективні та індивідуальні форми роботи педагогові важче, ніж працювати з класом в цілому. Та головне завдання не в тому, аби, подолавши їх, успішно досягти поставленої мети – виховати кожного школяра громадянським активістом і патріотом. Індивідуальний підхід має своєю вихідною основою неповторність, відособленість, цілісність, самобутність кожної людини.

У кожному окремому випадку громадянська поведінка учня залежить від багатьох індивідуальних особливостей: вікових, статевих, характерологічних та інших. З іншого боку, кожний діяльнісно-поведінковий акт із громадянським наповненням ставить перед учнем свої особливі вимоги. Тому необхідно, спираючись на знання індивідуальних особливостей, створити найсприятливіші умови для розвитку громадянської активності. Водночас найпліднішою творчість педагога виявляється тоді, коли вона спирається на теорію, в тому числі і на знання загальних шляхів індивідуального підходу в громадському вихованні школярів.

Цілком очевидно, що в основу громадянського виховання дітей, підлітків, молоді мають бути покладені педагогічний досвід українського народу, його традиції, духовність, мораль. І все це повинно спрямовуватися на озброєння учнів знаннями про рідний народ, його матеріальну та духовну культуру, усвідомлення себе як його частинки, на формування національних рис характеру і вдачі, чіткої громадянської позиції і патріотичних почуттів.

Громадянське виховання передбачає систему виховних впливів сім'ї, навчально-виховних закладів, державних інститутів і громадянських організацій, а також заходів, спрямованих на розвиток внутрішньої потреби в самовихованні громадянських якостей. Це безперервний процес, що починається від народження дитини і триває, по суті, все її життя. Але найбільш інтенсивним він є у проміжку від дитячого до зрілого віку. Саме в цей період під впливом суспільних умов, пізнання й освоєння навколишнього світу та суспільних процесів, самопізнання і розвитку, збагачення власного досвіду відбувається активний процес формування громадянських якостей.

На формування громадськості школярів впливають і матеріал шкільних предметів, і методика навчання та комунікації між учнями.

Звичайно, одні предмети справляють вплив на цей процес безпосередньо, наприклад, завдяки великій емоційній насиченості матеріалу, інші – опосередковано. Найбільші можливості для виховання в учнів громадянських якостей має українське народознавство. Громадянські якості формуються в

процесі безпосередньої участі у навчально-виховних заходах, що здійснюються на уроках учителем, а в позаурочний час – школою, сім'єю, громадськістю.

У сучасних умовах значно зростає роль самовиховання школярами власної громадянськості. Громадянське самовиховання як свідоме, цілеспрямоване формування в собі корисних громадянських якостей починається з підліткового віку. Його мотивація заснована на мотивах наслідування ідеалу, прагнення підготуватись до самостійного дорослого життя у різних сферах, бажанні самоствердити своє “Я” в колективі. Проте громадянське самовиховання досить складне порівняно з іншими його різновидами, воно потребує спеціального педагогічного керівництва. Без такого керівництва школяр може серйозно помилятися як у змісті, так і у формах громадянського самовиховання.

Виховання громадянськості у молодших школярів

Демченко Світлана

Одним із завдань, яке стоїть перед освітою України, є формування особистості громадянина правового демократичного суспільства.

У вихованні громадянина велика роль належить початковій школі. Але для того, щоб учитель був спроможний свідомо працювати в цій галузі, йому потрібно чітко уявити, в чому полягає сутність такого складного особистісного феномену, як громадськість, і те, як реально може вчитель початкової школи впливати на розвиток у дітей якостей, необхідних свідомому громадянину України.

У демократичному суспільстві громадянськість розуміють як сукупність складних особистісних якостей, серед яких виділяються громадянські чесноти, громадянські знання та готовність брати участь у соціально-політичному житті країни.

У сучасному розумінні до громадянських чеснот обов'язково додається повага до прав і свобод людини, відповідальність, відкритість та критичне мислення.

Можливість формування такої якості як почуття власної гідності, що безпосередньо пов'язане з визначенням, за даними психологів, формується у дітей під впливом стилю спілкування дорослих. Зрозуміло, що найбільший вплив має сімейне виховання, але стиль взаємин учителя з учнями, особливо у початковій школі, надає свій відбиток на ставлення до самого себе.

В шкільні роки образ “Я”-школяра ще перебуває в стадії формування, він гнучкий та рухливий, і вчитель може змінити його, за необхідністю, у позитивному напрямі. Сприймання учителем невдач або помилок дитини, як тимчасове явище, відіграє важливу роль у формуванні уявлень школяра про свої навчальні можливості.

Таким чином, саме педагогічний стиль учителя початкової школи і є тим інструментом, за допомогою якого в учнів може формуватися позитивне самосприйняття, почуття власної гідності, на основі яких закладаються громадянські якості. В психолого-педагогічній літературі традиційно розрізняють авторитарний та демократичний стилі педагогічного керівництва.

Існує думка, що контроль, догана та сувора дисципліна необхідні в навчанні та вихованні, демократична ж позиція часто узгоджується з вседозволеністю та потураннями. Однак, демократія – це повага до прав і свобод інших, поєднаних з відповідальністю за свої власні вчинки. Людина повинна усвідомлювати, що вона вільна. В молодших класах демократичні стосунки можуть утверджуватись через підтримку вчителем демократичних принципів – найперше поваги до особистості та її прав, наявності атмосфери довіри та захищеності, що поєднано з вимогливістю та встановленими правилами, які сприймаються як справедливі.

Для встановлення партнерських стосунків, демократичної позиції важливим є комунікативні навички конструктивного спілкування, що засновані на повазі та довірі, увазі до потреб учнів. Основою конструктивних комунікативних навичок є:

- сприйняття дитини, її особистості такою, якою вона є;
- усвідомлення різниці між роллю і особистістю, адресування критики до ролі, а не до особистості;
- активне й емпатичне слухання, демонстрування поваги та зацікавленості;
- використання підтримки, пошук позитивних якостей в учнів під час спілкування;
- розуміння інтересів, потреб, мотивів учня;
- контроль емоцій;
- вміння зробити критику конструктивною, підібрати засоби висловлювання позитивної критики.

Повага до особистості учня, що не тільки декларується, а й демонструється вчителем у повсякденному спілкуванні з дітьми – шлях до розвитку основ громадянськості.

Народна педагогіка як складова громадянського виховання

Гольштейн Леся

“Від моїх дій і вчинків залежить доля моєї країни, мого народу, моє власне майбутнє, я за все це відповідаю” – в таких міркуваннях виявляється громадянськість.

Громадянськість має складну структуру. Доцільно розглядати його, як таке, що поєднує в собі кілька різновидів виховання – патріотичне, гуманістичне, правове, екологічне тощо.

Складовою частиною громадянського виховання є народна педагогіка.

Шукаючи шляхів поліпшення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів у вищому педагогічному навчальному закладі, слід активніше використовувати кращі досягнення народної педагогіки, тобто частіше звертатися до того своєрідного підручника, званого “Народна педагогіка”, в якому відбито багатовіковий досвід поколінь. У цій скарбниці життєвських мудростей немало повчального можуть знайти й учені–педагоги, які займаються проблемами виховання молоді, й шкільні наставники, батьки.

Народна педагогіка – галузь педагогічних знань і досвіду трудящих мас, виражена у домінуючих серед народу поглядах на мету і завдання виховання, у сукупності народних засобів і навичок виховання і навчання. Вони знаходять свій вияв у народних виховних традиціях, у фольклорі, у звичаях, побуті, святах, обрядах, якими супроводжуються найважливіші події в житті дітей і молоді, в іграх та іграшках, а також у досвіді родинного виховання, народній символіці, образному, музичному та хореографічному мистецтві.

І тому останнім часом перед педагогічними навчальними закладами країни, постало завдання: ознайомити майбутніх учителів з народною педагогікою. А раціональне використання народної педагогіки у педвузі не тільки підвищить якість професійного формування майбутнього вчителя, а й сприятиме підготовці студентів до сімейного життя як майбутніх батьків – вихователів власних дітей.

Залучення студентів до невичерпної скарбниці народної педагогіки слід розпочинати вже на першому курсі з їх ознайомлення з високою оцінкою народом професії вчителя. Особливо яскраво це видно на прикладі такого прислів'я: “Шануй учителя, як родителя”. Народ не тільки високо цінує, а й сам виступає як взірцевий вчитель, творець скарбів педагогічної мудрості. Тому слід постійно вчитися педагогічній майстерності в нашого народу, пам'ятаючи крилатий афоризм: “Скільки б ти не знав, а більше від народу не дізнаєшся”.

Велике значення для ознайомлення з елементами народної педагогіки має вивчення живого досвіду виховання дітей, зокрема родинного. Студенти повинні збирати матеріали про традиції, які живуть у родині.

Курс “Педагогіка” та “Історія педагогіки” дає можливість більш глибокого розкриття народних виховних заходів. Важко собі уявити сучасну школу без застосування таких народних засобів навчання і розвитку дітей, особливо молодших школярів, як казка, загадка, приказка і прислів'я, дидактичні ігри, лічилки, скороговки.

Народний виховний досвід стає нам у нагоді особливо за висвітлення тем щодо розумового, ідейно-політичного, морального, трудового, естетичного й фізичного виховання, про виховання дітей у сім'ї. Адже народна педагогіка, виходячи з потреб трудящих, завжди висувала найгуманніші і найдемократичніші ідеали виховання.

Згадаймо, з якою ретельністю в сім'ї традиційно прищеплювалася змалку дітям любов до батька й матері, повага до старших, ошадливість, бережливе ставлення до продуктів людської праці зокрема до хліба, який у народі справедливо називають святим.

Людина не може існувати поза державою, в якій вона народилася і живе. І тому дуже важливим є виховання любові до Батьківщини. Дітям необхідно роз'яснювати значення поняття “Батьківщина”.

У вузькому значенні воно означає все те, що дісталася у спадок дітям від батьків, і включає в себе як матеріальні, так і духовні цінності. Дещо ширшим є поняття батьківщини, як рідного краю, тобто місцевості, де кожен з нас народився, спинався на ноги, пізнавав навколишній світ, природу, прозрівав, як особистість.

Багато, щоб діти могли розмежувати поняття “Батьківщина” і “Вітчизна”. Вважається, що Вітчизну слід відрізнити від Батьківщини за громадянством, тобто в якій країні розташований твій рідний дім.

Ці знання дадуть можливість більш глибоко вивчати народні звичаї і обряди.

На мою думку, вмiле використання мудростi народної педагогiки сприяє пiдвищенню рiвня навчально-виховної роботи пiд час рiзних видiв педагогiчних практик, кращому засвоєнню курсiв психолого-педагогiчних дисциплiн у цiлому й успiшнiшому оволодiнню професiєю педагога. До того ж iнтерес до народної педагогiки залишиться у них стiйким i пiсля закінчення унiверситету, пiд час стажування та наступних рокiв самостiйної педагогiчної працi. Такi вчителi зможуть вводити в зміст урокiв чи позакласних виховних заходiв найдоцiльнiшi в кожному випадку засоби народної педагогiки – народну казку чи оповiдання, прислiв'я чи приказку, загадку чи скоромовку, дотепний жарт чи народну гру. Вони вiдчуватимуть потребу дiяльностi та виховної роботи з батьками учнiв, активно використовуватимуть фольклор в педагогiчній пропагандi, у своїх лекцiях i бесiдах, вивчатимуть народний досвiд родинного виховання з метою утвердження позитивного й усунення вiджилого, застарiлого, а то й шкiдливого.

Знання народної педагогiки сформує почуття пошани до народної мудростi, буде сприяти вихованню хорошого сiм'янина.

Вивчення передового педагогiчного досвiду

Фант Тетяна

Праця вчителя, як нiяка iнша, потребує постійного вдосконалення, пошукiв нового, прогресивного, бо без iнiцiативи i творчостi не можна успiшно вирiшувати задачi сучасної школи. В результатi цих пошукiв створюється передовий педагогiчний досвiд - сукупнiсть знань, умiнь i навичок, здобутих учителем у процесi навчально-виховної роботи. Вiн є важливим елементом методичної роботи вчителя.

Педагогiчний досвiд учителя є пiдґрунтям, на якому зростає його педагогiчна майстернiсть. Водночас вiн є i джерелом розвитку педагогiчної науки. Це своєрiдний пробний камiнь перевiрки пiд час експерименту iстинностi теорiй, концепцiй, прогнозiв тощо.

Аналіз результатiв експериментальної роботи, тобто спецiально організованого педагогiчного досвiду, дає змогу довести iстиннiсть чи неправомiрнiсть теоретичного знання, перевiрити оптимальнiсть рiшень, вiрогiднiсть прогнозiв та iн,

Передовий педагогiчний досвiд - невичерпне джерело педагогiчної практики, вивчення i поширення якої характеризується певною системнiстю i науковою спрямованiстю.

Вивчення передового досвiду вчителiв може здiйснюватись за певними етапами.

1. Спочатку виявляються i аналізуються елементи передового досвiду. Оцiнюючи, його умовно можна розподiлити за класифiкацiйними параметрами:

- нові ідеї, що відображають сучасні тенденції розвитку школи;
- нові технології (методики) навчання, що базуються на відомих новаторських ідеях;
- нові технології (методики) навчання, які представлені в методичній літературі.

2. На другому етапі вивчення передового досвіду вчителів застосовуються технології їх педагогічної роботи. З цією метою використовуються різноманітні форми і методи : спостереження за діяльністю вчителів , бесіди з ними, анкетування вчителів та учнів, вивчення шкільної документації тощо. Активну участь в узагальненні можуть брати самі учителі, чий досвід вивчається. В цілому ж до вивчення досвіду залучаються керівники шкільних, районних, міських методичних об'єднань, окремі вчителі-методисти, старші вчителі, науковці. На основі зібраного матеріалу готуються методичні рекомендації, публікації наукового чи науково-методичного характеру.

3. Заключний етап пов'язаний з інформуванням про передовий досвід, його поширення. На місцях вивченого досвіду створюються обласні школи передового педагогічного досвіду, що діють протягом декількох років. Планами роботи школи передбачена практична реалізація нових підходів у організації навчального матеріалу, а саме: структурування його в узагальнюючі таблиці, блоки, схеми.

Основними критеріями, що характеризують сутність і зміст передового педагогічного досвіду, є новизна, результативність, актуальність, перспективність та стабільність.

З точки зору новизни у педагогічному досвіді визначається, що він дає нового у порівнянні з традиційно існуючим. Слід мати на увазі, що ступінь нового може бути різним: від ефективного використання вже давно відомого та раціоналізації окремих сторін педагогічної практики до внесення нових положень у науку.

Висока результативність є найважливішою рисою передового досвіду. За допомогою цього критерію оцінюється якість знань, умінь і навичок, зрушення у рівні вихованості, загальний та спеціальний розвиток особистості, досягнутий за рахунок оптимального використання сил і часу як учителя, так і самих учнів. У аналізі результативності необхідно вирізнити і сформулювати ті особливості педагогічного досвіду, які дозволили б отримати ці високі результати.

Актуальність розглядається в широкому і вузькому розумінні цього слова. По-перше, педагогічний досвід має бути актуальним з позицій соціальних завдань, що стоять перед сучасною освітою, а по-друге - бути доцільним для конкретних умов конкретної педагогічної ситуації.

Стабільність характеризується перевіркою досвіду в часі.

Перспективність - розкриває можливості розвитку і впровадження досвіду, що вимагає відокремлення суттєвого від особистісного, конкретизації найбільш істотного в педагогічній діяльності.

Аналіз передового досвіду має суттєве значення для розвитку педагогічної науки і практики.

Для пропаганди і поширення досвіду звичайно використовуються традиційні форми роботи. Вчителі постійно виконують індивідуально-творчі роботи, які є підсумком вивчення певної проблеми.

Здобуті під час навчання у вищих педагогічних закладах знання тільки у шкільній практиці стають гнучкими і глибокими, оптимізуючи педагогічні дії вчителя. У процесі педагогічної діяльності досвід осмислюється, оновлюється на основі досягнень психолого-педагогічної науки. Активізує і вивчення досвіду колег порівняння його з власним. Педагогічний досвід повинен виражатися в технології навчально-виховного процесу, виявленні взаємозалежності його компонентів.

Вчитель: яким має бути той, хто виховує і навчає

Юхимчук Наталя

Педагогічна діяльність людини – одна з найдавніших на землі. Майже всі інші професії рано чи пізно зникають або змінюють свою сутність. І тільки педагогічна праця воістину безсмертна. Звичайно, змінюються умови й засоби виховання, але залишається незмінним головне призначення вчителя, вихователя – навчати людину бути людиною.

Праця вчителя важка і складна. Він має конче знати, як у лінивої дитини збудити працьовитість, у байдужої – допитливість, у брехливої – правдивість, як неохайного привчити до порядку... І як, врешті, за короткі 45 хвилин встигнути цікаво і зрозуміло пояснити складний урок.

Кожна професія ставить специфічні вимоги до особи людини. Які ж вимоги ставить професія до педагога?

Успіхи педагогічної праці, як і будь-якої іншої, значною мірою зумовлені наявністю професійних здібностей та професійними знаннями, уміннями, навичками, тобто професійною підготовкою.

До педагогічної роботи треба мати педагогічне покликання. Що ж таке покликання і як воно виникає?

Покликання – це яскраво виявлене прагнення людини займатися певним видом діяльності. Як правило, це прагнення виявляється досить рано.

У “Листах до сина” В.О.Сухомлинський писав про це так: **“Покликання** – це маленький паросток таланту, що перетворюється у міцне, могутнє дерево на благодатному ґрунті працьовитості. Знайти своє покликання, утвердитися в цьому – це і є джерело щастя.” [В.О.Сухомлинський. Вибрані твори. – К.:“Дніпро”, 1979.]

Проте педагогічне покликання виникає найчастіше у тих, хто відчув на собі педагогічний вплив і сам був у ролі вихователя.

Звичайно, не всі вихованці, навіть видатних педагогів, мали покликання до педагогічної професії, і не всі ті, що стають педагогами, успішно справляються зі своїми обов’язками. В чому ж причина? Найчастіше – у відсутності педагогічних здібностей.

Перш ніж коротко характеризувати сутність педагогічних здібностей, слід наголосити, що ці здібності більше, ніж будь-які інші, пов’язані з усіма індивідуальними властивостями людини: інтересами, переконаннями,

особливостями пам'яті, мислення, уваги, волі, почуттів, темпераменту, характеру. Наприклад, невитримана, подразлива людина може бути талановитим архітектором, вихователем – ніколи.

Педагогічні здібності складаються з ряду компонентів.

Дидактичні, або навчальні, компоненти педагогічних здібностей виявляються в здатності вміло передавати свої знання і вміння іншим, тобто в здатності складний матеріал робити доступним і зрозумілим, зацікавити нецікавим.

Важливим компонентом педагогічних здібностей є **конструктивні** здібності. Людина, яка має ці здібності, легко й успішно запроваджує свої знання в практику, легко застосовує відомі їй теоретичні положення до конкретних індивідуальних випадків виховання чи навчання. У цьому застосуванні виявляється її творчість, оригінальність, ця людина не використовує готових рецептів, а сама створює їх для кожної конкретної ситуації.

Здібності, які допомагають з виразу обличчя, міміки, жесту, пози судити про душевний стан людини в певний момент, називають **перцептивними**. Педагогу вони потрібні для того, щоб увійти в складний внутрішній світ своїх вихованців, розуміти їх, бачити навколишнє їх очима.

Компонентом педагогічних здібностей є здатність до виразного зовнішнього вияву своїх душевних станів, своїх думок, переконань. Цей компонент називають **експресивними здібностями**, які найбільш виявляються у виразності мови, багатстві її інтонаційного звучання, в міміці, жестах людини. Вчитель з хорошими експресивними здібностями вміє під час коментування чи пояснення матеріалу, схвалюючи або засуджуючи якийсь вчинок, вразити учнів силою своїх аргументів, переконань. Свою розповідь людина з експресивними здібностями вміє доповнити доречним гумором, дотепом.

Важливим компонентом педагогічних здібностей є **комунікативні**. Вони допомагають легко налагоджувати дружні й ділові контакти в новому колективі і виявляти необхідну тактовність, витриманість, делікатність і ввічливість. Ці здібності дають змогу вчителю знаходити правильний підхід до учнів у процесі навчання і виховання.

Дуже важлива доля педагогічних здібностей в **організаторській** роботі. Вони виявляються у здатності успішно організувати колектив, згуртувати його, скеровувати його діяльність на позитивні справи. Організаторські здібності найкраще виявляються у громадській діяльності. Якщо ж організаторські здібності занижені або їх зовсім немає, не варто вибирати професію вихователя.

Учитель – завжди вихователь, але крім того, він викладає певний предмет – математику, мову, ботаніку тощо. Тому **здібності до оволодіння певною галуззю знань** є необхідною умовою успішної його роботи як учителя-предметника. Глибокі, ґрунтовані знання вчителя в певній галузі знань дозволяють йому навіть при скромних дидактичних здібностях успішно навчати учнів.

Є ще одна здібність – **здібність до розподілу уваги**. Вона виявляється в широкому обсязі уваги, вільному її переключенні в разі потреби з одного об'єкта на інші.

Дуже важлива для вчителя уважність і як етична риса. Вона виявляється в чуйному ставленні до людей. Неуважна людина не може бути хорошим вихователем. Здатність до розподілу уваги – одна з умов успішного ведення уроку.

Успіх роботи вихователя зумовлюється і певними **акторськими здібностями**, які виявляються в умінні залежно від обставин і виховних завдань то бути добрим, то вимогливим, то спокійним тощо. Отже, необхідно вчитися контролювати всі свої вчинки, дії, настрої.

Слід зауважити, що всі компоненти педагогічних здібностей тісно пов'язані між собою, доповнюють і зумовлюють один одного.

Велике значення для вихователя мають його індивідуальні особливості, а саме: характер, темперамент, світогляд, інтереси, нахили, переконання, моральні почуття, вольові якості. Вчитель несе подвійну відповідальність за свій характер, бо, по-перше, риси його характеру можуть допомагати або перешкоджати виховному процесу, а, по-друге, під впливом характеру вихователя значною мірою формується поведінка й характер його вихованців.

Ось чому вихователь повинен мати багато позитивних людських якостей: чесність, порядність, гуманність, доброзичливість, здатність до співчуття і співпереживання тощо. Вихователь виховує власним прикладом, своєю поведінкою, своїм способом життя, своїм характером взаємин з іншими людьми. Навіть зовнішній вигляд вчителя, манери його поведінки, хода, постава – все має вплив на вихованців.

Отже, вчитель не має права помилятися. В цю абсолютну відсутність права на помилку у вихованні людини Ян Амос Коменський пояснював так: “ Якщо золотих справ майстер зіпсує золото, золото можна перелити. Якщо псуються коштовні камення, вони йдуть в брак, але й найбільший брильянт не може бути оцінений у наших очах дорожче, ніж народжена дитина. Псування людини є або величезний злочин, або величезна без вини вина. Над цим матеріалом потрібно працювати чітко, заздалегідь визначивши, що ти хочеш зробити з нього.” [Я.А.Коменський. Велика дидактика. - М., 1981.]

Результати праці людини будь-якої професії видно всім в кінці робочого дня. А у вихователя засів від жнив віддалений іноді багатьма роками, і лише час показує, що вродило гарно, а що заглушив бур'ян...

Вчитель не створює матеріальних цінностей країни, але він робить більше – конструює духовний світогляд молодого покоління.

Ні з чим не порівняти труд вчителя,
Радіє ткаля шовку під руками,
Радіє сталевар вогню своєму,
Сівач радіє дивооксамиту
Озимини під небом барвінковим –
Учителю ж потрібні роки й роки,
Щоб квіт у плід тривожно перецвів.

Культура зовнішнього вигляду та внутрішнього стану вчителя, техніка в управлінні собою

Діденко Варвара

*Вихованець сприймає вашу
душу і ваші думки не тому, що знає,
що у вас на душі, а тому, що бачить
вас, слухає вас.
Макаренко А.С.*

В особистості вчителя повинно бути в гармонічній єдності внутрішній зміст діяльності і зовнішнє його вираження.

Зовнішній вигляд вчителя має бути естетично виразним, неприпустиме недбале ставлення до своєї зовнішності, але неприпустима надмірна увага до неї.

Естетична виразність повинна нагадувати вчителю, що будь-яка деталь в одязі і поведінці має виняткове значення. Зовнішній вигляд, зокрема одяг, мають виконувати в першу чергу професійну функцію й допомагати у вихованні учнів.

Макаренко писав, що він повинен завжди бути естетично виразним, тому ні разу не вийшов з непочищеними чобітьми або без пояса. Не допускав у клас вчителя, якщо той був неохайно одягнений, тому у них стало звичкою ходити на роботу в кращому костюмі, і сам виходив на роботу в найкращому своєму костюмі, який у нього був.

Педагог повинен одягатися красиво, враховувати моду, але не впадати у крайнощі. Одяг повинен бути зручним, красивим, виразним, охайним, щоб він дисциплінував учнів, позитивно впливав на їх емоційний стан.

Взуття має бути зручним, зачіска охайна, проста, необхідно дотримуватися почуття міри у виборі косметики і прикрас.

Зовнішня естетична виразність педагога проявляється не тільки в одязі, а й в тому, наскільки привітний вираз обличчя, наскільки зібраний вчитель, стриманий чи виправдані жести, постава, хода. Навіть у тому, як ви ввійдете до дітей, як подивитесь, як відсунете стілець, як привітаєтесь до класу. В цих дрібницях сила вашого впливу на дитину. У рухах, жести, погляді діти повинні відчувати стриману силу, впевненість у собі. Саме такий спокійний, привітний, впевнений, ви найбільш сильний як вихователь.

Постава обумовлює зовнішній вигляд людини. Зігнута людина не вражає, не захоплює. Сутулість, опущена голова, млявість рук – свідчать про внутрішню слабкість людини, її невпевненість у собі, небажання працювати.

Пряма хода, зібраність – вказують, незалежно від зросту людини, на його впливовість, силу. Учні бачать, що вчитель у своїй зовнішній силі, він підкоряє, завойовує.

Пантоміміка допомагає виділити головне, малює образ. У вчителя, що пояснює урок, органічно злиті рухи голови, шиї, рук, усього корпусу. Жести мають бути стриманими, без різких широких помахів і гострих кутів.

Жести, міміка підвищують емоційну значимість інформації, сприяють кращому її засвоєнню. Часом вираз очей та погляду здійснює на учня сильніший вплив, ніж слова.

Головне в міміці і пантоміміці – це природність, не треба схрещувати руки, треба бути оберненим обличчям до дітей.

А.С. Макаренко писав, що ніколи не дозволяв собі мати сумну фізіономію, сумне обличчя, навіть якщо в нього були неприємності, якщо він хворий. Учитель повинен вміти не показувати всього цього перед дітьми.

Не слід нести до дітей домашні клопоти, на обличчі повинно бути те, що відноситься до справи. Вираз обличчя повинен виражати впевненість, осуд, незадоволення, радість, захоплення, зацікавленість, обурення в десятках варіантів.

Багато почуттів виражає й посмішка, яка може бути різною, виразні деталі міміки: очі, брови (підняті брови – подив, зігнуті – зосередженість, нерухомі – спокій, в русі – захоплення).

Найбільш виразні очі. Станіславський говорив, що порожні очі – дзеркало порожньої душі.

Необхідно вивчити можливості свого обличчя, вміння користуватися виразним поглядом.

Робота з дітьми і на людях психічно складна. Давно відомо, що психічні, в тому числі і емоційні стани, тісно зв'язані з напругою м'язів.

Надмірне збудження може призвести до м'язових зажимів. Характер спілкування педагога з класом викликає почуття невпевненості, страху, замкнутості. Діяльність під пильним оком педагогів, дітей, батьків (прилюдно), відбивається на стрункості думок вчителя, на стані його голосового апарату, фізичному самопочутті (ноги дерев'яніють), на психічному стані (страшно бути смішним).

Все це вимагає знань і вмінь здійснювати психофізичне налаштування на заняттях, керувати своїм емоційним станом під час спілкування.

Крім того, після фізичних навантажень м'язи втомлюються, а при довготривалих емоційних напружених станах з'являється вторинне емоційне збудження, а це шкідливо відбивається на фізичному і психічному здоров'ї.

На допомогу приходить аутогенне тренування (психічна саморегуляція) – це система прийомів, що забезпечує стан фізичної і психічної поведінки. Це своєрідна психологічна гімнастика, яка повинна стати частиною “педагогічного туалету” вчителя поряд з дихальною і артикуляційною.

Психічна саморегуляція включає релаксацію – стан розслаблення і самонавіювання – формула, з метою формування професійних якостей.

Способи саморегуляції :

виховання доброзичливості і оптимізму;

контроль своєї поведінки (регуляція м'язовою напругою, диханням, темпом, мовлення);

розрядка в діяльності (бібліотерапія, працетерапія, імітаційні ігри, гумор);

самонавіювання;

В.О. Сухомлинський наголошував, що при вихованні душевної рівноваги потрібно не допускати пророщування похмурості, перебільшення чужих недоліків, звертатись до гумору, бути оптимістичним і доброзичливим.

Щоб виробити ці якості, необхідно дотримуватися таких умов:

глибоко усвідомлювати свою соціальну роль;

мати розвинене почуття обов'язку;

мати педагогічну пильність, емоційну чутливість;

прагнення до самоаналізу, самооцінки;

контролювати за діяльністю організму (мімічну і скелетну мускулатури, темп мови, дихання);

Багато молодих педагогів припускаються таких помилок: не вміють задушевно говорити з учнем, його батьками, не вміють стримати або проявити обурення, проявляють надмірну суворість, бояться доброзичливого тону, проявляють швидке мовлення, відчують страх, надмірно рухливі біля дошки, зайве жестикулюють або навпаки кам'яніють і не знають куди подіти руки, не надають уваги усуненню сутулості, положенню голови, рухам рук, одноманітності мовлення, чіткості дикції, корегуванню сили голосу.

Все це заважає педагогу ефективно впливати на учнів і правильно керувати навчально-виховним процесом. Щоб усунути помилки, треба працювати над собою.

Особливості вчительської професії

Черняєва Вікторія

Вчитель- святе слово. І тому часто згадуються вчителі, які допомогли чи намагалися допомагати стати людиною.

Професія вчителя складана і багатогранна. Людина, яка вибирає таку професію, повинна знати, що вона несе велику відповідальність за дитину, тобто за її навчання, виховання, розвиток.

Педагог має бути не тільки добрим, лагідним, щирим, чесним, але й суворим, вимогливим, не терпіти брехні, лінощів. Покликання вчителів – вчити дітей уважності, делікатності, розумінню краси, ввічливості, взаємодопомоги, вчити з раннього дитинства поважати людей.

Тому перед педагогічними навчальними закладами стоїть таке головне завдання – навчити майбутнього педагога творчо мислити, підготувати до практичної роботи в школі.

Школярам потрібні вчителі, які люблять дітей, хочуть їх навчити, виховати, допомогти пізнати себе і оточуючий світ, бо велика роль педагога саме в формуванні особистості учня, що доводить монгольське прислів'я: “Батьки створюють тіло, вчителі створюють душі”.

До особистості майбутнього педагога висувається ряд дуже важливих вимог. Головними з них є такі: любов до дітей, до педагогічної діяльності, наявність спеціальних знань в тій галузі, якій він навчає дітей, широка ерудиція, педагогічна інтуїція, високорозвинений інтелект, високий рівень

загальної культури і моральності, професійне володіння різними методами навчання і виховання.

Всі ці властивості не є вродженими. Вони набуваються систематичною і наполегливою працею, великою роботою вчителя над собою. Тому в наш час вчителів багато, але обдарованих і талановитих серед них дуже мало.

Народний вчитель СРСР Гончарова Т.І. у книзі “Вчитель” писала: “Педагог без любові до дитини – все одно, що співак без голосу, музикант без слуху, живописець без почуття кольору. Недарма всі видатні педагоги, мріючи про школу радості, створюючи її, безмежно любили дітей”.

Дуже важливими вимогами до вчителя є комунікабельність, артистичність, веселий нрав, добрий смак і почуття гумору.

Головні і другорядні педагогічні якості в сукупності складають індивідуальність педагога, в силу якої кожен вчитель являє собою унікальну особистість.

В.Я.Шаталов – методист-новатор, народний вчитель, у своїй книзі “Вчити всіх, вчити кожного” про професію вчителя писав: “Складність учительської праці в тому, щоб знайти підхід до кожного учня, створити умови для розвитку здібностей, закладених в кожному. Найголовніше – вчитель повинен допомагати учню усвідомлювати себе особистістю, пробудити потребу у пізнанні себе, життя, світу, виховати в ньому почуття людської гідності, складова якої – усвідомлення відповідальності за свої вчинки перед собою, товаришами, школою, суспільством. Від віри вчителя в можливість кожного свого учня, від його настирливості, витримки, вміння вчасно прийти на допомогу залежать успіхи його учнів на важкому шляху пізнання.”

Педагог – це відповідальна особа, яка, як і лікар, не має права на помилку. Вчитель повинен всебічно вивчати дитину, не тільки її індивідуальну психологію, але й індивідуальне життя, середовище, в якому вона живе і розвивається, її оточення, матеріальні умови і моральні цінності.

Вчитель початкових класів для дітей, які тільки прийшли до школи, найавторитетніша особа. У дітей з’являється інтерес до школи, бо це для них зовсім нове, і вони прагнуть дізнатися якомога більше. Дітям подобається їх перша вчителька і вони намагаються її наслідувати у всьому. Для багатьох дітей вчитель – ідеал, і на питання: “Ким ви хочете бути?” – маленькі школярки часто відповідають: “Вчителем”. Діти вважають вчителя найрозумнішою і найкращою людиною.

У молодших класах у дітей ще розсіяна увага і тому на уроках вони часто відволікаються. Вчитель повинен знати про це і робити все, щоб зацікавити дітей, але так, щоб вони не втомлювалися, вводити елементи гри, використовувати наочність.

В.Сухомлинський про велику роль слова вчителя писав: “Слова вчителя – нічим не замінний інструмент впливу на душу вихованця. Мистецтво виховання включає перш за все мистецтво говорити, звертатися до людського серця.”

Слово, наповнене любов’ю, горить вогнем безперечних переконань і зігріває теплотою серце, яке почуло його, і дає йому мир і спокій. Але слово,

позбавлене любові і святої істини робить холодним і мертвим навчання. Тому безсильне над розумом і серцем.

В сучасному суспільстві педагог є особою, яка вимагає особливої уваги, і там, де його місце займають не досить професійно підготовлені люди, в першу чергу страждають діти і втрати, які виникають, звичайно, необоротні. Це вимагає від суспільства створення таких умов, щоб серед вчителів і вихователів були люди, які найбільш підготовлені інтелектуально і морально до роботи з дітьми, а це під силу не кожному.

В останній час професія вчителя не дуже популярна серед молоді через ряд соціально-економічних умов: невисока заробітна плата, недостатній рівень забезпечення учнів підручниками і необхідним матеріалами, особливо у сільських школах. Є також певна кількість студентів, які навчаються в педагогічних навчальних закладах і не збираються працювати вчителями. Але все ж таки залишаються люди, які ще з дитинства прагнуть стати вчителями, навчити дітей всьому, що вміють самі. Отже, будемо сподіватися, що таких людей буде більше.

Окрилена творчістю

Крамарчук Світлана

Моїм класним керівником була творча людина, цікава особистість, тому вона залишила яскравий відбиток у моєму житті.

Слінчук Валентина Іванівна народилася в селищі Жовтневе Лугинського району Житомирської області в родині службовця. Після закінчення Лугинської середньої школи навчалася на фізико-математичному факультеті Житомирського державного педагогічного інституту імені І.Франка. З 1984 року працює в Новогуївській середній школі, де і зараз викладає математику в класах з поглибленим теоретичним і практичним вивченням математичних дисциплін.

За наслідками атестації їй присвоєно вищу кваліфікаційну категорію, звання “Старший вчитель”.

На початку професійної діяльності Валентина Іванівна так визначила мету своєї професійної діяльності – стати хорошим вчителем, тобто “зацікавити предметом, собою і самим процесом навчання”. В своїй роботі вона віддає перевагу диференційованому навчанню, блочному вивченню матеріалу, а також створенню нестандартних ситуацій, намагається сформулювати в учнів навички самостійної роботи та самоосвіти, розвинути абстрактне, логічне, творче мислення. Практикує в роботі групову форму розв’язування задач, підготовку творчих робіт, виконання учнями диференційованих домашніх завдань, написання математичних диктантів у нестандартних формах.

В ході вивчення математики, як шкільного курсу, ведуться математичні словники – загальні зошити, краї яких мають в основі алфавітний покажчик записника. В цих “словниках” ведуться записи теоретичного матеріалу в алфавітному порядку. І, наприклад, коли в учнів є необхідність у повторенні певного матеріалу або підготовці до заліку, ним зручно користуватися.

Валентина Іванівна каже: “Школа - це не тільки школа пізнання, а й школа життя, тобто кожен урок має навчити жити”. Наприклад, пояснюючи тему

“Система декартових координат в просторі”, вона проводить таку паралель: “Ми живемо в тривимірному просторі. Все, що нас оточує, задається трьома параметрами. Краса людини також розглядається в трьох аспектах:

- висота ідей;
- глибина знань;
- сила почуттів.”

Валентина Іванівна робить все, щоб роки, проведені в школі, запам’яталися на все життя. Зараз вона класний керівник шостого класу, який живе за законами країни, яка має свої органи влади, президента, Конституцію, власну валюту – гелії- з портретом “президента”. Діти отримують “гелії” за успіхи у навчанні, виступи або якісно виконали інші види завдань. Завершення навчального року відзначають проведенням “Ярмарку”, на якому діти мають змогу придбати на “зароблені” “гелії” щось на згадку.

У своїй роботі вчителька керується такими принципами:

1.Доступності навчання – зміст, форми і методи навчання відповідають віковим особливостям учнів, їх розумовим можливостям.

2.Зв’язку навчання з життям – на уроках розкривається практична значущість знань.

3.Свідомості і активності учнів у навчанні. Він реалізується завдяки використанню в процесі навчання мислительних операцій (аналіз, синтез, узагальнення, індукція, дедукція).

4.Міцності, засвоєння знань, умінь і навичок. цей принцип реалізується через запам’ятовування нового навчального матеріалу в поєднанні з пройденим, використання самостійної роботи щодо творчого застосування знань.

5.Індивідуального підходу – учитель уважно вивчає кожного з учнів, знає їх індивідуальні інтереси і схильності і, на основі цього, здійснює індивідуальний підхід до кожного з учнів.

6.Емоційності навчання. Емоції – найкращий шлях до засвоєння матеріалу. Логічний, жвавий, образний виклад матеріалу, наведення цікавих прикладів, доброзичливе ставлення вчителя до учнів стимулюють інтерес дітей до навчання, бажання дізнатися щось нове.

Внаслідок реалізації цих принципів, використання форм, методів і засобів навчання, які були названі вище, діти розвиваються всебічно, їх починає цікавити сам процес отримання нових знань.

Валентина Іванівна працює під таким девізом :

“Говорят, что учиться никогда не поздно. Но я убежден, что учеба, как и Любовь, хороша и полнокровна только в юности. С годами она становится все неуместней... Речь, конечно, об академической учебе, а не о профессиональном совершенствовании.”

В.Белов

Вчитель від природи

Литвинчук Ірина

Жителі села Потіївки Житомирської області вважають, що Луба Галина Миколаївна – вчитель від природи. У селі її поважають і шанують, схиляють перед нею голову.

Луба Галина Миколаївна – вчителька української мови й літератури. Народилася вона у березні 1944 року в селі Вишевичі Радомишльського району Житомирської області у селянській родині. У 1961 році закінчила Вишевицьку середню школу і вирішила присвятити своє життя навчанню дітей. У 1969 році Галина Миколаївна успішно закінчила філологічний факультет Житомирського державного педагогічного інституту ім. І.Франка й одразу ж почала своє трудове життя вчителем. Це людина дивовижної моральної сили й чистоти, безмежно закохана в свою працю. Ось уже 37 років працює вона у школі, має “Вищу кваліфікаційну категорію” і педагогічне звання “Старший вчитель”. Вчителька брала участь в обласному конкурсі “Вчитель року – 2000”, нагороджена грамотою та книгами від обласного управління освіти.

Галина Миколаївна переконана, що досягти значних успіхів у навчанні дітей можна лише при правильно побудованому навчально-виховному процесі. Уроки української мови та літератури учні відвідують із задоволенням.

На уроках Галина Миколаївна застосовує такі методи навчання як лекції, бесіди, роботу із схемами й словниками, але у цілому на її уроках учні самостійно працюють з підручниками.

Особливу увагу вчителька приділяє всебічному розвитку особистості учня. Вона вважає, що для успішного навчання й виховання необхідне взаєморозуміння між вчителем і учнями, довіра учнів до вчителя.

“Моя мета, як класного керівника і вчителя, - каже Галина Миколаївна, - виховувати високоосвічену, працьовиту, соціально активну і національно свідому особистість, здатну до саморозвитку і самовдосконалення”.

Постійна робота вчительки спрямована на вивчення літератури рідного краю. На уроках літератури учні знайомляться з творами письменників. Галина Миколаївна постійно організовує зустрічі школярів з письменниками Житомирщини, зокрема з В.Грабовським, М.Ярмолюком, В.Миськом та іншими.

Вчителька вміло організовує шкільне й позашкільне життя учнів. Найбільш любляють школярі Потіївської школи екскурсії. Разом з вчителькою вони відвідують музеї, виставки, визначні місця міст Житомира, Києва, Малина, Новограда-Волинського тощо. Кожна екскурсія ретельно обговорюється, а далі учні її описують. Найкраща робота друкується в районній газеті “Зоря Полісся”.

Учні Галини Миколаївни є постійними дописувачами районної газети. Беруть активну участь у конкурсах газети “Зірка”, зокрема, у таких, як “Кринице, кринице, дай води напитись”, “Передплатна лотерея”, де переможцями вийшли учениця 7 класу Осипова Ірина разом із своєю вчителькою. Вони нагороджені призами газети “Зірка”. Вчителька й учні ведуть альбом “Про нас пишуть”. До цього альбому постійно вклеюють вирізки статей, написаних про них у періодичних виданнях.

Учнів привчають слухати радіопередачі про мову, які проводяться щонеділі о 10.05 годин ранку. Вони записують головне, а потім зібрані матеріали використовують на уроках української мови та літератури. Слухають передачі обласного радіо про мову, які веде Бондарчук Людмила Іванівна зі студентами. Це допомагає вдосконаленню української мови. Вчителька постійно веде зошит запису цих передач. Цей допоміжний матеріал використовується Галиною Миколаївною з навчальною і виховною метою. Варто відзначити й те, що в житті її учнів назавжди входять слова “дякую”, “будь ласка”, “вибачте”.

Галина Миколаївна також залучає учнів до активного вивчення літератури української діаспори. Діти знайомі з творчістю Олександра Олеся, Олега Ольжича, Євгена Маланюка, Василя Барки, Івана Багряного та інших. Для того, аби учні мали змогу ширше познайомитись з творчістю українців, що проживають за межами нашої країни, проводять бінарні уроки української літератури, географії та музики.

Проведена вчителькою робота благотворно впливає на учнів, приносить плідні результати. Школярі Потіївськлї загальноосвітньої школи добре знають творчість письменників минулого й сьогодення, постійно збагачуються новими матеріалами, які потім можуть використовуватися й на інших уроках, зокрема, при вивченні історії, географії, народознавства.

У учнів активно поповнюється словниковий запас. Вони вміють працювати зі словником, легко орієнтуються в додатковій літературі, пишуть доповіді, реферати, вміють вибирати головне й акцентувати на ньому увагу.

Вчителька дуже вимоглива до себе, вона постійно вчиться. У бібліотеці Галини Миколаївни є твори В.О.Сухомлинського, А.С.Макаренка, книги Іржі Томана, словники афоризмів, тематичні хрестоматії та ін.

На уроках Галина Миколаївна застосовує також диференційоване навчання. Вчителька вміло розкриває можливості кожного школяра, велику увагу приділяє роботі з обдарованими дітьми.

Учні довіряють вчительці, поважають її думку й прислухаються до неї. Вчителька завжди дякує учням за проявлену ініціативу, за гарну відповідь на уроці. Вона також не соромиться попросити в учня вибачення, якщо у цьому є потреба. Іноді учні ставлять запитання, на які вчителька не знає відповіді. У цьому випадку Галина Миколаївна не викручується, а каже: “Не знаю. Я подивлюсь, приміром, у словнику, а завтра чи на наступному уроці вам дам відповідь”.

Галина Миколаївна допомагає учням-старшокласникам обрати свою дорогу в житті. Вона прищеплює учням любов до рідного слова, до книги, до усього прекрасного. Школярі набувають почуття відповідальності, поваги до чужої праці, вчать контролювати свої вчинки. Вчителька виховує учнів не порожніми балачками, а своїм особистим прикладом.

Багато випускників Потіївської школи стають студентами філологічних факультетів педагогічних навчальних закладів, а далі – вчителями української мови та літератури. Усі вони мріють бути схожими на Галину Миколаївну.

Батьки вдячні вчителі за те, що вона допомагає їх дітям стати справжніми людьми.

Консультації для батьків

Базильчук Олена

Успішне навчання учнів 1-3 класів залежить не тільки від учителя, а й від уваги батьків до своїх дітей.

Такої уваги особливо потребують першокласники. Не володіючи навичками самостійної роботи з підручниками, семирічні діти без допомоги батьків не можуть подолати пов'язаних з навчальних процесом труднощів. Але батьківська допомога не завжди відповідає методичним вимогам до реалізації навчального процесу. Одні батьки змушують дітей виконувати роботу спочатку на чернетці, потім переписувати в робочий зошит, інші – виконують домашні завдання за дітей чи дають їм не завжди правильні поради, ще інші – тільки перевіряють чи виконала дитина те, що їй було задано додому, не звертаючи уваги на відповідальність дитини до виконання завдань.

Батьки можуть бути близькими і надійними помічниками вчителя в тому разі, якщо вони правильно допомагатимуть дітям у їх роботі.

Старший учитель загальноосвітньої школи № 29 міста Чернівців Маргарита Істратій проводить групові та індивідуальні консультації, щоб ознайомити батьків з прийомами і методами перевірки домашніх завдань аби вони могли допомогти дітям під час закріплення навчального матеріалу.

Учителеві слід вивчити індивідуальні особливості своїх учнів, умови життя кожної дитини в сім'ї. М.Істратій, приймаючи 1 клас, знайомиться не тільки з учнями, а й з їх батьками.

Роботу з батьками вчителька починає з залучення батьків до організації розпорядку дня учня у сім'ї. На конкретних прикладах вона показує батькам, як негативно впливає на успішність дітей відсутність розпорядку дня.

У 1-3 класах закладаються основи грамотної усної і писемної мови, виразного читання, математичного мислення.

М.Істратій на групових консультаціях знайомить батьків з навичками, якими оволодівають першокласники з читання, письма, математики, з тим, які розділи навчальної програми найскладніші для засвоєння, на що необхідно звертати увагу під час перевірки домашніх завдань, нагадує, що домашні завдання діти мають виконувати в зазначений час за розпорядком дня, сидіти прямо, не нахилити низько голову над зошитами тощо.

Якщо дитині не вдається чітко і правильно писати букви, слід порекомендувати їй уважно розглянути зразки письма в зошиті, кілька разів обвести їх сухим пером. Аж потім – написати. Під час читання батькам рекомендується вимагати чіткого і правильного вимовляння звуків, складів, слів. Діти мають вміти коротко, ясно висловлювати думки при переказі.

Для напрацювання навичок читання по складах батькам рекомендується розучувати з учнями дитячі пісні, загадувати загадки, проводити бесіди за картинками.

Для закріплення матеріалу на додавання чисел батьків орієнтують на виготовлення разом із дітьми наочного посібника з пересувними фігурками.

Проте тільки одного контролю за успішністю учнів недостатньо. Необхідна ще й систематична допомога в закріпленні навчального матеріалу.

До 1 класу інколи приходять учні, які практично не мають ніякого уявлення про цифри й лічбу. На уроках математики вони відстають від своїх товаришів, особливо під час усної лічби, складання задач у межах першого десятка. Потрібно розвивати у дітей зорову пам'ять, навчити на око визначати кількість предметів на картинці, в натурі, складати самостійно задачі.

На консультаціях М.Істратій демонструє батькам складання і розв'язання задач з використанням дидактичних матеріалів. Систематична робота вчителя з батьками виховує у них уміння самостійно приймати обґрунтовані рішення у конкретних ситуаціях.

У 2 класі певна кількість дітей має утруднення щодо засвоєння таблиці множення. Маргарита Істратій проводить додаткові заняття з учнями у присутності їх батьків. Практично показує батькам, як необхідно використовувати наочні дидактичні матеріали для вивчення таблиці множення.

Батьки часто звертаються за порадами щодо оволодіння дітьми технікою виразного читання. На консультаціях демонструється правильне читання учнів (виразне і чітко вимовляння слів, вірний наголос). Потім батьки мають можливість прослухати вірність читання власних дітей. Батькам показують прийоми набуття навичок виразного читання, пояснюється, які види завдань необхідно виконувати з дітьми дома для поліпшення техніки читання.

Трапляється і таке, що учні, як правило, приходять до школи з правильно розв'язаними прикладами, а на уроках під час усної лічби рідко піднімають руку, не можуть самостійно розв'язати задачу на одну чи дві дії. Виявляється, що батьки розв'язують задачі вдома за дітей, підказують їм відповіді, не дають змоги самим подумати. На консультаціях звертається увага батьків на шкідливість такої допомоги.

Рекомендується усний рахунок проводити в межах сотні спочатку з круглими десятками, потім із двозначними числами. Пропонована форма проведення заняття - гра "Відгадай число". Наприклад, "Вгадування двох невідомих чисел, які в сумі дають певне число". Виграє той, хто правильно називає всі комбінації чисел.

На консультаціях увага звертається і на правильне трудове виховання дітей у сім'ї.

Вчителю корисно індивідуально співпрацювати з батьками. Це допомагає глибше вивчити систему виховання дітей в окремих сім'ях, сприяє встановленню тісного зв'язку з батьками.

Але не всі батьки одразу дослуховуються до порад учителя, тому звертається увага на відвідування сімей таких учнів, перевірку доречності і корисності батьківської допомоги.

Така співпраця сприяє виникненню у батьків інтересу до педагогічної літератури.

Слід сказати, що там, де учні оточені увагою вчителя і батьків, невстигаючих у класі немає.

Про культуру мовлення майбутнього вчителя

Головатюк Марія

Виховувати мовну культуру необхідно з раннього дитинства. Провідна роль у цьому процесі належить найближчому мовному оточенню дитини – сім'ї та вчителю початкової школи. Саме в початковій школі розпочинається цілеспрямоване становлення мовленнєвої діяльності учня. Завдання кожного вчителя, як зазначає К.Ушинський, “виправляти і поповнювати словесний запас дитини відповідно до вимог її рідної мови і, притому, вводити ці поправки і доповнення не тільки в знання дитини, а й у число її звичок”.

Але не кожен вчитель початкової школи, а тим більше студент педагогічного вузу, вміло справляється з цим завданням. Головною причиною цього є недосконале володіння мовою самим вчителем, обмежений лексичний запас та відсутність у нього комунікативних умінь і навичок, які активізують специфічну лексику вчителя початкових класів. Це підтверджують дані констатуючого експерименту, проведеного на базі Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка, які переконливо довели необхідність удосконалення стилістичних умінь і навичок майбутнього вчителя початкових класів і посилення професійного спрямування їх мовної освіти.

У своїх відповідях студенти визначили типові труднощі щодо володіння комунікативними вміннями: орієнтація лексики на вчительську професію, активізація специфічної для вчителя початкових класів лексики, обговорення мовленнєвих завдань, розширення словникового запасу, вільне володіння зворотами, фразеологізмами та іншими лексичними одиницями.

Робота над становленням професійної мовної практики у зазначеному навчальному закладі починається вже з першого курсу на заняттях “Педагогіки”. Серед різноманітних видів роботи майбутнього вчителя найбільш ефективними вважаються рольові ігри, моделювання професійно значущих методичних та мовленнєвих ситуацій, редагування недосконалого педагогічного мовлення у ході аналізу виступу товаришів. Отже, сформувати стилістичну вправність та розширити лексичний запас вчителя можна завдяки посиленню стилістичного аспекту педагогічної підготовки та активного включення його в творчу навчальну діяльність. Якщо студент опанує і добре засвоїть ці знання, то в майбутньому зможе активно співпрацювати як з учнями, так і з батьками, розширюючи постійно їх кругозір та культуру мовлення. Щоб учні навчилися сприймати, шанувати українську мову, потрібно, на думку В.О.Сухомлинського, “вести їх у сад, назва якому – рідне слово, домогтися того, щоб кожна дитина пережила відчуття здивування, відкриваючи красу рідного слова”.

Тож вчитель початкових класів час від часу для розвитку культури мовлення, може організовувати окремо з дітьми або ж разом з батьками уроки-ранки, присвячені творчості українських класиків, наприклад, Т.Шевченка, Лесі Українки, М.Коцюбинського, адже загальновідомо, що сприйняття,

розуміння української мови здійснюється через читання художньої літератури різних жанрів. Також можна проводити подорожі у природу (наприклад, “Весела година”, “Рідна природа – рідною мовою” тощо); пізнавальні або рольові ігри, вікторини, головною умовою яких є попередня орієнтація пропонованої діяльності в певному напрямі. Це можуть бути вікторини із завданнями на побудову діалогів з розвитку зв’язного мовлення, побудову розповідей за малюнками, розвиток культури мови дітей: вказати наголос в слові, перебудувати речення та ін. Завдання мають бути цікаві, але нескладні, розраховані, насамперед, на учнів; батьки ж повинні виступати тільки помічниками, заохочуючи своїх дітей до гри. Важливим моментом у цьому процесі є те, що й самі батьки, готуючи завдання разом із своїми дітьми, виявляють неабиякий інтерес до мовних явищ, правил спілкування, вчатьсь по-новому сприймати мову, відкривають для себе всю її красу, неповторність, багатогранність.

Таким чином, культура мовлення, лексичне багатство мовця мають дуже велике значення в становленні вчителя початкових класів як особистості. Вони допомагають йому активно співпрацювати з дітьми, включати їх у різні види діяльності, розширювати та збагачувати внутрішній світ дітей, залучати їх до творчої роботи та формувати в них комунікативні уміння та навички, які є умовою збагачення мовної пам’яті. Тож досконале володіння мовою, її найтоншими нюансами роблять процес розвитку мовленнєвих умінь як вчителя, так і його учнів, більш продуктивним.

До проблеми формування у майбутніх учителів навичок організатора і вихователя

Кондратюк Ольга

Виховна робота, зазначав А.С.Макаренко, є перш за все робота організатора. Об’єднання дитячого колективу, перетворення його в колектив вихованій, налагодження різноманітної суспільно-корисної діяльності учнів вимагає від педагога неабияких організаторських здібностей. Висока компетентність дозволяє педагогу бути зразком, прикладом для наслідування. Організатору необхідно також бачити перспективу загальної роботи, заглядати в майбутнє, бо лише людина, натхнена великою, значимою метою, здатна повести своїх вихованців до її досягнення, запалити й надихнути їх цією перспективою.

Важливою якістю організатора є уміння вірно налагодити контроль і облік у ході роботи, що виконується. Найголовніше полягає в тому, що майбутній учитель повинен оволодіти методикою організації колективу і навчитись керувати його розвитком, розробляти зміст єдиних вимог і забезпечити послідовне пред’явлення їх дітям, включаючи учнів у працю по самообслуговуванню, налагоджувати змагання і розвивати учнівське самоврядування, спираючись на допомогу учнівських організацій. Тому практичне володіння методикою організації колективу найважливіше для педагога-організатора, вихователя.

Для підвищення рівня професійної підготовки майбутнього вчителя, формування у нього якостей учителя-вихователя, організатора створюються студентські психологічні та педагогічні гуртки широкого чи вузького профілю. Значний інтерес викликають гуртки, в яких вивчаються проблеми, що мають безпосереднє відношення до професійної майстерності вчителя, вихователя.

Формування у майбутніх педагогів умінь вихователя, організатора неможливе без їх глибокої теоретичної підготовки. Вищий навчальний заклад має дати студентові освіту, яка не тільки перебуває на рівні сучасних досягнень науки, а й відбиває тенденції розвитку в найближчі десятиріччя. Разом з тим, теоретичні знання повинні бути максимально наближені до педагогічної практики.

Одним із способів озброєння майбутнього вчителя професійними вміннями і навичками є практичні завдання з педагогіки і психології, задачі і вправи, які виконуються студентами в лабораторних умовах.

Певною мірою допомагають і такі практичні заняття, на яких студент виступає перед іншими в ролі “вчителя”, проводить показовий урок або фрагмент уроку, виховний захід або аналізує за всіма правилами дидактики, теорії виховання помилки “учителя”. Такі практичні заняття сприяють виробленню умінь і навичок, необхідних для успішного проведення уроків, виховних заходів, розкривають перед ним складність механізмів роботи вчителя, вихователя, вчать винахідливості.

Винятково важливу роль у формуванні у майбутніх педагогів умінь та навичок учителя, вихователя, організатора відіграє педагогічна практика. Вона вчить студентів застосовувати набуті науково-теоретичні знання з педагогіки та психології у безпосередній педагогічній роботі і водночас виступає як необхідна умова свідомого і глибокого засвоєння студентами педагогічної науки.

Успішною, ефективною педагогічна практика стає тоді, коли вона має безпосередній характер, здійснюється систематично, починаючи вже з другого курсу, бо тільки протягом тривалого часу студент може реально наблизитись до своєї професії, добре ознайомитися з передовим досвідом навчання і виховання дітей, з багатогранною діяльністю школи, набути необхідні вміння та навички.

На основі вивчення класного колективу студенти-практиканти складають психолого-педагогічну характеристику особистості учня і класу, складають план роботи класного керівника, проводять позакласні заходи. Щоб підготувати студентів до цього кафедрою педагогіки Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка розроблені спеціальні технології, спрямовані на реалізації визначених завдань у ході професійно-педагогічної підготовки, яка здійснюється у ході вивчення курсу “Педагогіки”.

Практикується підготовка студентами вже з першого курсу “Папки випускника”, в якій збираються важливі матеріали для майбутньої роботи, плани й конспекти зразкових уроків, позакласних заходів, ескізи наочних посібників, плани роботи класних керівників, вихователів, серія пам’яток тощо.

Варто сказати і про інші форми роботи, нерівнозначні за своїм характером, але важливі по способах формування у майбутніх учителів навичок організатора, вихователя. Відзначаємо деякі з них:

- тематичні екскурсії до позашкільних дитячих закладів – будинків дитячої творчості, станцій юних техніків, юних натуралістів тощо. Спостереження та бесіди у цих установах збагачують майбутніх учителів конкретним розумінням шляхів здійснення тісного ділового зв'язку школи з позашкільними установами.
- цілеспрямоване керівництво самовихованням студентів у вигляді групової і індивідуальної роботи з майбутніми вчителями, спрямованої на стимулювання їх до самовдосконалення. Студентів ознайомлюють, наприклад, з деякими правилами, яких необхідно дотримуватися учителю-вихователю. Ось деякі з таких правил: “Будь правдивим з учнями”, “Ніколи не кричи на дітей”, “Не обіцяй того, чого не зможеш виконати”, “Поділяй з дітьми радості і печалі” тощо.

Формуванню у майбутніх учителів навичок вихователя і організатора сприяють і студентські психолого-педагогічні тематичні читання, і створення студентами під керівництвом викладачів педагогічних виставок.

Як бачимо, процес формування навичок вихователя, організатора у майбутніх учителів має по суті всеохоплюючий характер, він включає всі напрями і аспекти діяльності педагогічних навчальних закладів. Головне тут полягає у тому, щоб озброїти своїх вихованців глибокими теоретичними знаннями та міцними навичками і вміннями, необхідними для успішної педагогічної праці, формувати пристрасну любов до учительської професії, захопленість, одержимість нею, готовність до переборення будь-яких труднощів, нездоланне прагнення творити, шукати, осмислювати й впроваджувати в практику передової ідеї і найкращий досвід.

Роль учителя у формуванні творчої особистості учня

Сологан Лідія

Творчий розвиток особистості відбувається через навчання - підготовку особистості до життя, участі у створенні матеріальних і духовних цінностей, необхідних суспільству.

У процесі позашкільної і позакласної роботи учні виконують творчі завдання, які сприяють розвитку їх творчих властивостей та якостей особистості, творчого мислення, виробленню своєї точки зору на проблему виховують творчі здібності, творче засвоєння знань, умінь. В результаті такої роботи у учнів виникають нові потреби, інтереси, запити.

Для повноцінного розвитку творчої особистості доцільно використовувати комплекс навчально-виховних та організаційних заходів. Значна роль у розвитку творчої особистості учня відводиться розвивальним іграм нового типу - іграм, які моделюють сам творчий процес і в процесі яких створюються сприятливі умови для розвитку творчих можливостей дітей.

Розвивальні ігри сприяють розвитку інтелектуальних якостей, а саме: уваги, пам'яті, уміння знаходити закономірності, класифікувати та систематизувати матеріал; здатності до комбінування, уміння знаходити помилки й недоліки, передбачати наслідки власних дій. Саме ці якості становлять основу кмітливості, винахідливості, творчого мислення. Крім цього проводяться заняття "творчості": заняття-вікторини, аукціон слів, заняття-змагання, заняття-конкурси, рольові ігри, заняття-мандрівки, заняття-диспути, заняття-загадки.

У формуванні творчої особистості учня важливу роль відіграють творчі ситуації, в процесі яких діти активно оволодівають знаннями, навичками, розвивають творчі здібності. Проблемна ситуація є одним із проявів творчої ситуації, яку можна створити в педагогічному процесі на основі:

- розв'язання творчих завдань;
- вирішення навчальних проблем;
- дискусії;
- навчальної, експериментальної діяльності;
- використання цікавих аномалій;
- створення ситуації з можливістю вибору.

Риси творчої особистості найбільш ефективно формуються в процесі трудової дослідницької діяльності, від якої залежить активність, самостійність учня, розвиток його фантазії, уявлення, потреба пошуку нової інформації, фактів, порівнянь, відкриттів, розвивається науково-дослідницький підхід до вирішення проблем сільськогосподарського спрямування.

Ефективність формування і розвитку творчої особистості кожної дитини значною мірою залежить від педагога, його особистісних, професійних якостей, громадської позиції. В.О.Сухомлинський писав, що саме від педагога залежить, чим стане серце дитини - "ніжною квіткою чи засушеною корою". Він наголошував, що робота вчителя - це творчість, а не буденне заштовхування знань в дітей. Дитина повинна вчитися не заради оцінки, а відчувати потяг до знань, порив до чогось нового, до творчості. Прагнення до творчості може запалити в дітях лише той вчитель, який сам працює творчо. Він закликав учителів пам'ятати головне правило педагогічної діяльності: "обдаровані і талановиті всі без винятку діти" (Сухомлинський В. Наша "скрипка"// Радянська освіта. - 1966, 21 травня).

Василь Олександрович виділяє такі якості вчителя, які дозволяють виявити творчий потенціал учня:

- спрямованість на формування творчої особистості учня;
- педагогічний такт;
- вміння ставити цікаві, парадоксальні запитання, створювати проблемні ситуації.

Необхідна риса педагога - оригінальність, безпосередність особистісного бачення світу, віра у вигадку, вміння дивитися на світ очима дитини. Зберегти в собі дитину, безпосередність - це щаслива умова для педагогічного мистецтва.

Творчий вчитель буде робити, враховуючи особливості дитини та закономірності її розвитку, економно, без зайвого тиску керуючи цим

процесом, намагається поставити її в такі умови, які спонукали б до пошуку ефективних, виразних, влучних засобів утілення творчого задуму. Учителя, який працює творчо, визначає звичка вносити новизну, оригінальність у повсякденну роботу. Природність таких дій педагога сприяє розкриттю учнів, розкриттю їх творчої уяви, що в свою чергу формує особистісні якості. Справжній вчитель не може жити без творчості. У цьому велика роль, на думку В.Сухомлинського, відіграє педагогічне покликання, "глибока віра в можливість успішного виховання кожної дитини". Він виділяє одну з найголовніших рис, без якої неможливе педагогічне покликання - "гармонію серця і розуму". Навчання й виховання неможливі без глибокого знання душі дитини, особливостей її мислення, сприймання навколишнього світу. Діти відкривають свої таємниці тільки одному педагогу, який розуміє їх серце, глибоко й тонко відчуває психологію. Людина великої душі, закохана у свою працю, В.Сухомлинський, був переконаний, що "вчителю треба розуміти свою благородну справу. Педагог без любові до дитини - це все одно, що співець без голосу, музикант без слуху, живописець без відчуття кольору. Любов до дітей - це не лише внутрішній стан, а й провідний мотив, стимул педагогічної діяльності".

Саме творча праця є найефективнішою, а тому педагогічна творчість стає сильним засобом формування особистості юного громадянина. Тож школі зараз як ніколи потрібен творчий учитель, а Україні - творчі особистості.

Освітня реформа на зламі століть

Беспаленко Тетяна, Бикова Тетяна

В останній час в освітній галузі відбулася ціла низка реформ, починаючи з тривалості навчання, закінчуючи шкільним одягом. Не обійшли увагою і сам процес навчання та освітню програму. У цьому є позитивні сторони, але й негативної уникнути не вдалося. Наприклад, введення шкільної форми в цілому можна розглядати як вирішення проблеми "моди" у школі, але той факт, що шкільна форма коштує не менше 100 гривень, робить його не найкращим виходом з положення.

Проте, це одинична ситуація. У реформуванні системи освіти є й позитивні сторони. Це і введення 12-бальної системи оцінювання, і збільшення тривалості початкової освіти, і деякі зміни у навчальній програмі тощо. Щоправда, нова система оцінювання для більшості учнів, батьків, а, особливо, учителів виявилася дещо незвичною. Докладалося багато зусиль для того, щоб провести широкомасштабну роз'яснювальну роботу щодо визначеного питання серед населення, але багато хто так і не зрозумів, у чому суть переходу на нову систему оцінювання. Єдине, що всі добре засвоїли, - це те, що у школі тепер немає негативних оцінок.

Що ж стосується державної атестації, то вона тепер передбачається для учнів по закінченні кожного з трьох ступенів навчання у школі. У початкових класах це підсумкові контрольні роботи і перевірка техніки читання. На випускників 9-х та 11-х класів чекає складання п'яти іспитів.

В цілому всі ці аспекти реформи розглядались у різних інформаційних джерелах. Але не меншої уваги потребує розгляд стану сучасної початкової школи в умовах реформи. Отже, розглянемо цю проблему дещо глибше.

Законодавчі засади процесу реформування визначено у “Законі про загальну середню освіту” (1999 р.), а основи переходу до 12-річної школи – у відповідній концепції (2000 р.). У листопаді 2000 р. Кабінетом Міністрів України прийнято постанову “Про поетапний перехід до 12-річної середньої освіти”, вперше затверджено державні стандарти початкової освіти. Отже, з 2001-2002 н.р. початкова освіта в Україні стає 4-річною.

Як складова шкільної освіти, початкова школа зараз не діє автономно, а в межах єдиного для всієї системи законодавства, в якому визначено нові цілі освіти та механізми їх досягнення.

З 2001 року вперше вступає в дію сучасний механізм оновлення змісту освіти і контролю за її засвоєнням – державні стандарти початкової освіти. А звідси – ціла низка нових питань та проблем: прийняття нових типових планів, програм, створення нових підручників, методичних посібників для вчителів тощо. Отже, перехід до нової 4-річної початкової школи здійснюється у принципово нових умовах.

Підготовка дитини до школи передбачає загальну і спеціальну підготовку. Перша – це фізична, інтелектуальна готовність. Друга – готовність включатись у засвоєння предметних знань, умінь, навичок. Результатом є готовність дитини до навчання у школі, що сприяє шкільній адаптації до умов і вимог шкільного навчання.

До 2001-2002 н.р. науковцями лабораторії початкової освіти Інституту педагогіки створено методичні рекомендації щодо підготовки до школи дітей у віці 5-6 років, які не відвідують дошкільні заклади. Робота з дітьми буде здійснюватись при школі, а також у дошкільних закладах.

В Інституті психології підготовлено методичні рекомендації щодо визначення готовності дітей 6-річного віку до школи і комплектування 1-х класів.

Винятково важливо у перші шкільні роки задати оптимістичний тон для подальшого навчання, створити такі умови, щоб кожна дитина мала можливість у повній мірі реалізувати свої здібності. Є надія, що найближчим часом науковці і практики у галузі початкової освіти будуть активно залучатися до створення підручників і навчальних посібників для реалізації цілей нової 4-річної школи.

Отже, видно, що 4-річна початкова школа – якісно новий і обґрунтований крок у сучасному реформуванні освіти.

Родина як фактор виховання особистості

Супруненко Світлана

З чого починають складатися у дитини перші моральні уявлення, що є основою її поведінки? Як навчити дитину розрізняти, що є погано, а що добре і домогтися, щоб вона відповідно себе поводи́ла?

Сім'я є першим “учителем” моралі для дитини. Батьки, незалежно від того, хочуть вони, чи ні, впливають на дитину своїми вчинками, своїм ставленням до інших людей. Недарма ж існує думка: діти – дзеркало батьків.

Приклад поведінки батьків значною мірою впливає на становлення особистості дитини. Особливо значущим цей вплив є на малюка у ранньому дитинстві. І це не дивно: перші, з ким дитина спілкується, – батьки. Вони для дитини виступають у ролі найважливішого оточення, тому саме батьківський вплив є визначальним фактором у розвитку дитини.

У сім'ях зі сприятливим моральним кліматом дитина швидше засвоює поняття “добре” і “погано”. Вже у п'ять років вона володіє цілим рядом уявлень про моральні способи поведінки – дитина проявляє працьовитість, правдивість, повагу до старших.

Від природи немає брехливих, лінивих, злих, жадібних дітей. Ці якості з'являються, коли допущені помилки у вихованні. Тому цю справу слід розпочинати якомога раніше і з великою обережністю. Адже до п'яти років, якщо правильно не виховати дитину, то процес виховання перетворюється у процес перевиховання, який є значно складнішим і вимагає більше сил і терпіння. У такому разі важко і дитині, і самим батькам.

Поведінка дитини і приклад батьків тісно взаємопов'язані між собою. Батьки можуть констатувати позитивні та негативні факти, але коли слова спростовуються протилежними вчинками, то вони не дають ніякого результату.

Відомо, що вчинки батьків, незалежно від того, чи позитивні вони, чи негативні, сприймаються дітьми, як позитивні, правильні.

Моральне виховання дітей починається із самовиховання дорослих, насамперед з уміння стежити за своїми вчинками, особливо коли вони під “наглядом” дітей. Батьки досить часто “не помічають” присутності їх і, коли дитина проявляє якусь вивчену грубість, невихованість, дорослі звинувачують оточуючих, не визнаючи своєї вини.

Батьки повинні створити у дитини правильне бачення, освіту, тому що дитина здатна плутати добро і зло; над чим сміятись, а коли поспівчувати; що любити, а що зневажати. Такі “уроки” слід закріплювати на практиці.

Наприклад, уже п'ятирічна дитина знає, що жадність – погана риса і ображається, коли її називають скупю, засуджує того, хто не поділився з нею, але у житті не завжди віддає на тривалий час свою улюблену іграшку іншій дитині. У таких випадках батьки повинні нагадувати їй про адекватність поділу.

В протилежному випадку дитина буде керуватися принципом “моє”, “мені”, “для мене”, що є свідченням зачатків егоїстичного характеру. Якби не важко було батькам ставити дитині “вимоги” типу: “Усім порівну”, “Не забудь пригостити подружку”, “Поділив – роздай спочатку іншим, а собі – те, що залишилося” та ін. Але те ж саме вони повинні робити й самі, щоб викоринити дитячу скупість, виробити вміння поважати інших людей, навчити дитину бути чуйною і уважною. Коли ж дитина не матиме цих якостей, то, пізніше, в першу чергу, від цього будуть страждати самі батьки, а вже потім оточуючі.

Досить велике значення має узгодженість у вихованні обох батьків. Неприпустимо, щоб дитина була свідком суперечок, коли мама вважає вчинок

дитини поганим, а батько – навпаки. Маленька дитина розгублюється: “Хто ж правий?”, а коли підросте, то буде діяти так, як їй вигідно.

Дорослі не завжди враховують дитячу проникливість, яка виявляється в умінні дуже тонко схоплювати, що від кожного із дорослих вимагати, як поводити себе з кожним з них.

Досить часто трапляються випадки, коли в сім’ї існують дві моралі: одна – для дорослих, друга – для дітей. Батьки забороняють дитині те, що дозволяють собі.

Такі заборони сприяють утворенню у дитячій свідомості програми: дорослим усе можна.

Досить поширеною помилкою у вихованні є “не бачення” помилок у поведінці своєї дитини по відношенню до інших людей. Але коли грубі вибрики дитини стосуються батьків, то це їм дуже не подобається. От дитина (не така вже вона й нерозбірлива), підмітивши ці “особливості” робить певні висновки: нічого, що вона схитрувала, злукавила, відступила від правил – головне, що дорослі цього не помітили.

Педагогіка не визнає фальші навіть у незначному. Однаковими мають бути вимоги і до своїх, і до “чужих”, немає маленьких і великих. Це і є запорукою чесності і справедливості.

Деякі труднощі у вихованні батьки відзначають, коли дитина отримує впливи ззовні, з “вулиці”. Поки дитина ще мала, її водять за руку, оберігають від негативного впливу. Але, все таки, колись вона стикнеться з “поганим сусідським хлопчиком” і враження від “вулиці” не пройде повз дитячу свідомість. Так чи інакше дитина зустрінеться в житті і з добром, і зі злом.

Але чому до одних дітей “чіпляється” погане, а до інших – ні? Це, мабуть, пов’язано із попереднім виробленням у дитини “імунітету” проти всього поганого. Приміром, дитина сказала погане слово. Як вчинити? У таких випадках не слід підкреслювати цей вчинок, треба відволікти увагу дитини. Або, якщо батьки впевнені, що дитина безперечно бере з них приклад і вони для неї авторитет, тоді можна спокійно сказати: “Так не можна говорити. Це дуже погано і негарно”. Ні в якому разі за цей вчинок не треба соромити і карати дитину, бо це означає загострити її увагу на те, що повинно було пройти повз неї, не зачепивши її. Дитяча пам’ять стійка і в таких випадках вона може не заглушити інтерес до заборонено, а, навпаки, - зацікавити. Присоромивши дитину, батьки можуть лише домогтися, щоб вона не вчиняла так в їх присутності, але не має гарантії, що це не трапиться поза межами сім’ї.

Виробити в дитині огиду до поганого допомагає розповідь відповідним тоном і самостійне забарвлення сказаного. Якщо дитина побачить, як щиро батьки засуджують погане, то й сама мимоволі пройметься відразою.

При правильному ставленні дорослих до поведінки своєї дитини, вона вже й сама почне розрізняти й оцінювати свої вчинки. Їй не потрібні будуть тепер зауваження батьків, бо вона сама буде почувати себе ніяково, сказавши чи зробивши щось не так.

У вихованні дитини, батьки, в першу чергу, повинні враховувати ще й вікові особливості дитячої психіки.

З 2-3-річного віку починають виховувати в дитині добрі почуття, повагу до старших, доброзичливе ставлення до ровесників. У 3-4 роки дитина має розрізняти правила організованої поведінки: не кричати, коли поряд у колисці спить малюк, не заважати дорослим, коли вони відпочивають або займаються важливими справами, навчають свою дитину ввічливості. У 4-5 років дитина має вміти контролювати і відповідати за свою поведінку, дисциплінованість, доброзичливість, почуття товарищескості та взаємодопомоги. Батьки вчать дітей поважати працю дорослих і ні в якому разі не підтримувати будь-які прояви аморальності – жадність, зухвалість, нетерпимість, капризність, брехливість тощо.

Певну роль у поведінці дитини відіграє своєчасне вироблення у неї готовності до слухняності. Усвідомлена слухняність, сформована в дитинстві, прокладає шлях до дисципліни, що створює в дитини основу моральної поведінки в усіх випадках життя.

Отже, виховання не є легкою справою і потребує значних знань і умінь. Не можна виховати дитину за день, тиждень, місяць. Цим необхідно займатися весь час – від народження і до повної сформованості особистості, а родина є одним із провідних факторів виховання.

Радість навчання

Добровольська Юлія

Останнім часом з'являються все нові й нові освітні заклади, в яких навчально-виховний процес відбувається на основі активного наслідування західних зразків, рідко або й взагалі не звертаючись до порад народної педагогіки. Але в Україні існує багато власних освітньо-виховних традицій. Досвід культурної та духовної історичної спадщини українців вражає своєю щедрістю та неповторністю.

Процес навчання не може бути ефективним без використання сучасних засобів навчання, новітніх розробок та досягнень. Проте педагогу, не прислухаючись до порад, надійність яких перевірене роками, успіху в професійній діяльності ніколи не досягти навіть за умови, що він використовуватиме новітні засоби світового зразка. Тому на сучасному етапі важливим є питання щодо поєднання нових цивілізаційних пріоритетів з духовними скарбами нашого народу.

Фундаментом для формування принципово нової школи, найпершим помічником у такій нелегкій справі є педагогіка Я.А.Коменського, яка являє собою потужне вчення про школу, в основі якої має бути радість, любов, прагнення до пізнання.

Обов'язок школи – дати дитині знання про світ, допомогти засвоїти основні засади буття, знайти свій шлях на Землі, відчути свою неповторність, спрямувати дитину на добро і ні в якому випадку не деформувати розвиток дитини жорстокістю та сваволею.

Нині у світі існують так звані школи вальдорфського типу, які розглядають особистість дитини як найвищу цінність. Засновником таких шкіл є Рудольф Штайнер.

Своєрідними аналогами шкіл Штайнера є ряд шкіл України, серед яких особливо відомою є авторська українознавча школа у Львові. Основними пріоритетами таких шкіл стали комплексне народознавство, рідна мова як основа духовності народу.

Цікавим є відношення до релігії: прихильники авторської концепції вважають, що, незважаючи на те, що школа повинна бути незалежною, відокремленою від церкви як інституту, релігія повинна бути присутня в навчально-виховному процесі, оскільки саме вона є способом пізнання законів світу.

Кожна людина з дитинства має усвідомити, навіщо вона прийшла у цей світ, і всіма своїми бажаннями, прагненнями, волею і зусиллями готуватись до великої праці і великого майбутнього.

Особистість повинна розвиватись у тісному взаємозв'язку зі своїм народом, усвідомлюючи свою неповторність та індивідуальність.

Стосовно Львівської авторської школи, директором якої є М.І.Чумарна, були, звичайно ж, найрізноманітніші судження і одні були переконані, що таке навчання перевантажує дітей, інші – навпаки, що діти нічому не вчаться, тільки бавляться.

За словами М.І.Чумарної, в школі особливо багато працюють над розвитком образного мислення. І тут важливу роль відіграє українська народна казка, яка вивчається за унікальною програмою. На основі казок вже діти 7-9 років розмірковують над деякими глибокими філософськими проблемами: що таке світ, як і навіщо він виник, що таке добро і зло, правда і кривда, що з них перемагає, а що приречене на науку.

Від традиційної урочної системи в школі перейшли до ігрового навчання, яке не втомлює дітей, створює сприятливий настрій для сприймання матеріалу. Працюючи у формі ігрових занять, діти просиджують за певними завданнями годинами без перерви, і не відчувають втоми, лише радість від завершеної справи.

На заняттях завжди присутня жива імпровізація. А для того, щоб учитель був чудовим імпровізатором та співучасником дитячої творчої гри, він має багато знати та вміти. Тому педагоги поповнюють скарбницю знань, вивчають українську етнографію, народний календар українців тощо.

Багато уваги приділяється роботі зі словом. Розробляються спеціальні підручники та матеріали.

Вже в початкових класах знайомлять дітей із уривками Біблії, міфами, легендами країн світу, пам'ятками української духовної культури.

Важливим засобом навчання є музика і українська пісня, які звучать у школі щоденно, в перспективі планується навчання дітей гри хоч на одному народному музичному інструменті.

Щодо вивчення іноземних мов, то в таких школах дещо специфічний погляд на це питання: наслідуючи думку Потебні, Коменського, Ушинського, прихильники авторської школи вважають, що раннє вивчення іноземної мови шкідливе для повноцінного морального й інтелектуального розвитку дитини.

Діти будуть вчити декілька мов, але вже тоді, коли добре оволодіють рідною мовою.

Таким чином, майстерність вчителя залежить від розумного поєднання ним в навчально-виховному процесі досвіду культурної і духовної історії українців з новітніми розробками та досягненнями в галузі освіти.

3 питань про сімейне виховання

Волкова Людмила

В наш час чи не найважливішою є проблема виховання підлітків, зокрема родинне виховання. Так у Державній національній програмі “Освіта (Україна XXI століття)” визначено, що в основу національного виховання мають бути покладені принципи єдності сім’ї та школи, наступності та спадкоємності поколінь, прищеплення поваги до батьків, організація родинного виховання як важливої ланки виховного процесу. Визначаючи важливість родинного виховання, хочеться пригадати слова російського письменника й історика Карамзіна М., який зазначав: “Без хороших батьків немає хорошого виховання, незважаючи на всі школи, інститути й пансіонати.”

З року в рік зростає зацікавленість проблемою батьківського виховання підлітків. Проведене дослідження показало, що загальна картина родинного виховання на сьогодні не така погана, як здається на перший погляд. Опитування проводилось на базі загальноосвітніх шкіл №2 та №18 міста Житомира. Ці школи розташовані в місцевостях, де спостерігається підвищений негативний вплив на дітей з боку “вулиці”. В опитуванні взяло участь 143 учні 6 – 8 класів. Учням було запропоновано дати відповіді на питання анкети. Зупинимось на перших трьох питаннях.

Питання	Відповідь у %
1. В якій сім’ї виховується дитина - повна сім’я; - неповна сім’я; - без батьків.	84% 14% 2%
2. Хто займається вихованням дитини - батько і мати; - тільки мати; - тільки батько; - інші члени родини.	70,6% 17,5% 1,4% 10,5%
3. Чи подобається дитині, як виховують її батьки - так; - ні; - не знаю.	74,1% 8,4% 17,5%

За наведеними у таблиці даними легко помітити, що, хоча 84% дітей виховується у повних сім’ях, лише 70,6% дітей виховують і батько, і матір.

Отже в деяких повних сім'ях (13,4%) вихованням дітей займається лише один з батьків, і в більшості випадків це мати.

З таблиці також видно, що 2% опитаних дітей зростають взагалі без батьків, яких замінили їм бабусі та дідусі.

Але найбільш ефективним та результативним виявилось останнє питання анкети: "Твої пропозиції, побажання батькам щодо виховання дітей". Виявилось, що найбільше дітей турбує дефіцит уваги з боку батьків. Лише 30% дітей повністю задоволені своїми батьками. "Будьте добрі!", "Не застосовуйте фізичних покарань!", "Приділяйте більше уваги дітям!" – такі побажання висловила переважна більшість опитаних (48%).

Підводячи підсумки, можна зробити висновок, що в нашій країні сучасним батькам не вистачає знань і майстерності у справі виховання власних дітей. Цю проблему необхідно вирішувати. Найбільш простим та дієвішим засобом у її подоланні буде зближення сім'ї та школи. Школа повинна передбачити певні форми та методи роботи з батьками, метою яких є зменшення помилок у справі батьківського виховання, зростання батьківської педагогічної майстерності. До таких форм та методів роботи належать:

- батьківські збори;
- бесіди, лекції та консультації для батьків;
- ознайомлення батьків з педагогічною пресою та літературою;
- листування з батьками;
- відвідання сімей школярів та інші.

Батьки ж у свою чергу повинні довіряти майстерності та знанням вчителів школи.

Не менш ефективними є нетрадиційні шляхи подолання проблем у стосунках батьків та дітей: створення спеціальних служб, які б допомагали батькам та їх дітям знаходити вихід із певних кризових ситуацій. Такими службами можуть бути:

- "Телефон довіри для батьків";
- "Психологічна швидка допомога" та інші.

Проте важливо пам'ятати, що найкращими є превентивні заходи. Адже краще вчасно попередити конфлікт чи проблему, ніж потім пожинати гіркі плоди хибного виховання та витратити час і зусилля на їх подолання.

До питання про обдарованість

Ільченко Марина

Останнім часом, у зв'язку із загостренням питання про створення нової національної еліти, питанням дитячої обдарованості та її розвитку присвячується багато часу і уваги в педагогічних колах. Важливість даного питання неодноразово підкреслювалась у провідних державних освітніх документах: Державній національній програмі "Освіта ("Україна XXI століття")", Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти, Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті.

Попри все, проведені дослідження продемонстрували повну безпорадність багатьох теперішніх та майбутніх учителів у справі виявлення та навчання обдарованих учнів.

Метою дослідження було виявити готовність студентів та викладачів до роботи з обдарованими. Дослідження проводились на базі Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка серед студентів 2 – 4 курсів фізико-математичного факультету та викладачів університету, які працюють на визначеному факультеті. Під час дослідження було опитано 16 викладачів та 180 студентів.

На розгляд учасникам експериментальної роботи було представлено 16 особистісних рис учня. Респондентам було запропоновано виділити ті, що визначають обдаровану дитину, і ті, що їй не властиві, та розташувати відповідно в двох колонках бланку для відповідей.

1. Дисциплінований.
2. Нерівно встигає.
3. Організований.
4. Вибивається із загального темпу уроку.
5. Ерудований.
6. Дивний, незрозумілий у поведінці.
7. Вміє підтримати загальну справу, колективіст.
8. Задає недоречні питання, робить незграбні зауваження.
9. Стабільно встигає.
10. Зайнятий своїми справами.
11. Швидко, на льоту схоплює матеріал.
12. Не вміє спілкуватися, конфліктний.
13. Спілкується легко, приємний у спілкуванні.
14. Тугодум, іноді не може зрозуміти очевидного.
15. Ясно, зрозуміло для всіх висловлює свою думку.
16. Не завжди підкоряється більшості, офіційному керівництву.

Після проведених підрахунків виявилось, що у 65% студентів та 85% викладачів колонка з рисами, що визначають обдарованість, містила в більшості ті з них, що стоять в переліку під непарними номерами. І навпаки, риси, які не притаманні обдарованій дитині, мали парні номери.

Справа в тому, що під непарними номерами в переліку подані риси яскраво вираженої “шкільної обдарованості”, під якою розуміється високий рівень розвитку навчальних здібностей. Вони проявляються у здатності до оволодіння вже наявними знаннями, досвідом. Як правило, “шкільна обдарованість” супроводжується швидким темпом розумової діяльності: швидким сприйняттям, засвоєнням та узагальненням матеріалу. І саме таких учнів більшість респондентів віднесла до числа обдарованих.

Але ж є й інші обдаровані діти, яких мало хто хоче і вміє помічати. Їм притаманні ті риси, що наведені у списку під парними номерами. Саме до них належать генії Пушкіна, Грибоєдова та Ейнштейна. Проте в більшості випадків таку обдарованість знищують ще в дитинстві у школі, в сім’ї. Адже саме ці діти постійно набридають батькам своїми нескінченними “чому?”, заважають

педагогу “правильно організувати навчально-виховний процес”, лякають товаришів і знайомих надмірною загадковістю та зарозумілістю, і, врешті, залишаються невизнаними геніями, або ж просто посередностями.

Тому на сьогодні існує гостра проблема підготовки педагогів до роботи з обдарованими дітьми. Їх розв’язання потребує здійснення багатьох кроків, з яких найприроднішим є введення до навчальних планів і програм педагогічних навчальних закладів спеціалізованих інтегрованих курсів, які б передбачали загальнопсихологічну, загальнопедагогічну та спеціальну підготовку майбутніх учителів до роботи з обдарованими учнями в умовах загальноосвітньої школи.

І.І.Огієнко про українську культуру

Козловець Анжела

*Довго нас недоля жерла
Досі нас наруга жре.
Та ми крикнім: ще не вмерла,
Ще не вмерла і не вмере!*

І.Франко

В добу духовного й національного відродження виникає потреба всебічно проаналізувати багатогранну науково-пошукову та педагогічну діяльність видатних вітчизняних вчених та просвітителів. Серед них – невтомний діяч Іван Іванович Огієнко. Сучасники називали його людиною енциклопедичних знань, праці й обов’язку. І це не випадково, бо свій природжений хист ученого, педагога, державного, громадського, церковного і культурного діяча він успішно застосував і як мовознавець та літературознавець, і як редактор та видавець, і як перекладач та поет, і як ректор та міністр, і як православний митрополит та історик української церкви.

Найбільша заслуга І.Огієнка полягає в тому, що він чесно і сповна служив українській справі, до останніх днів свого довгого й важкого життя не полишав подвижницької діяльності на ниві відродження нації, в захисті, а згодом в утворенні та розквіті рідної мови, культури в цілому.

Педагогічна спадщина І.Огієнка найтісніше пов’язана з історією і культурою України. Він щиро прагнув розповісти в доступній формі мільйонам своїм співвітчизників про те, як український народ утворив багату і своєрідну культуру, свою мову. “Україна – не тюрма народів, а колиска культур: погляньте, які сильні пагони російської, польської, європейської літератур і мистецтв зросли тут!” – зазначає І.Огієнко.

Із радістю можна сказати, що йому це вдалося зробити в своїх працях, які допомагають педагогу виховати свідому й відповідальну підрастаючу молодь. В них І.Огієнко весь час наголошує на ролі духовної культури, наскільки вона багата в українців, бо на його думку історичне минуле має велике виховне значення. І тому питання творення української культури є дуже важливим для нас. “Духовна культура – то інтелектуальний стан народу, то розвиток всенародного розуму: його науки, віри, переконань, звичаїв, етики та ін.” (6, 130).

В роботах І. Огієнка наведена цінна інформація про становище України в попередньому столітті, яка дає змогу, оцінювати і аналізувати та порівнювати із сьогоденням.

Такою унікальною роботою є курс лекцій Івана Огієнка “Українська культура”. В короткій історії культурного життя українського народу Іван Іванович намагається дати відповіді на такі питання, які актуальні й сьогодні: “Чи народ наш – окремий народ, чи він же має свою культуру, – оригінальну, своєрідну? Чи в минулому єсть у його своя історія, своє життя? Чи справді нам потрібні окремі школи з нашою мовою, окремі університети, чи може це тільки наші вигадки?”(1,3). Ні, це наша історія, це наше життя. Ми повинні гордитися, що наш народ “незвичайно тернистим шляхом досягнув такої великої культури”.

Земля наша була завжди багатою, родючою і тому вабила до себе ворогів, що не давали спокою і лягали важким тягарем на плечі нашого народу. Незважаючи на всі зазіхання, наші пращури творили свою культуру.

Вчений переконливо доводить, що народ міцний і могутній тим, чим вищу культуру має – це переконання актуальне в будь-який час і в будь-якій країні.

Виховувати у дітей змалку духовну культуру, формувати любов до національних цінностей, повагу до наших героїв, що творили історію – завдання кожного вчителя і батьків.

В своїх лекціях І. Огієнко закликає молодь творити свою культуру. “Сила народу в силі його культури”, – зазначає педагог.

І. Огієнко надавав великого значення вихованню піснею, тому що в пісні він вбачав “ознаку народного духу”. “Наша пісня – це тихий рай, це привабливі чари, це душа народу, це щира розмова зі своїм серцем, і тому-то пісня така мила...”(1,3). На думку І.Огієнка, значний виховний вплив мають пісні, що виконує хор. Вони породжують гордість за свій народ, його минуле, спонукають до благородних вчинків, а тому класний керівник може використовувати хорові пісні в навчально-виховному процесі. Вчений приділяє увагу процесу вивчення народного фольклору, що впливає на світосприймання учнів, пробуджує в них бажання змінювати життя на краще.

“Наші приказки та прислів'я справді правдиво зветься збірниками народної мудрості, народною філософією”, – писав І.Огієнко. В різних фольклорних жанрах відбивається суть мистецького, історичного, духовного шляху народу, що формує особистість, забезпечує романтичний настрій і породжує глибину духовних почуттів. Дитина має вивчити свою культуру, берегти і цінувати її, тому необхідно, щоб вчителі і батьки надавали значення рідному побуту та слову. “Національна краса свого дому має велике і основне значення у вихованні всієї родини, а особливо дітей, молоді взагалі” (7, 127), – підкреслює педагог.

В лекціях про “Українську культуру” І. Огієнко вертає читачів в далеку давнину, де “на кожному кроці життя” були присутні “вишивки, що оздоблювали все: вироби з шкла та глини, плетіння, ткацтво, різьба на дереві, наші всім відомі писанки, малюнки, що криють всю оселю”(1,5). Нині відроджуються українські ремесла, працюють школи мистецтв. Адже

традиційне оздоблення помешкання – це запорука національної свідомості, підвищення духу і розвиток смаку. І тому педагог Огієнко радить, щоб більше надавали “вишивок на одяг наших дітей” (7, 127). В оселях були присутні вишиті рушники, скатерки, подушки. А в школах створювали класи, в яких відображена культура українського народу.

І.Огієнко відзначав роль батьків, а саме матері, у процесі виховання і вважав, що саме вона повинна прищеплювати любов до народного мистецтва, ткацтва, готування, вишивання, різьблення, точіння, карбування, лиття, плетіння тощо. Батьки повинні враховувати інтереси загальнонаціонального масштабу, дбати про майбутнє нації. І.Огієнко зазначає, що яке ставлення батьків до культури нашого народу, таке буде воно і у дітей. А тому він радив батькам: дотримуватися своїх рідних українських звичаїв, зокрема святкування празників календарного циклу, оформлювати за українськими звичаями свої помешкання, одягати дітей в українське вбрання, спілкуватися з ними рідною мовою, “від колиски” співати їм українські пісні. “Чого батько і мати навчить у родині, з тим і в світ піде дитина” (8, 32), – говорить педагог.

Діти виховані в доброті і любові шанобливо ставляться “до своїх родичів, свято бережуть сімейні традиції”. Тому таким родинам, доводив І.Огієнко, треба “поширювати усе українське”: оформлення житла, одягу, дотримання національних традицій.

Видатному педагогу не давало спокою питання збереження рідної мови. “Єсть справжня мова, а коли єсть окрема мова, то єсть і окремий народ” (1, 4), – вважав І. Огієнко (Митрополит Іларіон), “бо у мові – наша культура, ступінь нашої свідомості” (2,239). Педагог стверджував, що мова є нерозривною частиною народу та його історії, “... і коли ми мусимо любити свій народ, то тим самим мусимо любити і берегти й свою рідну мову, бо без мови народ не може існувати” (6, 114). Для І. Огієнка питання рідної мови було одним із головних і болючих, бо йому прийшлося багато років жити і творити за кордоном.

Знання рідної мови веде до підвищення рівня нашої культури. Вчителі і батьки повинні вчити соборної української мови, яка формує гідність, високі моральні якості. “Рідна мова – то найголовніший наріжний камінь існування народу, як окремої нації: без окремої мови немає самостійного народу, бо рідна мова – то основа нашої історії, як душа цього народу” (7, 114).

І.Огієнко переконує молодь не відчужуватися, не замінювати свою на чужу мову. “Цілий народ мусить пильно дбати, щоб усі школи були тільки рідномовними, бо тільки вони виховують свідому націю” (4, XII, 36). Як учителі, так і батьки повинні впроваджувати мову свого “народу” через спілкування, в школі, через вивчення предметів рідною мовою. На думку І.Огієнка спілкування і навчання рідною мовою веде за собою пізнання рідного краю, героїчного історичного минулого, тим самим відбувається всебічне засвоєння рідної мови.

Значне місце Митрополит Іларіон відводить впливу церкви на формування громадянина України. Він церкву пов’язує з родиною: “родина, як домашня церква” має виховувати глибоку духовність засобами рідної мови. “Пам’ятайте,

що діти вважатимуть за рідну тільки ту мову, що панує в вашій родині”(4, XIV, 39).

Видатний просвітник і педагог переконаний в незламному дусі нашого народу. “Український народ – це той казковий велетень, що, коли його рубали надвоє – то й сили ставало вдвоє, коли рубали його далі – то сила все росла та росла, все на ворогів з боєм йшла...” (1,52, 263). Тому ми повинні цінувати, гордитися, берегти і примножувати свою єдину і неповторну українську культуру.

Список використаної літератури:

1. Огієнко І.І. “Українська культура”. – К.: Абрис, 1991.
2. “Історія русів.– К.: Рад. письменник.– 1991. – 319 с.
3. Марушкевич А.А. “Невтомний працівник українського ренесансу Іван Огієнко”. – К.: Четверта хвиля, 1996. – 127 с.
4. Огієнко І.І. “Наука про рідномовні обов’язки”. – К.:АТ “Обереги”, 1994. – 72 с.
5. Тимошик М. “Голгофа І.Огієнка”. – К.: Заповіт, 1997. – 229 с.
6. Мит. Іларіон. Мої проповіді. – Вінніпег, 1973.
7. Мит. Іларіон. Книга нашого буття на чужині / Бережімо все своє рідне: Ідеологічно-історичні нариси. – Вінніпег, 956. – 164 с.
8. Мит. Іларіон. Навчаймо дітей своєї української мови! – Вінніпег,1961. – 64 с.

Проблеми патріотичного виховання школярів

Мухортов Іван

Одним із напрямів громадянського виховання є виховання патріотизму. Патріотичне і національне виховання тісно поєднані між собою. Патріотизм базується на національних традиціях і навпаки: національне виховання, національні погляди, традиції, звички, національна наука, культура увиразнюється через патріотизм. Десятки років у політиці колись підневільної України не розмежовувалося поняття патріотизму і націоналізму (3,5). Наукові праці останніх років подають наявність двох форм націоналізму, про існування яких ми не могли чути раніше.

З історії бачимо, що ніякої зверхності українського народу над іншими народами у нас не пропагувалося. Українці відмовляються дуже легко від своєї мови, традицій, звичаїв, національних стереотипів, вони у більшості своїй шанобливо ставилися до національних традицій інших народів, у сусідстві з іншими народами проявляють толерантність, чесність, часто гублячи при цьому своє національне. У цьому звинувачувати нас не треба, бо така наша ментальність, зате вчити шанувати традиції, піклуватися про існування державності, берегти національні символи, формувати надійні патріотичні переконання — священний обов’язок кожного громадянина України. Не слід забувати, що такі позитивні риси виховує сім’я, удосконалює школа, колектив, група однодумців, друзів.

Питання патріотичного виховання звучить ще у "Поученні Володимира Мономаха". Він пише: "У домі своїм не лінуйтеся, а за всім дивіться. Не покладайтесь ні на тивуна, ні на отрока, щоби не посміялися ті, які приходять до вас, ні з дому, ні з обіду вашого". (6).

Про захисників рідної землі, про патріотів України говориться і в іншому давньому творі - "Літопис Самійла Величка" (1), в якому головним захисником української землі виступає Богдан Хмельницький.

Отже, наукові, суспільно-політичні та художні джерела свідчать, що витоки національного патріотичного виховання сягають давніх часів. Однак одним з перших наукових досліджень в галузі національної педагогіки є дослідження Олександра Духновича. Український письменник, культурний діяч, педагог Олександр Духнович у ряді своїх праць доводить, що діти повинні навчатися рідною мовою, а особливо початкові школи повинні бути у кожному селі. Не обходить педагог і проблем "формування моральної особистості, здатної виконувати обов'язки громадянина й патріота". Приблизно у цей час К.Ушинський висловив думку про народність у вихованні. Враховуючи існування перших шкіл при монастирях, семінаріях чи просто світських школах, автор дійшов висновку, що більше слід учитися у народу, хоча треба вчити і сам народ. Педагог пропонує "звернутись до характеру людини, а характер і є саме тим ґрунтом, у якому корениться народність" (6). Гарний знавець систем виховання у багатьох країнах, автор бачить, що виховання у них базується відповідно до інтересів народу в середовищі, в якому повинні виховуватись ті моральні якості, які є основою патріотизму і оснований на національних вміннях і навичках. "Можна забути ім'я своєї батьківщини і носити в собі її характер" (2). Спостерігаючи долю багатьох українців, автор підсумовує, що де б не була людина, в якій би край не занесла її доля, але завжди зберігається в її душі дух народу, а туга за рідним краєм затьмарює всі інші почуття. Важливе місце у житті людини відіграє релігійна мораль, праця, система яких складається у сім'ї, де формуються моральні якості, серед яких працелюбність, наполегливість у досягненні мети займають чільне місце.

Національна народна педагогіка, як окрема галузь науки, повно заявила про своє існування в Україні десь наприкінці XVIII і початку IX століття. Першим з провісників-демократів, хто заявив про книгування національного виховання, національної педагогіки в Україні, був філософ, гуманіст, просвітитель Григорій Сковорода. Він проповідує своє національне: мову, звичаї, порядки у сім'ї, суспільстві. Його патріотичні настанови зводилися до думки: "Всяк должен узнать свой народ и в народе себя". З розвитком суспільних відносин у художній літературі з'являється письменник, який відкрив освітньо-демократичний погляд у літературі.

Проблеми національного виховання розкрив у своїх дослідженнях І.І.Срезневський. Дослідник захоплено описує героїв цього періоду, його ваблять береги Дніпра-Славути, по якому ходили запорожці на своїх човнах, він записує від старожилів думи, легенди, пісні.

Наприкінці 30-х років XX століття наукові дослідження з проблем українізації навчання і виховання поступово затухають, а на їх місце приходять репресії, заборони, які аж у 60-70-х роках переростають у вироблення єдиної спільності "радянський народ", який повинен бути позбавлений всього національного. І лише після проголошення самостійності України ця проблема постала як перед наукою, так і перед школою.

Прикладом становлення патріотів України є життя І. Огієнка. Особливо сильно зазвучали слова патріота тоді, коли він описував своє ставлення до мови: “Мова – душа кожної національності,... І поки житиме мова - житиме й народ... Не стане мови – не стане й національності ... Тому й вороги наші завжди так старанно пильнували, аби заборонити насамперед нашу мову...” (4).

Та й ставлення до громадян-патріотів у різних країнах Радянського Союзу чомусь, назвемо це саме " чомусь ", було різне. Так, житель України, який підтримував хоча б які-небудь ознаки нації, ставав "ворогом народу".

Отже, патріотичне виховання, базуючись на таких важливих напрямках, як етнопедагогіка і громадянське виховання, спроможне в недалекому майбутньому відродити генетичний код українського народу, сформувати новий тип України, здатної на повну силу заявити про свої національні, правові, економічні і соціально-економічні основи життя. Від того, наскільки кожен громадянин усвідомить свою відповідальність за долю Батьківщини, наскільки у душі кожного із нас палатиме вогонь патріота, який заради Вітчизни зможе здійснити подвиг, наскільки кожен із нас буде шанувати, оберігати й примножувати національні традиції, обряди, берегти національну символіку, оберігати і захищати рідну землю, залежить майбутнє держави.

Список використаної літератури

- 1.Величко Самуїл. Сказання про війну з поляками...// Давня Українська література: - К., 1989. - С.527.
- 2.Горленко В.Ф. Науки з історії української етнографії. – К., 1964, – С. 131.
- 3.Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.; Либідь, 1997. – С.105,249; С.373.
- 4.Огієнко І. Українська культура. - К., 1918 с.239-240
- 5.Словник української мови. - К.; Наукова думка, 1974, т. 5. –С.97
- 6.Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні. // Вибрані педагогічні твори: У2.; Т.1. – С.44
6. Поученіє Володимира Мономаха.// Дніпрова хвиля. Упорядник В. Я. Неділько К:Радянська школа,1989. - С.75.

Диференційоване навчання як фактор розвитку особистості в рамках єдиного освітнього простору «Школа –ВУЗ»

Вербівський Дмитро

Спрямованість шкіл до учня викликала велику зацікавленість педагогічної громадськості ідеями особистісно орієнтованої освіти, яка нині визначає напрям інноваційної діяльності в системі освіти.

Головна ціль середньої загальноосвітньої школи – сприяти розумовому, моральному, емоційному та фізичному розвитку особистості, розкривати її здібності, формувати світогляд гуманні відносини на основі загальнолюдських цінностей, забезпечувати умови для розквіту індивідуальності дитини з урахуванням її вікових особливостей – це і є кредо особистісно орієнтованої освіти.

Всяка освіта за своєю сутністю передбачає створення умов для розвитку особистості. Особистість – це психічна, духовна сутність людини, яка виступає в різноманітних узагальнених системах якостей. Особистісно орієнтована освіта спрямована на учня, на його особистісні властивості та якості, на культуру, на

творчість як спосіб самовизначення людини в культурі та житті. Принцип диференційованого навчального процесу найкраще сприяє реалізації особистісного розвитку учнів і підтверджує сутність і цілі загальної середньої освіти.

Диференціація у навчанні передбачає широке використання різноманітних форм, методів навчання та організацію навчальної діяльності на основі результатів психолого-педагогічної діагностики навчальних можливостей, схильностей та здібностей учнів.

Основна задача диференційованої організації навчальної діяльності – розкрити індивідуальність, допомогти їй розвиватись, проявлятись, здобути стійкість щодо соціальних впливів. Диференційоване навчання зводиться до виявлення та максимального розвитку задатків та здібностей кожного учня. Однак, суттєвою ознакою такого виду навчання є забезпечення загального рівня освіти в середній школі для всіх учнів. Застосування диференційованого підходу до учнів на різних етапах навчального процесу в кінцевому результаті направлене на оволодіння учнями певним програмним мінімумом знань, вмінь та навичок, яке досягається за рахунок дотриманням державного освітнього стандарту.

Нормативними документами передбачається стандартизована та нестандартизована частина змісту навчального процесу. Стандартизована частина передбачає мінімум, нижню планку змісту, та є рефлексією на замовлення суспільства. Нестандартизована, варіативна частина змісту, виходить за рамки стандартів, передбачає широкий вибір предметів і освітніх галузей самим учнем та його батьками і таким чином, є рефлексією на замовлення самої особистості.

В основу диференціації навчання та виховання покладені відмінності в особливостях особистості учня, його здібностях, інтересах, схильностях, готовності до навчання. Вона повинна бути гнучкою та рухомою, дозволяти вчителю в процесі навчання підходити індивідуально до кожного учня та сприяти загальній активізації класу. Постійне здійснення на всіх етапах навчального процесу «єдності вимог» до всіх учнів без урахування їх індивідуально-психологічного розвитку гальмує їх нормальне навчання, стає причиною відсутності навчальних інтересів. Диференційована організація навчальної діяльності з одного боку враховує рівень розумового розвитку, психологічні особливості учнів, абстрактно-логічний тип мислення. З іншого – до уваги приймаються індивідуальні замовлення особистості, її можливості та інтереси в конкретній освітній області. При диференційованій організації навчальної діяльності ці дві сторони перетинаються. Її запровадження в особистісно орієнтовану освіту потребує:

- вивчення індивідуальних особливостей і навчальних можливостей учнів;
- визначення критеріїв поділу учнів на групи;
- вміння вдосконалювати здібності та навички учнів при індивідуальному керуванні;
- вміння аналізувати їх роботу, зазначаючи успіхи і труднощі;

- перспективне планування діяльності учнів (індивідуальне та групове) спрямоване на керування навчальним процесом;
- вміння замінити малоефективні прийоми диференціації керування навчанням більш раціональними.

У старшій школі (X-XI клас) перед учнями постає питання визначення свого місця в житті. Зміст освіти має бути орієнтований на ті тенденції розвитку учнів, які є домінуючими для кожного віку, іншими словами, бути корисним для кожної вікової групи сьогодні чи в найближчому майбутньому. Розробка цілей і змісту освіти, повинна враховувати специфічні проблеми людини, що розвивається. Розвиток особистісно орієнтованої парадигми означає звернення до об'єктивного досвіду пізнання кожного учня. Довільна наукова інформація перетворюється в знання, якщо вона приймає особистісний зміст. Носить ціннісний характер.

Кожен учень як носій власного (суб'єктивного) досвіду унікальний. Тому з самого початку навчання потрібно створити для кожного не ізольоване, а в більшій мірі різнопланове навколишнє середовище, що дає можливість проявити себе. Лише тоді, коли ця можливість буде професійно виявлена педагогом, можна рекомендувати найбільш сприятливі для розвитку учня диференційовані форми навчання.

Приймаючи це до уваги, необхідно чітко уявляти, що складає розвиток особистості в умовах диференційованого навчання, які рушійні сили визначають якісні зміни учнів в структурі їх особистості, коли ці зміни проходять найбільш інтенсивно та під впливом яких зовнішніх, соціальних, педагогічних та внутрішніх факторів. Розуміння цих питань дозволяє виявити як загальні, так і індивідуальні тенденції в формуванні особистості, зростання вікових внутрішніх протиріч і вибрати найбільш ефективні засоби допомоги учням.

Предметна диференціація – одна із форм диференційованого навчання. Предметно-дидактична модель особистісно орієнтованої педагогіки традиційно пов'язана з організацією наукових знань в системі процесу навчання з урахуванням їх предметного змісту, об'єктивних труднощів, новизни, рівня інтегрованості, з урахуванням раціональних прийомів їх засвоєння тощо. Це вільна предметна диференціація, що забезпечує індивідуальний підхід у навчанні.

Інша форма диференціації, яка нерозривно пов'язана з інтересами, схильностями, індивідуальністю, цінностями і життєдіяльністю самого учня є диференціація по проектуванню професії. Згідно теорії диференційованого навчання, організація навчальної діяльності учнів створює сприятливі умови для взаємодії і взаємозбагачення її різних, часом протилежних напрямів на якісно новий рівень підняття процесу інтеграції змісту освітнього процесу, в рамках якого можлива сама диференціація. Диференційована організація навчальної діяльності сприяє особистісному розвитку учнів в особистісно орієнтованому навчальному процесі в рамках єдиного навчального простору «Школа-ВУЗ».

Диференціація освіти в зарубіжних школах. Диференціація освіти в сучасній педагогіці розглядається як міри, що відповідають чи вступають у протиріччя принципу єдності освіти.

Диференціацію освіти розрізняють за рівнями, типами, формами.

I. Існує три рівні диференціації освіти:

1. Структура системи освіти (наявність різних шляхів отримання освіти).

2. Зміст освіти (об'єм і профіль освіти на різних етапах навчання).

3. Диференціація навчального процесу.

Тип диференціації обумовлений відмінностями, пов'язаними з профілем і рівнем освіти.

Розрізняють такі форми диференціації: дидактичну диференціацію; диференціацію профілю освіти; ту, що передбачає базову освіту, доповнену курсовою.

У зарубіжних країнах диференціація освіти пов'язана з нерівноцінними типами шкіл, що сформувались ще в минулому столітті та функціонують в наш час. Вона відображає розподіл суспільства на класи та передбачає наявність гімназій (для еліти), народних шкіл (для менш забезпечених) та реальних шкіл (для середнього класу).

В багатьох країнах (Великобританія, США, Німеччина, Італія, Бельгія та ін.) існує диференціація загальної освіти за рівнями, що передбачає розподіл на класи рівнів, групи рівнів і курси рівнів по окремих предметах.

Широко розповсюдженою в капіталістичних країнах є диференціація освіти за допомогою базового та курсового навчання, що виступає в різних формах.

Суть цієї форми диференціації полягає в тому, що вивчення обов'язкових предметів здійснюється всіма учнями одного класу, а курсове навчання – диференційоване.

В ряді зарубіжних країн (Японія, Норвегія, Швеція, Італія) для всіх учнів введена єдина спільна базова освіта, на основі якої профілюються курси різного виду та форм освіти. В принципі, ці курси і є диференціацією за рівнями.

Диференціація освіти в зарубіжних країнах сприяє, з одного боку, отриманню різного рівня освіти, проте, в той же час, сприяє отриманню різних профілів освіти та різних її рівнів.

Реалізація диференціації в країнах ближнього зарубіжжя виконує якісно іншу функцію. Вона сприяє розвитку здібностей учнів, закріпленню зв'язку школи з життям, вибору професії.

Запланованими мірами диференціації є перш за все диференціація в політехнічному або трудовому навчанні, введення обов'язкових на вибір факультативних курсів, а також спеціальних кружків та об'єднань за інтересами, спеціальних класів і шкіл.

До мір диференціації в країнах ближнього зарубіжжя відносять також систему роботи по профорієнтації.

Досвід цих країн показує, що старші класи середньої загальноосвітньої школи потребують особливої уваги до диференціації навчання. Вона здійснюється шляхом введення вибіркового навчання, вибірково-обов'язкових та факультативних предметів.

На сучасному етапі розвитку європейської освіти дослідники виділяють п'ять освітніх моделей масової західної школи. Такий розподіл був здійснений у відповідності з такими критеріями:

- принцип групування учнів у паралелях;
- зміст курсу навчання;
- організація курсу навчання;
- принципи і засоби об'єднання дітей у класи і групи, процедури перегрупування, ознаки, за якими учні і вчителі розподіляються у класи;
- тести і перевірки;
- хто є об'єктом і якими є функції оцінки процесу навчання в цілому;
- функції і суб'єкти управління учнями.

Перші три, найбільш поширені, орієнтовані передусім на те, щоб дати знання учням у відповідності з державними стандартами і з урахуванням рівня здібностей учнів. Основним принципом діяльності таких шкіл є те, що учень повинен пристосуватись до тих шляхів навчання, які може запропонувати йому школа.

Школа першої моделі характеризується передусім тим, що тут поділяють дітей на потоки у відповідності з рівнем їх здібностей. У вищому потоці предмети вивчаються на найбільш високому рівні складності, тут готують "еліту". Хто не встигає, того переводять до нижчих потоків.

У школах другої моделі принцип групування учнів не поточний, а предметно-урочний. Учням надається можливість вивчати кожний предмет на доступному для них рівні. Наприклад, один засвоює математику на вищому, англійську мову – на нижчому рівні, а інший навпаки. Всі учні однієї паралелі, постійно перегруповуються так, щоб на уроці у вчителя навчалися учні приблизно одного рівня здібностей, тобто створюються гомогенні групи.

Характерною особливістю шкіл третьої моделі є формування класів, що включають дітей з гетерогенними здібностями з різних верств суспільства. Освітні цілі, як і у перших двох моделях, полягають у тому, щоб дати знання у відповідності з держстандартами. Але високий рівень знань у школах такої моделі може бути досягнутим лише за умови високої кваліфікації вчителів, яка передбачає, зокрема, вміння у галузі внутрішньої диференціації навчання. Необхідно забезпечити постійне підвищення кваліфікації педагогів, підтримувати в школі атмосферу взаємодопомоги самих учителів. Творчий потенціал таких шкіл значно вищий, оскільки вони просто не можуть існувати без створення особливої культури співробітництва вчителів. Однак і в школах третьої моделі цей творчий потенціал обмежується рамками держстандарту.

Школи четвертої і п'ятої моделей зорієнтовані, передусім, на індивідуальний підхід і особистісний розвиток учнів. Стандарту, безумовно, додержуються як основи, але головне полягає у тому, що питання виховання, управління, "супроводження" учнів відіграють не меншу, а іноді і більшу роль, аніж вузько дидактичні проблеми передачі знань з предметів у відповідності зі стандартами. Для цих шкіл притаманним є свій особливий "педагогічний клімат", своя власна стратегія. Основним принципом організації навчального процесу у таких школах є навчання кожного учня у відповідності з тими цілями,

які він сам собі ставить, з його реальними проблемами, здібностями, можливостями. Отже, у школах цих моделей орієнтуються на особистісний розвиток дитини, прагнуть допомогти їй знайти своє місце у соціумі, навчити ставити перед собою соціально прийнятні цілі і знаходити відповідні засоби їх досягнення, діяти відповідально.

Особливості диференціації навчального процесу в школах України. Процес диференціації середньої освіти набуває розвитку і в сучасній Україні. Він має місце як на макро- та мезо-, так і на мікрорівні. Щодо макро- та мезорівня, мова йде про існування різних типів середніх навчальних закладів: загальноосвітня школа, спеціалізована школа, гімназія, колегіум, ліцей.

Провідні параметри нових типів середніх навчальних закладів подані у таблиці 1.

Таблиця 1.

Можливості диференціації навчання на макро- та мезо- рівнях в українській загальноосвітній школі

Навчальний заклад	Ступінь закладу	Рівень освіти	Спеціалізація
Середня загальноосвітня школа	I-III	Відповідно до державного стандарту	III ступінь, як правило, з профільним спрямуванням
Спеціалізована школа	I-III	Поглиблена підготовка	Один або кілька предметів
Гімназія	II-III	Поглиблена підготовка	Відповідно до профілю
Колегіум	III	Поглиблена підготовка	Філологічно-філософський та (або) культурно-естетичний
Ліцей	III	Поглиблена підготовка	Профільне навчання і допрофесійна освіта

Названі навчальні заклади мають академічний профіль. Вони призначені для обдарованої молоді і спрямовані на підготовку своїх учнів до вступу у вищий навчальний заклад. Відбір до таких шкіл є конкурсним, отже він здійснюється відповідно до рівня розвитку певних здібностей та навичок. Диференціація на мезорівні має місце в рамках закладів, які отримали назви “школа-ліцей”, “школа-гімназія”, “школа-комплекс”, або в рамках звичайної загальноосвітньої школи, у якій створені спеціалізовані класи. Ще одним видом диференціації на мезорівні є створення в рамках однієї навчальної паралелі класів вирівнювання, у яких здійснюється групування учнів з слабким рівнем успішності та академічних здібностей. Диференціація на мікрорівні передбачає роботу вчителя на уроці з кількома групами дітей відповідно до рівня навчальних навичок, домашні завдання на різних рівнях складності тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Буряк В.К. Диференціація навчання на уроці // Рад. школа. – 1991. - №2. – с. 58-61.
2. Братанич О. Реалізація диференційованого навчання в умовах комбінованого уроку // Рад. школа. – 2000. - №11. – с.49-52.
3. Збруєва А.А. Порівняльна педагогіка. – Суми, 1999.
4. Онищук В.А. Урок в современной школе: Пособие для учителя. – М.: Просвещение, 1986.
5. Зарубежная педагогическая хроника. – Киев, 1989.

Аналіз методів навчання у сучасній загальноосвітній школі

Римарев Олег

Важливим освітнім завданням учителя є спрямування навчально-виховної діяльності на розумовий розвиток учнів. Такий підхід забезпечує формування їх творчих якостей, уміння знаходити найбільш ефективні шляхи для розв'язання практичних завдань, творчо застосовувати набуті знання у майбутній професійній діяльності. Серед основних критеріїв творчості у пізнавальній діяльності школяра можна виділити такі: самостійність, пошук і вибір можливих варіантів руху до мети, створення нового, невідомого для нього, наукові знання. Для формування визначених властивостей та якостей особистості необхідна раціональна організація навчального процесу, основу якого становлять методи навчання. Саме методи навчання і є об'єктом нашого дослідження.

Відомо, що методи навчання залежать від змісту навчального матеріалу, дидактичних цілей, функцій, рівня підготовки та вікових особливостей учнів, педагогічної майстерності вчителя тощо. Вони історично змінювалися зі зміною цілей і змісту освіти. У зв'язку з перебудовою нашого суспільства – розбудовою державності, духовного відродження українського народу, переходу до ринкових відносин – державне замовлення обумовлює удосконалення навчально-виховного процесу, оновлення процесу навчання в цілому. Відповідно, зростає інтерес до методів навчання, адже саме на цих складових він і будується. Які ж саме, у переважній більшості, методи навчання використовуються вчителями в сучасній загальноосвітній школі?

Під час педагогічної практики в загальноосвітніх школах № 23 та № 33 міста Житомира були проведені спостереження за методами навчання, які використовуються педагогами на уроках.

Серед усього загалу нами було виділено дві групи методів навчання за частотою використання в процесі навчання. До першої групи увійшли ті методи, що найчастіше зустрічаються на заняттях у школі, а саме: розповідь, бесіда, лекція, робота з книгою, ілюстрація, практичний метод, метод заохочення і покарання. До другої групи – методи, які використовуються у навчальному процесі не досить часто: дискусія пізнавальна гра, лабораторний метод, демонстрація, методи програмованого навчання. Аналіз названих методів проводився на основі виділених критеріїв (див.табл.1): щодо зручності у підготовці до уроку, формування світогляду, мислення, теоретичних знань, пізнавального інтересу, практичних умінь, пам'яті, активності, розвитку волі,

емоцій, здатності висловлювати власні думки, навичок поглиблення знань і умінь, творчого мислення, вміння вчитися та застосовувати набуті знання, вміння, навички. Саме на основі названих чинників визначалася ефективність та доцільність використання метода.

Результати аналізу свідчать, що саме ті методи навчання, які зустрічаються дуже часто на заняттях не є найбільш ефективними. Причому, застосування цілої системи методів першої групи не зможе забезпечити ефективність процесу навчання шляхом проведення дискусії або пізнавальної гри.

Такий стан проблеми, на нашу думку, обумовлений не досить високим рівнем до реалізації на практиці поставленого завдання. Разом з тим, відсоток використання методів другої групи на уроках у викладачів з досить великим досвідом роботи у школі також не досить високий. Отже, причину невідповідності та необізнаності не слід вважати основними.

Інша версія – не зручність у підготовці до заняття. Справді, ця причина є досить вірогідною, зважаючи результати, представлені у першій колонці таблиці 1. Отож, за результатами даних таблиці друга група методів є більш ефективною за першу, особливо дискусія та гра.

Які ж характерні особливості відрізняють їх? Можна виділити такі:

- ⇒активація мислення та поведінки школяра;
- ⇒високий ступінь активності учнів у навчальному процесі;
- ⇒посилення емоційності і творчий характер заняття;
- ⇒бажання набути вміння і навички за відносно короткий термін;
- ⇒обов'язковість взаємодії учнів між собою та вчителем або програмним матеріалом.

Водночас методи другої групи, як і будь-які інші, передбачають наявність знань про:

- a) цілі діяльності, що є знаннями про результат цієї діяльності без такої попередньої цілі діяльності суб'єктів навчального процесу не може бути цілеспрямованою, тобто усвідомленим рухом до мети;
- b) необхідний для досягнення мети спосіб діяльності;
- c) необхідні і можливі засоби інтелектуального, практичного або предметного характеру, оскільки діяльність завжди пов'язана з ними;
- d) об'єкт діяльності, без якого діяльності не буває. Саме знання про об'єкт, його властивості супроводжується в методі необхідним знанням про зміни об'єкта під впливом діяльності та механізм його перетворення.

Аналіз теорії та практики навчання дає можливість стверджувати, що головною ознакою активності метода є висока розумова діяльність учнів, яка визначається: швидкістю та логікою мислення; тривалою продуктивною роботою в заданому режимі; самостійним прийняттям рішення; взаємодією учнів і вчителя за допомогою прямих і зворотних зв'язків тощо.

Друга група методів підпадає під цю ознаку активності. Отож, цілісність використання системи методів навчання є великим, майже невичерпним, резервом ресурсів у роботі з дітьми. Діти ж - це майбутнє нашого народу, це те, заради кого існує наш світ, заради кого ми живемо.

икористовується	Метод	Зручність при підготовці	Формування							розвиток						
			Світогляду	Мислення	Теоретичних знань	Пізнавального інтересу	Практичних умінь	Пам'яті	Активності	волі	Здатності висловлювати думк	Емоцій	Навичок поглиблення знань і умінь	самостійності	Творчого мислення	Уміння вчитися
І часто	Розповідь	!	!	+	+	+	-	+	-	+	-	+	+	-	-	-
	Бесіда	+	!	!	!	!	-	+	+	+	+	!	+	-	+	+
	Лекція	+	!	+	!	+	-	!	+	!	-	+	+	-	-	+
	Робота з Книгою	!	+	!	!	!	+	+	+	+	+	+	!	!	+	+
	Ілюстрація	+	+	+	+	!	-	+	+	+	+	!	+	-	-	!
	Вправа	+	+	Н	!	Н	!	Н	Н	Н	Н	Н	!	!	+	Н
	Практичний метод	+	+	+	+	+	!	+	+	+	+	+	+	!	+	+
	Ситуаційний метод	+	!	!	!	!	!	Н	Н	Н	!	Н	Н	!	!	Н
	Метод заохочень і покарань	!	-	+	-	-	Н	Н	!	+	Н	+	Н	+	Н	Н
ІІ іноді	Дискусія	-	+	!	+	!	+	+	!	+	!	!	+	!	!	+
	Пізнавальна гра	-	+	!	!	!	!	!	!	!	!	!	!	!	!	!
	Лабораторний метод	-	-	+	+	+	!	+	+	+	-	+	!	!	+	+
	Демонстрація	-	+	+	+	!	-	+	+	+	+	+	+	-	+	!
	Методи програмованого навчання	-	-	!	!	+	!	!	+	+	-	-	!	+	!	-

- - не ефективно;
+ - ефективно;
! - досить ефективно.

До питання про принципи навчання

Деркач Валерій

Принципи навчання (дидактичні принципи) – це основоположні ідеї, що пронизують собою всю систему науково-дидактичного знання і координують його. Вони абстрагуються з реального навчального процесу, і тому їх слід трактувати, насамперед, як категорії, як такі положення, що поширюються на всі явища навчального процесу, з якого ці принципи абстраговані.

Принципи навчання виконують регулятивну функцію в двох аспектах. По-перше, як спосіб побудови наукових дидактичних теорій, коли об'єктом аналізу виступають принципи як елемент науково-педагогічного знання; по-друге, як спосіб регуляції практики навчання. Найчастіше в сучасних підручниках і посібниках з педагогіки їх автори розглядають регулятивні функції принципів навчання з погляду педагогічної практики, що є достатньо важливим, бо досвід педагогів минулого суттєво вплинув на розвиток сучасної педагогіки. Дидактичні принципи лежать в основі навчання всіх дисциплін, значною мірою визначають їх зміст, форми організації і методи. Вони діють в усіх класах і на всіх етапах навчання. Однак зазначені дві функції принципів дидактики нерозривно пов'язані і взаємодіють між собою.

Стосовно теоретичного знання науковий принцип означає вимогу до розгортання самого знання в систему, в якій всі теоретичні положення певним чином пов'язані між собою і впливають одне з одного. В цьому розумінні принципи дидактики виконують логічну функцію систематизації науково-теоретичних знань, методологічно-евристичну функцію. Хоч принципи несуть в собі фундаментальні ідеї, все ж вони завжди являють собою лише кінцевий результат дослідження, а не його вихідний пункт.

Принципи навчання виконуючи регулятивну функцію способу побудови науково-дидактичних теорій, відображають дидактичні закони і закономірності. В умовах бурхливого росту науково-педагогічної інформації і соціального прогресу принципи навчання виступають носіями відносно стійкого знання.

Принципи дидактики завжди несуть в собі фундаментальне значення законів, а педагогіка як наука піднімає той або інший закон навчання в ранг принципу.

В цьому розумінні «закон», «закономірність» і «принцип» – однопорядкові явища, хоч сказане не слід розуміти, як ототожнення названих категорій.

Суть справи тут полягає в тому, що дидактичні закони і закономірності об'єктивно існують в реальному навчальному процесі, а принципи – це тільки гносеологічна категорія і, як гносеологічне явище, принципи дидактики не можуть мати самостійного значення. Свого регулюючого значення вони набувають завдяки правильному відображенню об'єктивно діючих педагогічних законів.

В опрацьованій мною літературі автори називають різну кількість дидактичних принципів. Проте суть справи не в їх кількості, а в тому, наскільки адекватно вони відображають завдання школи на кожному етапі її розвитку. Другий важливий момент – чи спираються названі тим або іншим автором підручника або посібника принципи на вивчені закони та закономірності

навчального процесу. Принципи навчання в наших школах мають значення постулатів, істинність яких доводиться всією історією розвитку педагогіки і школи. За своєю основою вони відрізняються від принципів навчання. Які реалізуються у школах інших країн.

Вже зазначалося, що загально-дидактичні принципи діють у процесі навчання всіх дисциплін. Проте, в міру теоретичного розвитку окремих методик і все ґрунтовнішого розкриття закономірностей процесу навчання кожному конкретному предмету, виділяються специфічно-методичні принципи, що конкретизують загальні принципи дидактики. Тут ми маємо факт взаємопереходу загальних принципів у методичні і навпаки. В результаті цього дидактичні принципи діють в процесі навчання окремим предметам не прямо, а опосередковано завдяки діяльності вчителя в практиці навчання.

Саме тому, викладаючи принципи навчання переслідують мету – розкрити головні вимоги до навчання, що об'єктивно зумовлені його закономірностями. Важливим моментом є те, що ці принципи діють **нерозривно** і розділяють їх лише з метою більш повного розкриття їх змісту.

З метою вивчення історії розвитку принципів навчання нами була опрацьована значна кількість педагогічної літератури за останні 33 роки. За отриманими даними була складена таблиця, в якій зазначаються всі принципи наявні в названих підручниках. В колонках таблиці 1 відмічені ті принципи, що зазначені в кожному конкретному підручнику. Дана таблиця відображає динаміку розвитку та становлення сучасної системи принципів навчання.

В історії педагогіки та дидактиці зустрічаються широкий перебіг принципів навчання. Цей факт можна пояснити рядом причин:

- різними історичними умовами;
- методологічними основами, на яких будувались принципи навчання;
- різними рівнями розгляду принципів навчання.

Шлях пізнання учнями знань розпочинається з чуттєвого сприймання фактів та явищ. Це пізнання пов'язане зі зверненням до самих речей та явищ, як до джерела пізнання. Воно потребує починати навчання від живого споглядання. З цього і витікає принцип **наочності**. При цьому наочність, як і споглядання, необхідно розуміти в широкому розумінні, тобто, залучення до пізнання всіх органів відчуття.

Всі знання, що сприймаються учнями, осмислюються, обдумуються без переробки їх завдяки мисленню. Без активного їх осмислення не можна засвоїти знання. З цього і випливає принцип **свідомості та активності**.

Для того, щоб знання краще засвоювались, вони повинні бути зрозумілими, впорядкованими та послідовно включеними в систему вже існуючих знань. Ця сторона пізнавальної діяльності знайшла своє відображення в принципі **систематичності та послідовності**.

Користування знаннями неможливе, якщо вони не закріплені, не відклалися в пам'яті, не засвоєні чітко та ґрунтовно. З цього і бере свій початок принцип **міцності**.

Знання, що були відірвані від практики, не зв'язані з життям, погано засвоюються учнями, не цікаві їм, не стимулюють їх пізнавальну діяльність. Запобіганню цього служить принцип зв'язку теорії з практикою.

Всі знання, що отримують учні, подаються їм на суто науковій основі, без спотворень та фальсифікацій. Хоча вони подаються в спрощеному та педагогічно оформленому вигляді, вони формують вірне уявлення про науку, основами якої вони є. З цього і випливає принцип **науковості**.

Іноді **науковість** та **систематичність** навчання характеризують разом як один принцип. Можна також об'єднати принцип **доступності** з принципом **наочності** або з принципом **свідомості та активності** учнів, що зменшує їх кількість. В наслідок чого в різних підручниках та посібниках ми знаходимо різну кількість принципів навчання. В педагогіці часто пропонують принцип **зв'язку навчання з життям**, зв'язку теорії з практикою. Проте можна не виділяти ці положення як самостійні принципи. Необхідність зв'язку навчального матеріалу з життям і практикою можна розкрити в принципах **науковості, систематичності, доступності, свідомості та активності**.

Примітки до таблиці 1

1. Об'єднання наочності навчання з розвитком абстрактного мислення.
2. Індивідуальний підхід до учнів в умовах колективної праці з групою.
3. Систематичності.
4. Доступності.
5. Індивідуальний підхід з практикою комуністичної побудови.
6. Сполука різних форм та методів навчання в залежності від задач та змісту.
7. Свідомості та самодіяльності.
8. Принцип доступності, врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів.
9. Зв'язку навчання з вихованням із суспільно корисною працею.
10. Комуністичної ідейності навчання.
11. Принцип активності в навчанні при керівній ролі учителя.
12. Принцип зв'язку навчання з навколишнім життям, з практикою комуністичного будівництва в країні.
13. Науковість та соціалістична ідейно-політична спрямованість.

СПИСОК ІВІКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ильина Т.А. "Педагогика." – М.: Просвещение, 1968.
2. Ильина Т.А. "Педагогика." – М.: Просвещение, 1969.
3. Педагогика // Под. ред. проф. А. П. Кондратюка. – К.: Вища школа, 1976.
4. Педагогика // Под. ред. С.П. Баранова, Т.В. Воликовой, В.А. Слостенина. – М.: Просвещение, 1976.
5. Педагогика // Под. ред. А.П. Кондратюка. – К.: Просвещение, 1983.
6. Педагогика // Под. ред. Ю.К. Бабанского; Г. Нойнера М. М. – М.: Педагогика, 1984.
7. Ильина. Т.А. Педагогика. – М.: Просвещение, 1984.
8. Педагогика // Під. ред. М.Д. Ярмаченка. – К.: Вища школа, 1986.
9. Педагогика // Под. ред. А.П. Кондратюка. – К.: Просвещение, 1988.
10. Харламов И.Ф. "Педагогика". – Москва, «Высшая школа», 1990.
10. Фіцула М.М. Педагогіка. – К.: Академія, 2000.

Використання індивідуалізації навчання при вивченні іноземної мови **Єремєєва Катерина**

Існуюча система освіти лишає мало місця для індивідуалізації навчання учнів. У загальноосвітній школі використовують традиційні форми та методи, які обмежують творчу співпрацю суб'єктів навчальної діяльності.

Внаслідок посилення демократичних тенденцій розвитку суспільства сучасні освітні системи особливої уваги приділяють особистості учня, вивченню умов та можливостей його індивідуального розвитку. Цьому сприяє особистісно орієнтована освіта, що реалізується через організацію навчальної діяльності, яка має не тільки зовнішні атрибути спільності, але й своїм внутрішнім змістом передбачає співробітництво, саморозвиток суб'єктів навчально-виховного процесу, виявлення їх особистісних якостей.

Особистісно орієнтоване навчання – це відмова від авторитарного стилю спілкування, повага до особистості учня, визнання права на індивідуальність.

Україна – це демократична країна, де все більше утверджується саме такий підхід до навчання і виховання, тому інтерес становлять нетрадиційні форми та методи, які використовуються на кафедрі педагогіки (мікровикладання, експрес-контроль, ділові ігри тощо) та методики викладання іноземних мов (наочність, програвання діалогів, мовних ситуацій, зустрічей з носіями мови тощо) Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Підґрунтям до використання названих форм та методів є особистісно орієнтоване спілкування викладача зі студентами, що допомагає більш ефективно засвоювати професійні знання, уміння та навички, підвищує рівень комунікативної компетенції та сприяє формуванню творчих особистісних якостей.

Вже з першого курсу викладач англійської мови Онопрієнко Т.М. організує навчальний процес у студентських групах з огляду на розвиток професійних знань, умінь та навичок. З цією метою на заняттях враховуються індивідуальні особливості студентів при розподілі завдань, використовується цікавий мовний матеріал, активний діалог, в процесі якого формується власна думка, вміння спілкуватися, удосконалюються мовленнєві навички та способи використання мовних конструкцій, розширюється лексика.

На практичних заняттях з англійської мови розвиток мовних навичок здійснюється через творчу діяльність. Адже усім відомо, що кожен вчитель має бути, насамперед, творчою особистістю, гнучкою і винахідливою у різних ситуаціях.

Крім того, студенти мають можливість реалізувати себе у ролі вчителя на практичних заняттях з педагогіки. Надзвичайно ефективним, на мою думку, є такий метод підготовки майбутнього вчителя, як мікровикладання. Професійна спрямованість даного методу у тому, що студенти готують і проводять фрагмент заняття. Це дає змогу кожному з них визначити рівень власної підготовки до виконання практичної діяльності, що спонукає кожного до самовдосконалення і самоосвіти.

Перевірка визначеної системи навчання здійснюється нами у ході організації факультативних занять у Житомирському економічному коледжі.

У основу навчального процесу покладений метод продуктивного діалогу. Роль учителя у такому діалозі – допомогти учням сформулювати свою точку зору, своє бачення проблеми, свій шлях вирішення завдання. Ситуативність діалогу вимагає, щоб у його ході розкривався внутрішній світ, коло інтересів, індивідуальність кожного учня.

Окрім того, на заняттях створюються “ситуації успіху”, головне завдання яких полягає у допомозі учням позбутися невпевненості в собі, побоювання зробити помилку, подолати мовний бар’єр у спілкуванні англійською мовою.

Важливим аспектом побудованого на основі індивідуалізації процесу навчання є підтримка постійної активності учнів на уроці. Кожне заняття – це ряд завдань, вправ, які викликають інтерес дітей до оволодіння мовою у ході творчої роботи.

Сприяє розширенню мовної компетентності учнів використання рольових ігор. Після вивчення лексики з певної теми учні програють різноманітні ситуації (“У аеропорту”, “У відрядженні”, “Співбесіда з роботодавцем”), що сприяє кращому усвідомленню шляхів і способів використання вивченого матеріалу.

Важливою умовою реалізації особистісно орієнтованого навчання у процесі викладання англійської мови є підбір навчального матеріалу, адаптованого до віку, інтересів, спрямованості учнів. Тому, підготовка до навчальних занять передбачає добір цікавий матеріал різного рівня складності, вправ, які сприяють розвитку мовних умінь та навичок учнів, стимулюють їх до подальшого навчання.

Важливою умовою ефективності вивчення англійської мови є створення позитивної емоційної атмосфери під час занять, стимулювання позитивних зрушень в оволодінні іноземною мовою. Кожен учень має відчувати підтримку вчителя, його готовність до співробітництва.

Симфонія завтрашнього дня

Сич Ірина, Назаренко Ірина

Симфонія... Її порівнюють з романом і повістю, кіноепопеєю і драмою, яскравою фрескою. Сенс всіх цих аналогій зрозумілий: в цьому жанрі вдається втілити те важливе, іноді найголовніше, заради чого існує мистецтво, заради чого живе на світі людина – устремління до щастя, до світла, справедливості і добра.

Ми розкажемо вам про вчителя-симфоніста, який незвичайне бачить у буденному, для якого музика і педагогіка – єдине ціле.

Кожен день він іде до школи і несе з собою партитуру нового шкільного дня. Її він пише на день раніше. Проаналізувавши попередні дні, він уявляє собі день наступний з усіма його виховними мелодіями, їх варіаціями. Ця симфонія кожного шкільного дня звучить в його вухах звуками дитячого сміху. У його уяві розігрується весь зміст спілкування з дітьми протягом дня,

вимальовуються сцени їх життя у школі. Процес створення цієї симфонії, запису її партитури переживається ним так яскраво, що саму дійсність шкільного дня іноді сприймає як повторення вже набутого досвіду і тому діє більш впевнено. Сприймає цю дійсність як процес втілення його педагогічних устремлінь, тому буває радісним в житті з дітьми. Сприймає її, як процес піднесення людської душі і тому наповнений почуттям відповідальності.

Уявивши наступний шкільний день, вчитель тим самим хоче спостерігати процес росту дітей, процес їх руху в засвоєнні знань і моральних принципів. Він хоче поглянути на свою педагогіку через завтрашній день, оновити її, і таким чином оновити самого себе, заходити в свій клас не з минулого, а з майбутнього.

Чому він називає ПАРТИТУРОЮ звичайний щоденний план навчально-виховної роботи? Чи не тому, що йому подобається цей музичний термін? Так, йому подобається це слово. Воно означає повний запис всіх партій або голосів музичного твору, написаного для оркестру, хору, ансамблю. У партитурі шкільного дня він мислить всі необхідні можливі процеси виховання і навчання дітей. В ній мислить також мистецтво, майстерність виконання цих процесів.

У шкільному житті немає простих речей і ситуацій. Діти – це вчителі, це вихователі. Вони вчать, як краще працювати з ними. Тому, щоб вони раділи кожному шкільному дню, необхідно передбачати кожен завтрашній день. Проте цього не достатньо: важливе мистецтво виконання педагогічних мелодій, і про це також потрібно думати серйозно, тому що від якості виконання залежить позитивне відношення дітей до знань, до свого педагога.

Не лише самі знання, а й мистецтво подачі їх дітям! Не лише педагог, який любить дітей, а педагог, який володіє мистецтвом проявити цю любов! Ось що потрібно дітям! Потрібно думати про мистецтво виховання не на уроці, а передбачати урок заздалегідь. Партитура шкільного дня – це не просто план роботи на цей день, це роздуми про те, як турбуватися про дітей, як доставляти їм радість, як самому прожити своє педагогічне життя.

Музика і навчання! Музика і виховання! Ви запитаете: “До чого ж тут музика?” а він каже, що теорія музики може збагатити теорію і практику виховання чистим, прозорим струмочком гуманності і радості, доброти і тепла. Чому не можна осмислити шкільне життя не як боротьбу між педагогом і дітьми, а як величну музику творіння чесної душі і доброго серця? Вона буде звучати переважно в мажорній тональності, іноді – в мінорній. Звичайно, не обійдеться і без мелодрами, проте ця музика не повинна звучати в тональності роздратування, грубості, примушення. Музиці не потрібні такі способи виконання і педагогічній мелодії вони не потрібні також.

Музика – одна із основ гуманності людської душі.

Педагог, який іде до дітей з партитурою шкільного дня, чує музику цієї партитури у дітях, уявляючи себе біля диригентського пульта шкільного дня з чарівною паличкою виховання, вірить, що чудо виховання – в його відданості дітям, він не може не бути щасливим від того, що вибрав професію педагога.

Краще педагогу не заходити до школи із злістю в душі, не заходити із вчорашнього дня, щоб не калічити душі дітей, не приносити з собою

одноманітність. Краще тому, що він стоїть на початку розвитку особистості кожної дитини і своїми руками будує фундамент майбутнього.

Він пише партитуру цілого шкільного дня, а не тільки уроків. Тому що діти приходять в школу не тільки заради уроків, їх приваблюють і перерви між уроками, і зустрічі один з одним, з педагогом, заради того нового, що чекає їх у школі. Дитина виховується не тільки на уроках, але і всією атмосферою шкільного життя. Це дає підстави зробити висновок, що емоційний лад уроків, пізнавальні устремління дітей на цих уроках підсилюються або послаблюються залежно від того, як організовано життя дітей протягом всього шкільного дня. Вчитель не повинен брати на себе сміливість заходити до класу із звичайними планами уроків, сподіваючись, що все підкаже сама ситуація, повинен боятися виховувати і навчати дитину всліпу, тому що має справу з величиною неповторною, педагогічною музикою, яка потребує від нього – її автора і виконавця - великого професійного мистецтва, граціозної техніки, індивідуального смаку і, звичайно, гуманності душі.

Вчителю! Не вбивай у собі композитора! Твори дитячі душі у різнокольорових тональностях! Пиши кожного вечора симфонію завтрашнього дня, а кожен ранок нехай звучатиме її прем'єра.

Кожна дитина хай іде до тебе в клас, як глядач заходить у театр з відчуттям радості, чекання чогось незвичайного, а виходить оновлена, розумніша, чуйніша. Атмосфера школи нехай заворожує її. Кожне слово твоє, рух, дія нехай вражає її так, як вражає глядача звук, тон, мелодія. Вчи її думати, переживати, шукати відповіді на найскладніші питання життя.

Віддавай дітям свою музику і в твоїй душі райдужними мелодіями сердець вихованців зазвучить велична симфонія.

Культурний простір Житомирщини очима молодих

Сидорчук Юлія

Житомир – стародавнє місто з багатовіковою історією. Розташований на скелястих берегах річки Тетерева, Житомир є одним з найстаріших міст Київської Русі. Він одне із тих міст, в якому протягом багатьох століть жили і працювали представники різних національностей.

Саме тому в нашому місті відбувся Всеукраїнський науково-практичний семінар учнів Асоційованих шкіл ЮНЕСКО “Полікультурний простір Житомирщини очима молодих”. Мета семінару – дослідження історії, сьогодення та перспектив розвитку багатонаціонального населення нашого краю.

Делегація нашої школи (ЗОШ №25 м. Житомира) взяла участь у науково-практичному семінарі, але як кандидат Асоційованих шкіл ЮНЕСКО. Наша участь відбулася завдяки тісній співпраці з учнями та педагогічним колективом гуманітарної гімназії №23, яка і була організатором семінару.

Учнів 15 шкіл України гостинно зустрів Поліський край. Учасників семінару було розташовано на базі місцевого санаторію “Дениші”, який знаходиться в чудовому куточку Житомирської області. За особливості

ландшафту його називають Волинською Швейцарією. Ця місцевість захоплює і вражає своєю красою.

У роботі семінару приймали участь українська, російська, польська, єврейська, німецька, чеська секції, які працювали як безпосередньо у приміщеннях санаторію, так і на базі різних установ м. Житомира. Учасники семінару зустрічалися з провідними науковцями Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка, спеціалістами, які працюють над вивченням питань національної культури Житомирщини. Учасників семінару привітав міський голова та славнозвісна хорова капела "Орея". Наших гостей ознайомили з історичними пам'ятками міста та області. Чудовою була подорож до Новограду-Волинського, де народилася і проживала видатна українська поетеса Леся Українка.

Досвідчені фахівці керували роботою кожної секції. Заняття проводилися у формі лекцій, семінарів, екскурсій, психологічних тренінгів. Найважливішою рисою семінару було те, що учні мали можливість свої дослідження проводити самостійно. За результатами роботи кожної секції були зібрані та систематизовані матеріали. Але найбільше вразило те, що учні з різних міст нашої країни об'єдналися в одну команду і стали справжніми друзями.

Швидко спливили п'ять днів у чудовому куточку Поліського краю. За цей короткий час ми дізналися насправді багато нового, навіть як мешканці міста Житомира. Отримано багато знань про розвиток багатонаціонального населення нашого краю. Окрім того, кожен з нас має нових друзів у різних куточках нашої країни.

Проведення таких акцій, на нашу думку, впливає на становлення розвитку сучасної молоді. Учні з різних регіонів України пізнають культуру і побут тієї місцевості, де вони провели п'ять незабутніх днів.

Савенко Ольга

"Нічого так не сприяє успіху, як сам успіх... Нічого так не сприяє невдачі, як невдача..." (Маргарет Драбл). Саме під таким девізом проходила робоча поїздка школярів ЗОШ № 25 імені М.Щорса до Динишів, що поблизу м.Житомира. У цій незвичайній за природним ландшафтом місцевості проходило зібрання Асоційованих шкіл ЮНЕСКО. Це міжнародна організація, під егідою якої проводяться акції гуманістичного спрямування, акції по збереженню природних ресурсів. Люди, які є членами названої організації знають, що таке краса і цінують її.

У межах роботи семінару працювало ряд секцій, робота яких була присвячена вивченню культур народів, які населяють Житомирську область. Нам випала можливість працювати у секції, яка вивчала культурні надбання єврейського народу.

Цікавим надбанням стародавньої єврейської культури є легенди, які обґрунтовують канони існування єврейської нації. Звернемо увагу на одну з них:

“Вважається, що першою єврейською людиною був Авраам, - чоловік, який не вірив у язичницьких богів і був впевнений у існуванні одного єдиного Бога. На його думку, цей Бог правив усім світом. За таку щирю віру Господь нагородив Авраама і визначив саме його початком нової релігії, початком нової нації, нової історії.

Була у Авраама дружина – Сарай, але Господь змінив її ім'я на Сара, чим змінив положення зірок над нею. До речі, і сам Авраам спочатку теж мав інше ім'я – Аврам. Вважалося, що зміна однієї літери у імені може змінити усе життя людини.

Коли Сарі виповнилося 90 років, янгол з'явився до неї із вістю про народження нею сину. Сара лише розсміялася (“Ітсхак” з єврейської – сміх). Син все ж таки народився і назвали його Ісааком (“сміх”). Так зородилася нова культура нового народу.

На горі Сінай Авраам почув 10 заповідей господніх, які розділялися таким чином : чотири з них “Людина – Господь”, шість – “Людина –Людина”. А суть всього єврейства виражена: “Розлюбви ближнього свого, як себе, і побажай йому того, що хочеш для себе”.

У цілому євреї вважають свою релігію найправильнішою з усіх релігій світу. Саме тому, вважають євреї, коли вони бігли з Єгипту, то Господь посилав їм “манну небесну”, щоб вони не померли з голоду в пустелі.

Біблія – це Тора, яка складається з 54 глав, кожна з яких читається протягом усього року, по одній кожну неділю.

В єврейській культурі є цілий ряд свят. Зупинимося на святі шаломів – “Суккот”. Це свято проводиться восени. В цей час усі євреї живуть у шаломах, чим дякують Господу за те, що всі рівні перед Господом-батьком.

Євреї розмовляють єврейською, але існує цілий ряд діалектів єврейської мови: іврит, ідиш, сіфарди. Мова, якою розмовляв Ісус Христос – арамейський діалект.

Євреї зберігають свою релігію, бо живуть по закону: “Всі євреї відповідальні один за одного”. Так мають жити всі народи і одного дня так і буде.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
Сидорчук Н.Г. <i>Сучасні тенденції становлення та розвитку проблеми громадянського виховання особистості.....</i>	8
Усатий В.Д. <i>Культура мовлення вчителя початкових класів.....</i>	11
Мартинюк Інна. <i>Проблема морального виховання як складова громадянського виховання молодших школярів.....</i>	16
Герман Наталя. <i>Виховання громадянського обов'язку у дітей.....</i>	17
Павленко Тетяна. <i>Громадянське становлення вчителів початкових класів.....</i>	19
Солоха Наталя. <i>Деякі аспекти формування у студентів і молоді громадянських цінностей.....</i>	20
Ветрова Оксана. <i>До питання про засоби формування громадянських цінностей.....</i>	21
Манько Тетяна. <i>Формування громадянськості у школярів.....</i>	23
Демченко Світлана. <i>Виховання громадянськості у молодших школярів.....</i>	25
Гольштейн Леся. <i>Народна педагогіка як складова громадянського виховання.....</i>	26
Фант Тетяна. <i>Вивчення передового педагогічного досвіду.....</i>	28
Юхимчук Наталя. <i>Вчитель: яким має бути той, хто виховує і навчає.....</i>	30
Діденко Варвара. <i>Культура зовнішнього вигляду та внутрішнього стану вчителя, техніка в управлінні собою.....</i>	33
Черняєва Вікторія. <i>Особливості вчительської професії.....</i>	35
Крамарчук Світлана. <i>Окрилена творчістю.....</i>	37
Литвинчук Ірина. <i>Вчитель від природи.....</i>	39
Базильчук Олена. <i>Консультації для батьків.....</i>	41
Головатюк Марія. <i>Про культуру мовлення майбутнього вчителя.....</i>	43

Кондратюк Ольга. <i>До проблеми формування у майбутніх учителів навичок організатора і вихователя</i>	44
Салоган Лідія. <i>Роль вчителя у формуванні творчої особистості учня</i>	46
Беспаленко Тетяна, Бикова Тетяна. <i>Освітня реформа на зламі століть</i>	48
Супруненко Світлана. <i>Родина як фактор виховання особистості</i>	49
Добровольська Юлія. <i>Радість навчання</i>	52
Волкова Людмила. <i>3 питань про сімейне виховання</i>	54
Ільченко Марина. <i>До питання про обдарованість</i>	55
Козловець Анжела. <i>І.І.Огієнко про українську культуру</i>	57
Мухортов Іван. <i>До проблеми патріотичного виховання школярів</i>	60
Вербівський Дмитро. <i>Диференційоване навчання як фактор розвитку особистості в рамках єдиного освітнього простору «Школа –ВУЗ»</i>	62
Римарев Олег. <i>Аналіз методів навчання у сучасній загальноосвітній школі</i>	68
Деркач Валерій. <i>До питання про принципи навчання</i>	71
Єремєєва Катерина. <i>Використання індивідуалізації навчання при вивченні іноземної мови</i>	75
Сич Ірина, Назаренко Ірина. <i>Симфонія завтрашнього дня</i>	76
Сидорчук Юлія. <i>Культурний простір Житомищини очима молодих</i>	78
Савенко Ольга. <i>Вивчення єврейської культури як засіб формування підростаючого покоління</i>	79